

DE
Bijlmer
IS HET
VAN AMSTERDAM

Evaluatie Buurtrechter Venserpolder

Hilke Grootelaar, Suzan Verberk,
David Schelfhout

Colofon

Opdrachtgever

Raad voor de rechtspraak

Postbus 90613

2509 LP Den Haag

Onderzoekers

Hilke Grootelaar, Suzan Verberk, David Schelfhout (Andersson Elffers Felix)

Uitgever

Xerox | OSAGE, Utrecht

Vormgeving

Corps, Den Haag

Foto voorpagina

Merlijn Hoek (CC BY-NC-ND 2.0 DEED-licentie)

Opmaak binnenwerk

Xerox | OSAGE, Utrecht

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij de Raad voor de rechtspraak.

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de Raad voor de rechtspraak. Raad voor de rechtspraak aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Raad voor de rechtspraak. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Raad voor de rechtspraak. Raad voor de rechtspraak does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Evaluatie Buurtrechter Venserpolder

Hilke Grootelaar, Suzan Verberk,
David Schelfhout

Managementsamenvatting

Van november 2021 tot juni 2023 is evaluatieonderzoek naar de Buurtrechter Venserpolder gedaan

Dit eindrapport is het resultaat van het evaluatieonderzoek naar de Buurtrechter Venserpolder: een vorm van toegankelijke, mensgerichte en innovatieve wijkrechtspraak in Amsterdam Zuidoost. Ons onderzoek liep vanaf de aanvang van het project in november 2021 tot en met juni 2023. In januari 2023 hebben wij een tussenevaluatie voor intern gebruik van het projectteam opgeleverd: deze had hoofdzakelijk het karakter van een procesevaluatie. De eindevaluatie die nu voor u ligt is behalve een procesevaluatie ook een effectevaluatie die inzicht geeft in de doeltreffendheid van de pilot.

De Buurtrechter Venserpolder richt zich op individuele buurtbewoners en de buurt als geheel

De Buurtrechter Venserpolder richt zich op twee niveaus. Allereerst op uitkomsten voor individuele buurtbewoners in de wijk Venserpolder met een (juridisch) conflict. Met een persoonsgerichte en probleemoplossende werkwijze probeert de Buurtrechter voor deze bewoners maatwerk te leveren.

Daarnaast richt de Buurtrechter zich op de buurt als geheel en beoogt zij de toegang tot het recht gemakkelijker en zichtbaarder te maken door aan te sluiten bij bestaande juridische en sociale hulp en begeleiding in de wijk.

Wij verzamelden data door monitoring van zaken, vragenlijsten en kwalitatieve gesprekken

Wij hebben verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. In samenwerking met het projectteam hebben wij een monitoringsdocument opgesteld waarin alle relevante zaaksgelateerde informatie geregistreerd werd door het projectteam. 78 rechtzoekenden hebben na afloop van hun zitting of gesprek bij de Buurtrechter een vragenlijst ingevuld. Van deze rechtzoekenden hebben er 11 nog eens telefonisch antwoord gegeven op enkele vragen die wij ongeveer een half jaar na de zitting stelden. Wij hebben 25 professionals die betrokken zijn bij dit project geïnterviewd en 76 vertegenwoordigers van bij dit project betrokken partijen gesproken tijdens negen reflectieatelier. Tot slot hebben wij bij aanvang van dit onderzoek verschillende zittingen bijgewoond ter observatie en hebben wij gedurende de looptijd van deze evaluatie het tweewekelijkse terugkoppelmoment van het projectteam bijgewoond.

De Buurtrechter behandelt sinds eind 2021 zaken rond schulden, strafrecht en schoolverzuim

In november 2021 is de Buurtrechter met drie zaakstromen van start gegaan: schulden, strafrecht en schoolverzuim. In de onderzoeksperiode zijn er 196 incassozaken door Achmea bij de buurtrechter aangebracht, zijn er 82 verdachten bij de buurtrechter voorgekomen in strafzaken en heeft de buurtrechter in 25 zaken 51 preventieve leerplichtgesprekken gevoerd. Daarnaast zijn er vier preventieve gesprekken gevoerd over vastgelopen hulpverleningstrajecten. Ook zijn er enkele huiselijke conflicten aangebracht bij de Buurtrechter, maar deze hebben niet geleid tot een gesprek omdat de wederpartij niet mee wilde werken. Voor de toekomst voorziet het projectteam naast deze zaakstromen dat er ook (meer) familierechtzaken, bestuursrechtzaken en zaken via de buurtgebonden jongerenrechtbank behandeld zullen worden.

De Buurtrechter streeft naar toegankelijke, mensgerichte en innovatieve rechtspraak

De verschillende ideeën die het projectteam heeft geformuleerd in haar beleidsfilosofie, zijn door ons samengevat in de volgende drie centrale doelen voor de pilot:

1. Rechtspraak die toegankelijk is en aansluit bij de leefwereld van betrokkenen
2. Rechtspraak gericht op positieve en duurzame effecten voor rechtzoekenden en samenleving
3. Inrichting van de pilot die behoefte- en waardengedreven verandering mogelijk maakt

De Buurtrechter heeft zich verdiept in de leefwereld van buurtbewoners, heeft kleefkracht en is goed zichtbaar buiten de zittingszaal

Voor wat betreft het eerste doel heeft het projectteam van de Buurtrechter zich verdiept in de leefwereld van buurtbewoners door veel tijd en energie te steken in lokale ontmoetingen en het bijwonen van voor buurtbewoners belangrijke initiatieven. Daardoor heeft de Buurtrechter in korte tijd bekendheid en positie verworven in de wijk en een groot informeel netwerk opgebouwd dat door de zogeheten 'kleefkracht' verder is uitgebouwd met hulpverlenende organisaties die zich ook in het pand aan de Albert Camuslaan hebben gevestigd. Ook buiten dit pand is de Buurtrechter Venserpolder zichtbaar op social media, in podcasts en andere media en bij bijeenkomsten in de wijk.

De Buurtrechter gaat empathisch, preventief en oplossingsgericht te werk

Voor wat betreft het tweede doel maakt de open en empathische houding van de buurtrechter in de informeel ingerichte zittingszaal dat rechtzoekenden zich gehoord en gezien voelen. Waar het kan, gaat de buurtrechter preventief te werk, om zo verdere escalatie van (juridische) conflicten te voorkomen. De buurtrechter neemt de tijd voor een zaak en gaat daarbij pragmatisch en oplossingsgericht te werk. Hierdoor worden vaak maatwerkoplossingen bereikt die passen bij de persoonlijke omstandigheden van de buurtbewoner. De door ons bevroegde rechtzoekenden zijn zeer tevreden over de behandeling van hun zaak door de Buurtrechter. In hoeverre de op zitting bereikte oplossingen leiden tot duurzame effecten (op zowel individueel als buurtniveau) is op basis van deze onderzoeksdata niet te zeggen. Wel merken we op dat de buurtrechter de ambitie heeft om nog herstelgericht te werken, bijvoorbeeld door meer werk- en leerstraffen in de buurt van de rechtzoekende op te leggen, waarvan de uitvoering ten goede komt aan (het rechtsgevoel in) de wijk.

Het projectteam werkt aan de stapsgewijze ontwikkeling van het project door lerend te experimenteren

Voor wat betreft het derde doel geeft de Buurtrechter gestructureerd invulling aan het principe van lerend experimenteren en stapsgewijze ontwikkeling van het project. Dit heeft geleid tot aanpassing van gesignaleerde knelpunten en tot gestage uitbreiding met nieuwe zaakstromen die in aanmerking komen voor behandeling bij de Buurtrechter. Om in de toekomst het bestaansrecht van de Buurtrechter te rechtvaardigen, is het genereren van een voldoende grote zaakstroom een blijvend punt van aandacht.

De Buurtrechter realiseert met haar inspanningen meerwaarde op verschillende niveaus

We concluderen in dit rapport dat de Buurtrechter er in slaagt om in de praktijk te werk te gaan zoals dat aan de start van het project de bedoeling was. Zo realiseert het project meerwaarde op verschillende niveaus. De door ons verzamelde gegevens laten zien dat de rechtzoekenden die een zitting meemaken bij de buurtrechter zich bijna zonder uitzondering goed behandeld en geholpen voelen. Deze individuele effecten kunnen vervolgens op termijn leiden tot maatschappelijke baten. Een positieve impact op de wijk Venserpolder is op dit moment echter nog niet meetbaar – daarvoor is het te vroeg. Op basis van kwalitatieve data hebben wij de indruk dat de buurtrechter een stevige positie in de wijk heeft verworven en op termijn zou kunnen bijdragen aan maatschappelijke 'vrede' in de wijk en aan het (herstel van) vertrouwen in instituties.

Het rapport schetst randvoorwaarden voor succes op langere termijn en kwetsbaarheden bij de doorontwikkeling van het project

In de laatste paragraaf van dit rapport reflecteren we op de resultaten van dit evaluatieonderzoek, en werpen we een blik vooruit. Belangrijke randvoorwaarden voor het succes op de langere termijn van de pilot zijn langdurige financiering, voldoende volume in aantallen zaken, brede bekendheid en draagvlak en voldoende experimenteerruimte. Kwetsbaarheden bij de doorontwikkeling van het project liggen bij de personele invulling, tijd en capaciteit van zowel het projectteam van de Buurtrechter als bij samenwerkingspartners. Het project Buurtrechter Venserpolder leert dat het voor het opstarten van andere buurtrechtbanken in andere stadsdelen in Amsterdam of andere steden geen kwestie van eenvoudigweg 'knippen en plakken' van de werkwijze naar een andere context is. Om recht te doen aan de uniciteit van de wijk, zijn inwoners en de bestaande problemen en kansen, is het essentieel om te investeren in lokale relaties en een infrastructuur in de wijk.

De Buurtrechter krijgt geleidelijk aan het karakter van een Community Justice Center

De vernieuwing die de Buurtrechter Venserpolder omvat, is meer dan alleen een vernieuwing in de behandelwijze van zaken. Minstens zo belangrijk voor het project is de sociale innovatie die zichtbaar wordt, waarbij het project steeds meer 'van' de wijk wordt. De werkwijze van de Buurtrechter is niet los te zien van de inbedding van de rechtbank in de wijk. De manier waarop het project vorm krijgt, in verbinding met lokale en institutionele partners, geeft de Buurtrechtbank geleidelijk aan het karakter van een *Community Justice Center*. Daarmee doelen we op een laagdrempelige voorziening waar burgers terecht kunnen om hun 'recht' te halen in de breedste zin van het woord.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1 Inleiding	10
1.1 Wat is het project Buurtrechter Venserpolder?	10
1.2 Beleidsfilosofie	13
1.3 Doelstelling van deze evaluatie	16
1.4 Onderzoeksaanpak en -methoden	17
1.5 Leeswijzer	21
2 Zaakstromen in beeld	22
2.1 Schulden	22
2.2 Strafrecht	30
2.3 Schoolverzuim	37
2.4 Andere zaaksoorten en overige ontwikkelingen	41
2.5 Kosten van de pilot	44
3 Toegankelijke buurtrechtspraak	49
3.1 De verkenningsfase	49
3.2 Inrichtingskeuzes	50
3.3 Wat vinden rechtzoekenden?	51
3.4 Ervaringen van gesprekspartners	53
3.5 Conclusies	55
4 Mensgerichte rechtspraak	57
4.1 Inrichtingskeuzes	57
4.2 Wat vinden rechtzoekenden?	58
4.3 Ervaringen van gesprekspartners	65
4.4 Conclusies	76
5 Innovatieve rechtspraak	79
5.1 Het begin	79
5.2 Inrichtingskeuzes	80
5.3 De praktijk	84
5.4 Ervaringen van gesprekspartners	86
5.5 Conclusies	88
6 Conclusie en reflecties	89
6.1 De conclusies samengevat	89
6.2 De Buurtrechter in context	91
6.3 Reflecties	100

Bijlagen	105
Bijlage A: Overzicht activiteiten Buurtrechter Venserpolder 2021–23	106
Bijlage B: Gesprekpartners individuele interviews	108
Bijlage C: Deelnemers reflectieateliers	109
Bijlage D: Begeleidingscommissie	112
Bijlage E: Terugbelscript	113

Inleiding

1.1 Wat is het project Buurtrechter Venserpolder?

Venserpolder

Venserpolder is de meest noordwestelijke buurt van de Bijlmermeer en is onderdeel van het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost. Venserpolder kent circa 8.500 inwoners, waarvan een relatief groot deel een migratieachtergrond heeft. Venserpolder is onderdeel van het Masterplan Zuidoost.¹ Voor deze buurten heeft de gemeente plannen gemaakt die ertoe moeten leiden dat de kwaliteit van wonen en leven er flink op vooruitgaat. Venserpolder was in 2021 de wijk met het slechtste cijfer voor overlast door criminaliteit van heel Amsterdam. Dit cijfer is tussen 2019-2021 gedaald (-1,0) van een voldoende (6,3) naar een onvoldoende (5,3). Ook het aandeel bijstandsgerechtigden, geregistreerde werklozen en langdurige minimahuishoudens op het totale aantal inwoners ligt beduidend hoger dan in Amsterdam als geheel.²

“Waarom hebben jullie behoefte? Toen ik voor het eerst die vraag stelde, kreeg ik te horen: jullie zijn te laat. Wij moeten het zelf doen, want jullie – en daarmee bedoelen de bewoners de overheid – hebben ons in de steek gelaten. Het schoolhoofd had geen vertrouwen meer in de hulpverlening, want nog steeds vielen te veel kinderen voortijdig uit. De hulpverlening had geen vertrouwen in de politie, want die kwam door capaciteitsgebrek niet meer opdagen bij calamiteiten. Mensen voelden zich aan hun lot overgelaten.” - projectleider Maria Leijten in Trema (2022).

Bovenstaand fragment laat duidelijk zien hoe een groot deel van de inwoners van Venserpolder zich verhoudt tot de overheid. Door de verschillende (veelal complexe) sociaaleconomische problemen in de buurt, is het vertrouwen in de overheid en ‘het systeem’ laag. Stadsdeelvoorzitter Tanja Jadnanansing verwoordt het als volgt: *“Toen ik bedacht, wat gaat helpen hier in Zuidoost, was er maar één antwoord: recht doen aan Zuidoost. We hebben hier recht op goed onderwijs, recht op goede woningen en recht op een veilige omgeving. Als je met elkaar zegt: we hebben recht op van alles*

1 Masterplan Zuidoost, ZO=Zuidoost, programma 2021 – 2040. Februari 2021.

2 Dataset “kerncijfers ggw” van Onderzoek, Informatie en Statistiek Amsterdam (OIS). Het cijfer over ervaren overlast door criminaliteit komt uit het onderzoek “Wonen in Amsterdam” uit 2021 en is het resultaat van vragenlijstonderzoek onder Amsterdammers, waarbij de vraag luidde “Kunt u met een rapportcijfer 1 t/m 10 aangeven in welke mate u overlast ondervindt van criminaliteit? (1= ernstige overlast, 10 =geen overlast).”

en nog wat, dan hoort daar ook buurtrechtspraak als vanzelfsprekend bij. Maar dan wel op een manier waarop je het recht verbindt aan zorgzaamheid.”³ Bij verschillende professionals in de buurt, rechtspraak en gemeente ontstond het besef dat buurtbewoners in Venserpolder het meest geholpen zijn als de systeemwereld waarin zij functioneren, beter aan zou sluiten bij de leefwereld van buurtbewoners.

De Buurtrechter Venserpolder

Een projectteam bestaande uit afgevaardigden van de rechtbank Amsterdam, de gemeente Amsterdam, het Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam-Amstelland, de politie, het Openbaar Ministerie, de advocatuur en de Vrije Universiteit begon medio 2019 met de voorbereiding van de ontwikkeling van het project Buurtrechter Venserpolder. Deze voorbereiding leidde tot een uitgebreide verkenning in 2020 van de behoeften van de bewoners en de mogelijkheden in de wijk Venserpolder.

Daaraan ten grondslag lag de gedachte dat als de keuze van door de Buurtrechter te behandelen thema's en de inrichting van procedures hierbij aansluiten, de kans op een voor de buurt positieve impuls het grootst is. Vervolgens is in zogeheten 'leerateliers' voor een aantal specifiek gekozen thema's de inzet van de Buurtrechter met samenwerkingspartners procesmatig uitgewerkt en uitgetest.

Na deze uitgebreide voorbereiding is het project in november 2021 officieel van start gegaan. De buurtrechter heeft haar intrek genomen aan de Albert Camuslaan, verscholen in een bloeiende binnentuin, omgeven door woonflats en een winkelcentrum. In dat pand zijn, naast Bloei & Groei, ook het Buurteam en het Wijkactieteam gevestigd. Gezamenlijk presenteren deze laatste twee partijen zich samen met de Buurtrechter naar buiten als 'ZO = Venserpolder'.

3 In de podcast 'Justice cares' via <https://www.youtube.com/watch?v=yPrQGJQVoTY>.

Het project Buurtrechter Venserpolder richt zich op twee niveaus:⁴

Gericht op individuele bewoners

De Buurtrechter richt zich allereerst op uitkomsten voor individuele buurtbewoners die vanwege een (juridisch) conflict naar de Albert Camuslaan komen. Bij sommige conflicten wordt de Buurtrechter door partijen ingeschakeld om te onderzoeken of zij er onder leiding van de Buurtrechter samen uit kunnen komen en hiermee een rechtszaak kunnen voorkomen. Bij andere conflicten wordt de buurtbewoner uitgenodigd op zitting aan de Albert Camuslaan omdat bijvoorbeeld de zorgverzekeraar of de Officier van Justitie de zaak voor de Buurtrechter wil brengen. In beide gevallen probeert de Buurtrechter met een persoonsgerichte en probleemoplossende werkwijze maatwerk te leveren.

Gericht op beweging in de buurt

De Buurtrechter richt zich daarnaast ook op de buurt als geheel. De Buurtrechter beoogt de toegang tot het recht gemakkelijker en zichtbaarder te maken door aan te sluiten bij wat er al is aan juridische en sociale hulp en begeleiding in de wijk. Door te appelleren aan de gemeenschapszin en de eigen kracht van de buurtbewoners probeert de Buurtrechter het vertrouwen van buurtbewoners in het rechtssysteem en de overheid in breder verband te vergroten, de leefbaarheid en veiligheid in de wijk te vergroten en buurtbewoners te 'empoweren'.

Op dit moment zijn er vijf buurtrechters actief, die worden ondersteund door een vast team van vier juridisch medewerkers. Het project wordt getrokken door een projectteam, waarin behalve de rechtbank ook de het Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AcVZ), de gemeente Amsterdam, het OM, en de Vrije Universiteit Amsterdam zijn vertegenwoordigd. Er is gedeeld projectleiderschap met een projectleider van de rechtbank en een projectleider vanuit het AcVZ. Het project is sinds 2023 opgenomen in de plannen die onderdeel zijn van het programma Preventie met Gezag. Ook is het project opgenomen in het Masterplan Zuidoost.

Daarnaast is er een klankbordgroep ingericht. Elke zes weken stemt de projectleiding van het project af met deze klankbordgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van stadsdeel Zuidoost, het Actiecentrum Veiligheid en Zorg, politie, OM, de advocatuur,

4 Gebaseerd op de startnotitie Onderzoek: Buurtrechter Venserpolder, 10 juni 2021, p. 2.

de Amsterdamse ombudsman en de VU. Tijdens dit overleg wordt de groep geïnformeerd over de stand van zaken van het project en wordt input opgehaald.

1.2 Beleidsfilosofie

In het eerste hoofdstuk van dit onderzoeksrapport beschrijven we aan de hand van welke *beleidsfilosofie* de buurrechter Venserpolder is vormgegeven. Deze uitgangspunten van het project vormen de structuur aan de hand waarvan we deze evaluatie hebben uitgevoerd.

Waarom een beleidsfilosofie?

Om de uitvoering van het project te duiden, baseren we ons in dit onderzoek op de beleidsfilosofie die door het projectteam bij aanvang van het project is opgesteld. Daarbij heeft het projectteam nadrukkelijk gekozen voor een beleidsfilosofie waarin zij haar visie op het project met behulp van verschillende ideeën en uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de pilot heeft samengevat.

Een belangrijk kenmerk van het project is dat het idee van *lerend ontwikkelen* centraal staat. Dit houdt in dat het hele concept niet in één keer uitgedacht wordt maar voor een groot deel gaandeweg wordt uitgebouwd. Deze aanpak is volgens het projectteam noodzakelijk omdat de uiteindelijke mogelijkheden om het project vorm te geven, afhangen van de participatie van derden, zowel professionals als bewoners uit de wijk, en het “inweven” van die participatie zich niet vooraf strak laat plannen. Het project anticipeert, met andere woorden, op bijsturing die tijdens het project nodig is en kansen die zich gedurende de looptijd van de pilot voordoen.

Om die reden is het passend om in dit onderzoek te spreken van een beleidsfilosofie in plaats van de meer gebruikelijke term beleidstheorie. Een beleidstheorie bestaat namelijk doorgaans uit een eenduidige causale keten die van de inzet van interventies (inputs) via *throughputs* en *outputs* leidt tot uiteindelijke maatschappelijke effecten. In plaats daarvan heeft het projectteam ervoor gekozen om te werken vanuit bredere uitgangspunten, die ruimte bieden om gedurende het project “experimenterend te leren”, en afhankelijk van opgedane ervaringen en wensen en behoeften van de buurt de aanpak aan te passen. Het werken vanuit strak geformuleerde doelen en causale ketens zou die ruimte in de beleving van de initiatiefnemers te veel beperken, en zou geen recht doen aan de manier van werken die hen voor ogen staat.

De verschillende ideeën en principes die het projectteam heeft geformuleerd in de beleidsfilosofie zijn door ons samengevat in de volgende drie **centrale doelen** voor de pilot:

1. Rechtspraak die toegankelijk is en aansluit bij de leefwereld van betrokkenen (Toegankelijke buurtrechtspraak)
2. Rechtspraak gericht op positieve en duurzame effecten voor rechtzoekenden en samenleving (Mensgerichte rechtspraak)
3. Inrichting van de pilot die behoefte- en waardengedreven verandering mogelijk maakt (Innovatieve rechtspraak)

Hieronder volgt op basis van de door het projectteam gemaakte teksten een korte duiding van de manier waarop het projectteam aan deze centrale doelen probeert te werken. We hebben dit **'waardengedreven tussendoelen'** genoemd. Tot welke meer praktische **inrichtingskeuzes** deze hebben geleid en hoe deze vervolgens in de praktijk uitwerken, leest u in de hoofdstukken 3, 4 en 5. Aan het begin van deze hoofdstukken laten wij deze tussendoelstellingen steeds kort terugkomen.

1. Rechtspraak die toegankelijk is en aansluit bij de leefwereld van betrokkenen (Toegankelijke rechtspraak)

Kennen en openstaan voor de leefwereld van bewoners

De Buurtrechter wil zo veel mogelijk aansluiten bij de leefwereld van inwoners van Venserpolder. Daarom is het voor de Buurtrechter essentieel de bewoners en hun leefwereld te kennen, open te staan voor wat daar gebeurt en zijn werkwijzen daar zo goed mogelijk op in te richten.

Justice with the people

Bewoners in Zuidoost voelen zich regelmatig niet voldoende gekend in belangrijke beslissingen over hun leefomgeving en hebben ook te vaak kortlopende projecten zien komen en gaan, zonder dat er voor hen iets wezenlijks veranderde. De Buurtrechter zoekt daarom naar manieren om betekenisvol en gelijkwaardig met bewoners aan gemeenschappelijke doelen te werken.

Justice cares

Om het vertrouwen van buurtbewoners in de overheid in het algemeen en rechtspraak in het bijzonder terug te winnen, is het belangrijk om te laten zien dat 'justice cares': dat de rechters oprecht geïnteresseerd zijn in het wel en wee van de bewoners. Daartoe dient de Buurtrechter de leefwereld van buurtbewoners te

kennen: de initiatieven van bewoners, de initiatieven van hulpverleners, het sociale domein, de scholen, etc. Daarom wil de Buurtrechter zich ook buiten de rechtszaal laten zien, en initiatieven steunen die raken aan democratie, veiligheid en recht, en de buurt verder helpen.

2. Rechtspraak gericht op positieve en duurzame effecten voor rechtzoekenden en samenleving (Mensgerichte rechtspraak)

Procedurale rechtvaardigheid

De rechter stemt het taalgebruik af op het begripsvermogen van rechtzoekenden. Hij draagt erkenning en respect uit in schriftelijke stukken. De sfeer en opstelling in de zittingszaal bevorderen het gevoel van ervaren procedurele rechtvaardigheid van de rechtzoekende. Omdat het bevorderen van kracht van en openheid bij de buurtbewoner op zitting een belangrijk streven is voor de buurtrechter, vraagt dit een niet oordelende maar empathisch luisterende attitude van de rechter.

Oplossingsgerichte rechtspraak

De Buurtrechter werkt met inachtneming van de wettelijke bevoegdheden oplossingsgericht en zo nodig rechtsgebiedoverstijgend. Ook zoekt de Buurtrechter ruimte en (handelings)vrijheid om 'out of the box' te werken.

Preventie en voorkomen van escalatie

Een conflict is lastiger op te lossen naarmate het meer geëscaleerd is. Daarom zet de Buurtrechter (ook) in op preventieve interventies, bijvoorbeeld in de vorm van preventieve oplossingsgerichte gesprekken. Door in een vrijwillig kader in gesprek te gaan met partijen, beoogt de Buurtrechter ook aan te sluiten bij het idee van een nabijheidsrechter.

Aandacht voor multiproblematiek en effecten op lange termijn

De Buurtrechter wil duurzame oplossingen bereiken voor burgers die steeds vaker verstrikt raken in een complexe systeemwereld. Daarvoor ontplooit de Buurtrechter samenwerking met ketenpartners. De Buurtrechter streeft ernaar alle partijen aan tafel te krijgen en zoekt daarbij de verbinding met formele en informele hulpverleners.

Betekenisvolle sancties

De Buurtrechter werkt volgens de principes van *restorative justice*: rechters zoeken naar vormen van herstel die zoveel mogelijk ten goede komen aan hun directe omgeving. De buurtrechter doet ook een appel op de verantwoordelijkheid van de

dader om iets goed te maken. De Buurtrechter vermijdt zo mogelijk korte gevangenisstraffen, en past waar mogelijk een strafmodaliteit toe die gericht is op herstel (zoals een voorwaardelijke straf met bijzondere voorwaarden, of een taak- of leerstraf).

3. Inrichting van de pilot die behoefte- en waardengedreven verandering mogelijk maakt (Innovatieve rechtspraak)

Transitiedenken

De Buurtrechter stelt zich ten doel om een open houding van ‘lerend experimenteren’ aan te nemen. Het project wil ‘bouwen vanuit de toekomst die zich aandient’. Daarbij schuwt het project alternatieve werkwijzen niet, en werkt de Buurtrechter vanuit behoeften en waarden, niet vanuit regels. Het projectteam kijkt wat nodig is, grijpt kansen en mogelijkheden die zich voordoen aan en neemt bestaande processen daarbij niet per se als uitgangspunt.

De Groeidiamant-benadering

De Buurtrechter-aanpak is vormgegeven in samenspraak met de buurt, door op te halen op welke manieren de buurtrechter de meeste toegevoegde waarde zou kunnen hebben. Nu de Buurtrechter van start is gegaan, wil men open blijven staan voor bijsturing en voortdurend blijven kijken hoe de Buurtrechter zo goed mogelijk in kan spelen op de behoeften in de wijk. De Buurtrechter begint klein en breidt de aanpak gaandeweg verder uit, of stelt deze juist af of bij naar aanleiding van de ervaringen in de praktijk.

1.3 Doelstelling van deze evaluatie

Tijdens de ontwikkeling van het project is besloten om gelijktijdig met de aanvang van het project een evaluatieonderzoek te laten starten. We hebben dus sinds de start van de pilot het project gevolgd. Dit evaluatieonderzoek had twee doelen: (1) het projectteam en partners tussentijds te informeren over het verloop en de resultaten van de inzet van de Buurtrechter en zo bij te dragen aan het lerend vermogen van de pilot-aanpak en (2) bij de afronding van de pilotfase evalueren in hoeverre de doelen van de pilot zijn bereikt. Om deze doelen te bereiken, hebben wij ons evaluatieonderzoek opgedeeld in een tussenevaluatie voor intern gebruik van het projectteam, die hoofdzakelijk het karakter had van een procesevaluatie en is opgeleverd in januari 2023, en een eindevaluatie, die nu voor u ligt. Deze evaluatie is behalve een procesevaluatie ook een *effectevaluatie* die inzicht geeft in de doeltreffendheid van de pilot.

Hieronder zijn de doelen van dit evaluatieonderzoek vertaald in een vijftal centrale onderzoeksvragen, die door het projectteam zijn geformuleerd en aan het onderzoeksteam zijn meegegeven.

Onderzoeksvragen

1. Hoe verliep de ontwikkeling en uitvoering van de aanpak van het project?
 2. Welke uitkomsten zijn met de door het project ontwikkelde aanpak gerealiseerd?
 3. Welke kosten en (maatschappelijke) baten gaan gemoeid met deze aanpak?
 4. Welke aanbevelingen kunnen er op basis van de procesevaluatie, effectevaluatie en de kosten/batenanalyse worden gedaan voor verbetering van de pilot?
 5. Onder welke randvoorwaarden is de pilot-werkwijze elders repliceerbaar?
-

1.4 Onderzoeksaanpak en -methoden

Onderzoeksbenadering

Wij hebben dit onderzoek waarderend uitgevoerd volgens de methode van *Appreciative Inquiry* (waardierend onderzoeken). De vragen die wij hebben gesteld, maken zichtbaar wat mensen belangrijk vinden en wat ze aan een situatie of thema waarderen: Wat gaat goed? Waarvan willen betrokkenen bij de pilot meer zien? Wat zijn werkzame elementen bij de uitvoering van de pilot?

Wij hebben dit evaluatieonderzoek verder benaderd als een coöperatief proces daar waar het de dataverzameling betreft. Zo hebben wij het projectteam zoveel mogelijk zelf verantwoordelijk gemaakt voor een deel van de dataverzameling, zoals het uitreiken van de vragenlijsten aan rechtzoekenden en het invullen van het monitoringsdocument.

Onderzoeksmethoden

We hebben verschillende methoden gebruikt om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

Literatuur- en documentstudie

Van het projectteam hebben wij op verschillende momenten relevante documenten ontvangen, die voor deze evaluatie bestudeerd zijn. Te denken valt aan de startnotitie, de verslagen van de leerateliers, verslagen van de voortgangsoverleggen met ketenpartners, de notitie Beleidsfilosofie Buurtrechter, de intern verstuurd nieuwsbrieven, etc.

Monitoring en analyse van zaaksgegevens

Daarnaast hebben wij in samenwerking met het projectteam een monitoringsdocument opgesteld, dat doorlopend door het projectteam is ingevuld. In dit document werd alle relevante zaaksgerelateerde informatie geregistreerd, zoals kenmerken van rechtzoekenden (zoals leeftijd), kenmerken van de zaak (bijvoorbeeld type delict) en kenmerken van de procedure (zoals aantal zittingen in en duur van een zaak, aanwezig bij en resultaat van de zitting). Deze informatie is geanonimiseerd verzameld en met inachtneming van de privacyregelgeving door ons geanalyseerd.

Vragenlijsten onder rechtzoekenden

Aan alle rechtzoekenden die een zaak bij de Buurtrechter Venserpolder hadden, is na afloop van de zitting gevraagd of zij een anonieme vragenlijst over hun ervaringen wilden invullen. Deze vragenlijst is opgesteld in samenspraak met een communicatiemedewerker 'begrijpelijke taal'. Om betrouwbare antwoorden te krijgen, is het van belang dat rechtzoekenden zeker weten dat hun feedback niet door de rechter kon worden ingezien. Daarom hebben we ervoor gezorgd dat de vragenlijst in een gesloten, verzegelde, envelop kon worden ingeleverd. Ook konden zij met vragen over het invullen bij de gastvrouw van de buurtrechter terecht. In totaal hebben 78 rechtzoekenden deze vragenlijst ingevuld.

Telefonische interviews met rechtzoekenden

Om een indicatie te krijgen of de zitting bij de Buurtrechter heeft bijgedragen aan het duurzaam oplossen van problematiek of herstel, hebben we de 32 rechtzoekenden die hun telefoonnummer deelden op de vragenlijst ongeveer een half jaar na de zitting telefonisch enkele korte vragen gesteld. Uiteindelijk hebben wij 11 rechtzoekenden na ongeveer een half jaar kunnen bereiken en gesproken.

Interviews met professionals

Wij hebben 25 betrokkenen bij dit project geïnterviewd over hun ervaringen met de buurtrechter en hun beeld van de effectiviteit van de pilot. Bijlage 2 bevat een lijst met alle geïnterviewde personen.

Reflectieateliers

Wij hebben negen 'reflectieateliers' met in totaal 76 vertegenwoordigers van bij het project betrokken partijen georganiseerd. Dit waren drie reflectieateliers in het kader van de tussenevaluatie en zes reflectieateliers in het kader van de eindevaluatie. Tijdens deze reflectieateliers werd door verschillende betrokkenen bij de pilot onder leiding van ons als onderzoekers gezamenlijk gereflecteerd op zowel het verloop van de zaken, de knelpunten die zich voordoen, de onderlinge samenwerking tussen

professionele partners, de mate waarin de pilot de gestelde doelen bereikt en de mogelijkheden voor verbetering. De reflectieateliers zijn deels per zaakstroom georganiseerd, maar ook op basis van andere categorisering (zoals een reflectieatelier met buurtbewoners en een reflectieatelier met betrokken rechters). Een overzicht van alle reflectieateliers en deelnemers is te vinden in bijlage 3.

Terugkoppelmomenten

Gedurende de looptijd van deze evaluatie hebben wij het terugkoppelmoment van het projectteam dat om de week op dinsdagochtend plaatsvond, bijgewoond. Tijdens dit terugkoppelmoment werd er door buurtrechters, gerechtsjuristen en soms een medewerker van het Buurtteam of de projectgroep gedeeld welke zaken er die week op zitting of in een gesprek zijn behandeld, op welke wijze deze zijn afgedaan of aangehouden en welke lessen voor de aanpak daaruit te trekken zijn.

Observatie zittingen

Bij de aanvang van dit evaluatieonderzoek hebben wij als onderzoekers een aantal verschillende zittingen van de buurtrechter bijgewoond. De observaties van de zaken op zitting vormen samen met de situatieschetsen die we gehoord hebben tijdens de terugkoppelmomenten de bron van de illustraties die op verschillende plekken in dit rapport een plaats hebben gekregen.

Nulmeting

Op basis van de gemeentelijke data die beschikbaar waren, hebben wij bij aanvang van dit onderzoek een nulmeting uitgevoerd op een aantal voor dit project relevante indicatoren. Te denken valt aan geregistreerde overlastcijfers, ervaren overlast, ervaren veiligheid, aandeel bijstandsgerechtigden en werkloosheidscijfers. Deze nulmeting hebben wij gedeeld met het projectteam zodat zij na een aantal jaren een vergelijkbare meting kunnen uitvoeren. Die zou inzicht kunnen bieden in effecten van de buurtrechter op wijkniveau.

Beperkingen van dit onderzoek

Net als ieder onderzoek, is ook dit evaluatieonderzoek onderhevig aan inherente beperkingen. Wij lichten de belangrijkste beperkingen kort toe.

De dataverzameling voor dit evaluatieonderzoek heeft gelopen van november 2021 tot en met juni 2023. Dit heeft geresulteerd in een rijke set aan data, waaronder 78 door rechtzoekenden ingevulde vragenlijsten. Een beperking van dit onderzoek is dat veruit het grootste deel van deze vragenlijsten (78%) is ingevuld door rechtzoekenden met een schuldenzaak bij de buurtrechter, terwijl de verdeling van rechtzoekenden

over verschillende zaakstromen gelijkmatiger was.⁵ Hetzelfde geldt voor de 11 rechtzoekenden die wij telefonisch hebben geïnterviewd: daarvan hadden 10 een schuldenzaak bij de buurrechter en 1 een strafzaak.⁶

De data bestaan verder uit uitgebreide verslagen van 25 interviews en negen reflectieateliers. Deze data geven ons inzicht in het functioneren en de effecten van het project over de afgelopen anderhalf jaar, maar kunnen ons logischerwijs weinig zeggen over de duurzaamheid van de effecten.

De beperking van de relatief korte looptijd van zowel het project als het evaluatieonderzoek hangt samen met een andere beperking, namelijk de zeer beperkte mogelijkheid om uitspraken te doen over de maatschappelijke baten van het project. Het project Buurrechter Venserpolder beoogt positief bij te dragen aan de leefbaarheid en veiligheid van de wijk. Het is nu te vroeg om uitspraken te kunnen doen over dergelijke effecten van de Buurrechter op de wijk. Wat we wel konden doen, en ook hebben gedaan, is een nulmeting uitvoeren op basis van gemeentelijke data zodat na een looptijd van bijvoorbeeld vijf of tien jaar kan worden gekeken welke verandering heeft plaatsgevonden op indicatoren die betrekking hebben op variabelen zoals veiligheid en leefbaarheid van de wijk. Ook hebben we professioneel betrokkenen bij het project gevraagd naar hun inschatting van de maatschappelijke baten. Om de kosten in kaart te brengen die gemoeid gaan met de pilot, hebben wij bij het projectteam de materiële en personele kosten van het project uitgevraagd. Het projectteam heeft ervoor gekozen om parallel aan dit onderzoek met de Vrije Universiteit de mogelijkheden te onderzoeken naar het in kaart brengen van de maatschappelijke waarde van het project.

- 5 In welke zaakstroom de zaak van een respondent thuishoort, is in de vragenlijst niet systematisch uitgevraagd aan rechtzoekenden. Op basis van de antwoorden op open vragen is dit echter wel te herleiden. Hieruit maken wij op dat 15% van de zaken een strafzaak en 7% een leerplichtgesprek betreffen.
- 6 Opvallend daarbij was dat van de gesproken respondenten die een schuldenzaak hadden, 9 van de 10 aangaven dat hun betalingsregeling nog liep of hun schuld hadden afgelost. Dit duidt op een bias in de steekproef, omdat dit percentage voor de hele populatie aanmerkelijk lager ligt. Ook zou sociaalwenselijke beantwoording van deze vraag kan hier een rol kunnen spelen.

Zoals Marseille terecht opmerkt, wordt in een prototype wetenschappelijk onderzoek een experimentele groep (zoals de rechtzoekenden in deze pilot) vergeleken met een controlegroep (rechtzoekenden in de reguliere rechtspraak).⁷ Een dergelijke experimentele setting is in de complexe sociale werkelijkheid vaak niet mogelijk, en dat geldt ook voor de Buurtrechter. Omdat de Buurtrechter een innovatieve pilot is waarin (mede) wordt geëxperimenteerd met alternatieve zaaksaanpak (denk aan de unieke leerplichtgesprekken) is een vergelijking met de bestaande rechtspraak sowieso niet altijd mogelijk. Daar waar een vergelijking wel mogelijk is (denk aan een vergelijking met art. 96 Rv-zaken en politierechterzaken die ook binnen de reguliere rechtspraak plaatsvinden), zullen wij op hoofdlijnen hier enkele uitspraken over doen in hoofdstuk 6. Daar staan we ook stil bij andere pilots met wijkrechtspraak.

Begeleidingscommissie

Dit onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie, die gedurende de looptijd van het onderzoek op de hoogte is gebracht van de vorderingen via schriftelijke updates en vijf digitale bijeenkomsten. De begeleidingscommissie heeft meermaals meegedacht over onze onderzoeksaanpak en zowel onderzoeksinstrumenten als (concept)versies van onderzoeksresultaten van feedback voorzien. De samenstelling van de begeleidingscommissie is te vinden in bijlage 4.

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoeksrapport is als volgt ingedeeld. In Hoofdstuk 2 brengen we de verschillende zaakstromen die bij de Buurtrechter lopen feitelijk in beeld, waarbij we ook ingaan op zaakstromen die nog in ontwikkeling zijn (2.4) en de kosten die met de ontwikkeling en uitvoering van de pilot gemoeid gaan (2.5). Hoofdstuk 3, 4 en 5 behandelen respectievelijk het eerste, tweede en derde centrale doel uit de beleidsfilosofie, waarbij telkens in wordt gegaan op inrichtingskeuzes, de wijze waarop deze inrichtingskeuzes voor rechtzoekenden en andere betrokkenen uitwerken in de praktijk en welke mogelijkheden voor verbetering er zijn. In Hoofdstuk 6 contextualiseren wij de onderzoeksresultaten en komen we tot conclusies en reflecties richting de toekomst.

7 A.T. Marseille, Hoe succesvol zijn de experimenten ter realisering van maatschappelijk effectieve rechtspraak? In: *Rechtstreeks* 3/2022, pp. 32-47.

Zaakstromen in beeld

In november 2021 is de Buurtrechter Venserpolder met drie zaakstromen van start gegaan: Schulden, Strafrecht en Schoolverzuim. In paragrafen 2.1, 2.2 en 2.3 schetsen we per zaakstroom eerst het procesverloop en geven we aan welke partijen betrokken zijn. Vervolgens geven we voor elke zaakstroom een cijfermatig beeld van de behandeling van zaken door de buurtrechter (aantal behandelde zaken, kenmerken rechtzoekenden, uitkomsten van behandeling zaken door de buurtrechter) en beschrijven we op hoofdlijnen de ervaringen van betrokkenen professionals: Wat vinden zij dat er goed gaat, en waar zien zij ruimte voor verbetering? In paragraaf 2.4 gaan we vervolgens in op de zaakstromen waar de inzet van de Buurtrechter nog niet of nog niet zo ver als de huidige lopende zaakstromen ontwikkeld is. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk (2.5) geven we tot slot weer welke kosten gemeoid gaan met de uitvoering van de pilot.

2.1 Schulden

-

▸ Buurtbewoner heeft schulden / betalingsachterstand bij ziektekostenverzekeraar (ZKV).
-

▸ ZKV dient verzoekschrift ex art. 96 Rv bij de buurtrechter in om onbetaalde zorgpremies of verschuldigd eigen risico betaald te krijgen.
-

▸ Buurtrechter stuurt uitnodiging zitting per brief, Whatsapp en mail. Griffier en schuldhulpverlener zijn belbaar voor overleg.
-

▸ Art. 96 Rv zitting bij de buurtrechter in aanwezigheid van vaste schuldhulpverlener, waarmee buurtbewoner in andere ruimte even kan overleggen indien nodig.
-

▸ Duurzame maatwerkoplossing: een betalingsregeling indien realistisch, of intrekken verzoek en doorverwijzing naar schuldhulp of andersoortige hulp en (meermaals) aanhouden van de zaak.

Potentieel bij schulden betrokken organisaties

Achmea / Zilveren Kruis	Buurteam / schuldhulp (door de gemeente)
-------------------------	--

Procesverloop en betrokken partijen

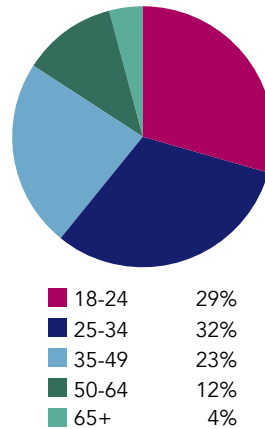
Toelichting bij deze figuur is dat in deze werkwijze een op zitting overeengekomen betalingsregeling wordt opgenomen in een proces-verbaal, dat door partijen en de rechter wordt ondertekend. Daarmee heeft de schuldeiser een zogenaamde *executoriale titel*. Dat betekent dat, mocht de rechtzoekende er niet in slagen om aan de betalingsregeling te voldoen, de zorgverzekeraar een basis heeft om tot inning van de gehele nog openstaande schuld over te gaan. Dat draagt bij aan de efficiëntie van de procedure: de schuldeiser hoeft in dat geval niet een nieuwe dagvaardingsprocedure op te starten.

Zaakstroom in cijfers

In totaal werden er in deze zaakstroom tussen medio december 2021 en eind juni 2023 **196 zaken** door Achmea bij de buurtrechter aangebracht: 123 tussen december 2021 en december 2022, en 73 tussen januari 2023 en juni 2023.

De verzekerden die zijn opgeroepen hadden een **gemiddelde leeftijd** van 34 jaar. Het valt op dat meer dan 60% van alle verzekerden met een betalingsachterstand die zijn uitgenodigd om een zitting bij de buurtrechter bij te wonen jonger dan 34 jaar oud zijn. Daarmee komt in dit type zaken een relatief grote groep jonge mensen bij de Buurtrechter.

Leeftijd verzekerden (N=146)

Het projectteam heeft daarnaast in kaart gebracht bij welke rechtzoekenden in deze zaakstroom een indicatie bestaat voor multiproblematiek.⁸ Volgens deze gegevens was dat bij 61 verzekerden het geval, en kon het bij 69 verzekerden niet worden vastgesteld. Bij **minimaal 30%** van de aangebrachte zaken lijkt er dus sprake van multiproblematiek.

Opkomstpercentage

In 107 zaken is de verzekerde op zitting verschenen en kon de zaak door de buurtrechter worden behandeld. Het **opkomstpercentage** komt daarmee op 55%. Dat ligt veel hoger dan bij de reguliere incassoprocedure (<10%) en ook substantieel hoger dan bij de vergelijkbare pilotwerkwijze die door de rechtbank Amsterdam aan de Parnassusweg wordt gehanteerd (38% in de onderzoeksperiode in 2021).⁹

- 8 Op basis van de zittingsaantekeningen heeft de rechtbank een inschatting gemaakt of er in een zaak sprake is van indicatie(s) voor multiproblematiek. Daarbij was het criterium dat er naast de schuld aan de zorgverzekeraar en eventuele andere schulden, sprake was van andere problematiek die een forse negatieve invloed op het leven van de bewoner heeft, zoals verslavingsproblematiek, huiselijk geweld, dakloosheid, komend uit detentie, echtscheidingsperikelen, mentale/psychische problemen zoals ernstige en aanhoudende depressie, conflicten met de werkgever, belastingdienst of uitkeringsinstantie waardoor geen of onvoldoende inkomen.
- 9 Zie ook AEF (2022). Evaluatie pilot 'zorgzaken' Rechtbank Amsterdam.

Niet alle 197 zaken zijn door de buurrechter op zitting behandeld. Daarvoor zijn meerdere redenen: soms lukt het niet om contact te leggen met de burger in kwestie, of komt hij/zij (herhaaldelijk) niet opdagen op zitting. Een verzoekschrift als bedoeld in art 96 Rv. kan uitsluitend worden behandeld als ook de verweerder hiermee akkoord gaat.¹⁰ En soms betaalt een burger nadat hij of zij de uitnodiging van de rechtbank krijgt, direct de openstaande schuld bij Achmea, waardoor behandeling op zitting niet meer nodig is. In deze gevallen trekt Achmea zijn verzoek in en wordt de zaak niet behandeld op zitting.

Onderdeel van de werkwijze van de Buurrechter is dat als verzekerden niet verschijnen op de eerste zitting, te proberen om ervoor te zorgen dat zij op een volgende zittingsdatum (meestal twee weken later) wél op komen dagen. Bij de opkomstpercentages voor deze zaakstroom kijken we dan ook niet alleen naar de vraag of burgers op de eerste zitting waarvoor zij zijn uitgenodigd verschijnen, maar ook of zij op een latere zittingsdatum alsnog op zitting komen. Deze cijfers zijn in onderstaande tabel opgenomen (voor 2023).¹¹

	Zitting 1	Zitting 2	Zitting 3 of later	Totaal verschenen	Totaal aantal aangebrachte zaken	Opkomst-percentage
2022	-	-	-	68	123	55%
2023	25	9	5	39	73	53%

10 Artikel 96 Rv lid 1 luidt dat in alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze kunnen wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald. Lid 2 luidt vervolgens dat indien slechts een van partijen zich tot de kantonrechter wendt voor toepassing van het eerste lid, aan haar keuze slechts gevolg wordt gegeven indien alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

11 Door een andere manier van registreren in 2022 is voor dit jaar de uitsplitsing tussen 'voor het eerst verschenen' per zitting niet te maken.

De cijfers in de tabel laten verder zien dat de inspanningen van het projectteam om burgers te bewegen om op zitting te verschijnen, hun vruchten afwerpen. Niet alleen ligt het totale opkomstpercentage hoog, ook laten de cijfers over 2023 zien dat een niet te onderschatten aandeel (36%) van alle verzekerden die op zitting verschijnen dat pas in tweede (of derde) instantie doet. De inspanningen van het projectteam om voet bij stuk te houden en verzekerden ertoe te bewegen om op zitting te verschijnen, hebben dus resultaat.

Duur procedure en behandeling van zaken op zitting

In deze zaakstroom is het doel om zaken snel op zitting te brengen. In principe wordt een zaak altijd drie weken na aanmelding door de verzekeraar op zitting behandeld (tenzij de verzekerde niet op komt dagen). Omdat zaken relatief vaak worden aangehouden, kan de duur van de procedure als geheel voor sommige zaken vrij lang zijn. Zo zijn er zaken die van aanmelding tot afronding enkele maanden duren. We hebben de gemiddelde duur van de procedure berekend door de tijd te berekenen tussen aanmelding van een zaak en de zittingsdatum van de laatste zitting waarop een zaak is behandeld (voor die zaken waarin verzekerden op zitting zijn verschenen). Dit levert een **gemiddelde looptijd** van 67 dagen op.

Uit de monitoringsgegevens van de rechtbank blijkt dat de **gemiddelde tijdsduur van de behandeling van een zaak** ongeveer 20 minuten bedraagt. Af en toe duurt een zaaksbehandeling 30 of zelfs 40 minuten, maar het gros van de zaken duurt tussen de 15 en 25 minuten. Daarbij moet worden opgemerkt dat ketenpartners, zoals de aanwezige schuldhulpverlener of leden van het Buurteam, vaak na afloop van de zitting met burgers in gesprek gaan. Die tijd is hierin niet meegerekend. Het overleg met de schuldhulpverlener tijdens een schorsing van de zitting is wel meegerekend als zittingstijd.

Een volgende inrichtingskeuze van het project is de keuze om zaken relatief vaak **aan te houden**, zodat de rechter een vinger aan de pols kan houden en regie kan voeren op de procedure. Zo wordt bij schuldenzaken bijvoorbeeld relatief vaak afgesproken dat een burger tussen twee zittingen in gesprek gaat met schuldhulpverlening om beter inzicht te krijgen in zijn of haar financiële situatie, zodat op een volgende zitting een verantwoorde en passende betalingsregeling met de verzekeraar kan worden getroffen, op basis van een goed beeld van iemands persoonlijke financiën.

De monitoringsgegevens laten zien dat zaken inderdaad relatief vaak worden aangehouden en dus op meerdere zittingsdata worden behandeld. Onderstaande tabel vat dat samen (waarbij de data voor 2023 een preciezere uitsplitsing toelaten dan die voor 2022).

	Niet aangehouden	Aangehouden na zitting 1	Aangehouden na zitting 2		Aangehouden na zitting 3 of later	
2022	44	78	40		3	
2023	24	50	19		8	
2023		12 38	6 13		4 4	
		Ver- Niet ver-	Ver- Niet ver-		Ver- Niet ver-	
		schenen schenen	schenen schenen		schenen schenen	

Van de in totaal 123 aangebrachte zaken in 2022, werden er 78 zaken minimaal één keer aangehouden (63%). In 2023 was dit percentage 67%. De data over 2023 bieden meer inzicht in de redenen voor aanhouding: in 12 van de 74 aangebrachte zaken (16%) werd de zaak aangehouden na behandeling op zitting, bijvoorbeeld om de verzekerde in staat te stellen om in overleg te treden met schuldhulpverlening. De cijfers laten zien dat het merendeel van de aanhoudingen plaatsvindt nadat verzekerden niet verschijnen op zitting (76% van de aanhoudingen tijdens de eerste zitting; 68% van de aanhoudingen tijdens de tweede zitting).

Resultaten van de procedure

Een kernvraag voor het succes van de behandeling van schuldenzaken is de vraag in hoeveel van de gevallen het lukt om door de betrokkenheid van de buurtrechter een **betalingsregeling** overeen te komen en zo te voorzien in een oplossing voor de betalingsachterstanden van verzekerden en escalatie van de problematiek (bv door inschrijving in de wanbetalersregeling bij het CAK) te voorkomen. Onderstaande tabel laat zien in hoeveel zaken er sprake was van een overeengekomen betalings-

regeling.¹² In totaal is er, op basis van de monitoringsdata van de rechtbank, tussen december 2021 en juni 2023 in 81 van de in totaal 196 aangebrachte zaken een regeling getroffen. Dat is 41% van het totaal aantal aangebrachte zaken, en 76% van het totaal op zitting behandelde zaken.

	Zaken aangebracht	Zaken op zitting	Betalingsregelingen getroffen
2022	123	68	52
2023	73	39	29
Totaal	196	107	81

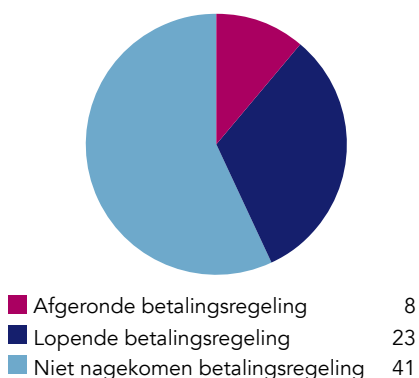
Het aantal zaken waarin een resultaat is geboekt, is in potentie nog groter, omdat (zoals hierboven al gesteld) een uitnodiging van de buurrechter om op zitting te verschijnen, voor sommige verzekerden aanleiding vormt om de betalingsachterstand af te lossen of telefonisch een regeling overeen te komen met hun verzekeraar, en vervolgens niet meer op zitting te verschijnen.¹³ De monitoringsgegevens voor 2023 laten dit zien van de in totaal 73 aangebrachte zaken in 2023 zijn er in totaal 13 op een andere manier tot een oplossing gekomen.

	Zitting 1	Zitting 2	Zitting 3 e.v.	Totaal
Regeling getroffen tijdens behandeling op zitting	13	10	6	29
Achterstand voldaan of regeling getroffen voorafgaand aan zitting (zonder behandeling op zitting)	9	3	1	13

- 12 De in 2022 verzamelde data laten geen uitsplitsing toe naar de zitting waarop een regeling werd getroffen.
- 13 De vraag is echter of dat wenselijk is, omdat in het project verder de filosofie centraal staat dat het bevorderen van 'duurzaam betaalgedrag' door een betalingsregeling af te spreken, wenselijker is dan het zo snel mogelijk aflossen van achterstanden, omdat dat ervoor kan zorgen dat burgers op andere terreinen worden geconfronteerd met schulden.

Een vervolgvraag is in hoeverre de afgesloten betalingsregelingen bijdragen aan **duurzaam betaalgedrag** van verzekerden: lukt het verzekerden om de afgesproken maandelijkse aflossing te (blijven) voldoen? De betalingsregeling moet immers uiteindelijk bijdragen aan een hoger doel: het voorkomen van (escalatie van) schuldenproblematiek, en het in rustiger vaarwater komen van iemands persoonlijke financiën.

Duurzaam betaalgedrag (N=76)

De cijfers op dit punt zijn minder positief. Dat blijkt uit cijfers van Achmea die inzicht bieden in de mate waarin deelnemers aan de betalingsregeling deze regeling blijvend voldoen. Deze data, die uitgaan van een totaal van 76 afgesloten betalingsregelingen over de hele looptijd van de pilot, zijn in het bovenstaande figuur samengevat.¹⁴ Dit laat zien dat verzekerden, ondanks alle inspanningen van de buurtrechter om te komen tot een betalingsregeling die aansluit bij iemands persoonlijke situatie, in meer dan 50% van de gevallen de via de buurtrechter afgesloten betalingsregeling niet nakomen.¹⁵ Inzicht in de precieze redenen hiervoor, ontbreekt.

14 Door kleine verschillen in registratie verschilt dit getal van het cijfer van 81 afgesloten betalingsregelingen dat uit de monitoringsgegevens van de rechtbank naar voren komt.

15 De definitie daarvan is dat een verzekerde een automatische incasso niet voldoet, waarna er een herincasso plaatsvindt. Daarna volgt een laatste brief van de verzekeraar met de oproep aan de verzekerde om contact op te nemen om tot een oplossing te komen. Als dat niet lukt, wordt de betalingsregeling geannuleerd.

Ervaringen van betrokken professionals: Wat gaat er goed?

- **Proactieve rol van schuldhulpverlening.** Het wordt door alle betrokken professionals als zeer waardevol ervaren dat er een vaste schuldhulpverlener op iedere zitting aanwezig is. Als de situatie van de rechtzoekende niet te complex is, kan direct tijdens de zitting met de schuldhulpverlener in een ruimte achter de zittingszaal een plan worden opgesteld. Deze schuldhulpverlener denkt mee over bijvoorbeeld de haalbaarheid van het maandelijks af te lossen bedrag en daarmee duurzaam betaalgedrag. Ook Achmea en de buurtrechters proberen zich zo proactief mogelijk op te stellen, zodat de buurtbewoner het gevoel krijgt het niet allemaal alleen te hoeven doen: *"We zijn samen bezig met het oplossen van een probleem"*, zo licht een buurtrechter het toe.
- **Aanhouding.** Betrokkenen geven aan dat schuldenzaken bewust relatief vaak worden aangehouden: iets dat zij toejuichen. Zo komt het voor dat rechtzoekenden wel drie of vier keer voor de buurtrechter verschijnen, met tussenpozen van steeds een paar weken. Dit is bijvoorbeeld het geval als de verwachting is dat iemand een nieuwe baan krijgt of er op korte termijn meer duidelijkheid komt over iemands financiële situatie. Ook worden zaken aangehouden zodat de rechtzoekende de tijd krijgt om in contact te komen met hulpverlening of de hulpverlening te verstevigen. Het aanhouden van de zaak draagt zo bij aan het vinden van een passende maatwerkoplossing voor de rechtzoekende. Onderstaand voorbeeld illustreert dit.

Een buurtrechter vertelt: *"Laatst was er een dakloze man op zitting. Hij had wel een zorgverzekering want hij stond ingeschreven op een algemeen adres. Hij had geen inkomen en ook geen zorgtoeslag. Toen hebben we gezegd: weet je, we houden de boel aan. Een sociaal raadvrouw heeft toen zorgtoeslag aangevraagd, wat hij met terugwerkende kracht uitbetaald heeft gekregen. Ook heeft ze een belastingteruggave voor hem kunnen regelen. Daarmee heeft deze meneer nagenoeg zijn schuld afbetaald. De resterende tientjes zijn door de zorgverzekeraar kwijtgescholden. Dat is maatwerk. Zo kon hij weer verder."*

Ervaringen van betrokken professionals: gesignaleerde verbeterpunten

- **Naleving betalingsregelingen en monitoren van langetermijneffecten.** Uit de cijfers blijkt dat rechtzoekenden in meer dan de helft van de gevallen de bij de Buurtrechter getroffen betalingsregeling niet kunnen voldoen. Ook signaleren professionals dat de lange termijneffecten van de getroffen betalingsregeling niet kunnen worden gemonitord door de buurtrechter, omdat de zaak wordt

afgesloten na het ondertekenen van de regeling. De betrokken professionals geven om deze reden aan dat het werken met een *voorwaardelijke* betalingsregeling een belangrijke verbeterstap zou kunnen zijn. De rechtzoekende moet dan terug op zitting komen wanneer deze zich niet houdt aan de regeling. Als extra voorwaarde bij de regeling kan dan bijvoorbeeld worden gesteld dat de rechtzoekende zich over vier maanden nog eens meldt bij het schuldhulpbureau en de buurrechter daarvan een terugkoppeling ontvangt.

- **Een buurrechterzitting voor alle schulden.** Op dit moment worden op de schuldenzittingen alleen betalingsregelingen getroffen met de zorgverzekeraar, maar buurtbewoners hebben geregeld schulden bij meerdere schuldeisers, zoals nutsbedrijven, woningcorporaties, etc. Eén van de verbeterpunten die tijdens het reflectieatelier werd geopperd is om een buurrechterzitting met bijvoorbeeld maximaal vijf schuldeisers te houden, zodat er voor alle vijf een gelijkwaardige schuldenregeling komt. Idealiter vindt deze zitting plaats voordat de rechtzoekende naar de kredietbank moet, of een Wsnp-regeling moet aanvragen. Door betrokkenen wordt daarbij de wens uitgesproken dat de verschillende schuldeisers meer samenwerken en elkaar minder als directe concurrenten zien.

2.2 Strafrecht

Procesverloop en betrokken partijen

Potentieel bij politierechter zitting betrokken organisaties

Politie	Raad voor de Kinderbescherming	Actiecentrum Veiligheid en zorg
Openbaar Ministerie	Slachtofferhulp Nederland	Mediationbureau
Reclassering Nederland	Advocatuur	Jeugdbescherming Regio Amsterdam
Buurtteam		

Toelichting op aanpassingen in het procesverloop gedurende de uitvoering van de pilot

- **Zaken die in aanmerking komen voor de Buurrechter.** Aanvankelijk werd het criterium 'multiproblematiek' gehanteerd. Wilde een strafzaak in aanmerking komen voor behandeling door de buurrechter, dan diende er bij de verdachte sprake te zijn van multiproblematiek. Dit criterium is in april 2022 losgelaten.

Het bleek namelijk dat de verdachten van strafzaken uit Venserpolder vrijwel altijd problemen op minimaal 1 ander leefgebied hebben. Ook bleek lang niet altijd goed mogelijk om voorafgaand aan de zitting vast te stellen of er al dan niet sprake is van multiproblematiek. Daarmee werkte dit criterium belemmerend voor de instroom van de gewenste zaken. Eind 2022 is het gebied Venserpolder uitgebreid naar heel postcodegebied 1102, dat driemaal zo groot is als Venserpolder. Daarmee is bewerkstelligd dat vanaf januari 2023 de strafzittingen van de Buurtrechter goed gevuld konden worden.

- **Reclassering op zitting.** Aanvankelijk was in het proces voorzien dat de Reclassering voorafgaand aan de zitting in elke zaak een integraal advies geeft. Dit bleek evenwel niet altijd mogelijk. Het beleid is daarom nu dat de Reclassering afziet van advies als geen sprake lijkt te zijn van multiproblematiek en dat bij alle meerderjarigen een reclasseringswerker aanwezig is bij een strafzitting van de Buurtrechter - ook als er geen advies ligt. Op die wijze kan de Reclassering tijdens de zitting specifieke (forensische) kennis inbrengen. Overigens is bij jeugdzaken de Raad voor de Kinderbescherming altijd aanwezig op zitting.

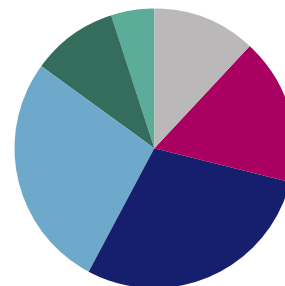
Strafrecht in cijfers

In totaal zijn er tussen december 2021 en juni 2023 **82 personen** bij de buurtrechter voorgekomen.

58% van de verdachten die moeten voorkomen in strafzaken bij de buurtrechter is jonger dan 35 jaar oud en 12% is minderjarig. De figuur hiernaast laat dat zien. Dit komt overigens vrij goed overeen met de gebruikelijke verdeling van **leeftijdscategorieën** van verdachten bij de politierechter.¹⁶

Het **type delicten** dat door de buurtrechter wordt behandeld is in de figuur hiernaast weergegeven (waarbij het aantal delicten hoger is dan het aantal behandelde zaken, omdat er in sommige

Leeftijd verdachten (N=82)

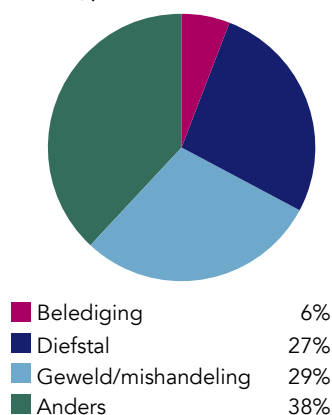

18-	12%
18-24	17%
25-34	29%
35-49	27%
50-64	10%
65+	5%

16 CBS, Misdrijven; berechting in eerste aanleg, 1994-2016 (geraadpleegd via [CBS Statline](#)).

zaken sprake is van meerdere strafbare feiten). Gewelddelicten en diefstallen vormen de belangrijkste categorieën van de zaken die de buurtrechter behandelt. Ook de categorie 'anders' is omvangrijk: hieronder vallen uiteenlopende strafbare feiten zoals wapenbezit, witwassen, drugsbezit of -vervoer, heling, dierenmishandeling en rijden onder invloed.

Typen delicten (N=97)

De strafzaken die de buurtrechter behandelt, zijn bijna altijd op zichzelf staande strafzaken – er is slechts bij uitzondering sprake van het gebundeld behandelen van meerdere zaken. Volgens de monitoringsgegevens heeft de buurtrechter in twee gevallen meerdere zaken 'gevoegd' behandeld, in één zitting.

In veel gevallen worden verdachten bij de buurtrechter bijgestaan door een **advocaat**. Bij de behandeling van 67 zaken op zitting was een advocaat aanwezig. Daarnaast zijn er ook vaak andere partijen aanwezig op zitting, als die relevant kunnen zijn voor de behandeling van de zaak en/of het zoeken naar een oplossing voor de achterliggende problematiek. De reclassering is in beginsel altijd aanwezig bij zittingen van de Buurtrechter, net als een maatschappelijk werker van het Buurteam. Daarnaast zijn ook regelmatig andere partijen aanwezig op zitting, afhankelijk van de inhoud van de zaak. Zo laten de gegevens zien dat meer dan eens partijen zoals de leerplichtcoördinator van de school, de leerplichtambtenaar, of een begeleider, coach of hulpverlener aanwezig was op zitting.

De **gemiddelde tijdsduur** van behandeling van zaken bedraagt ongeveer 45 minuten, blijkt uit de monitoringsgegevens.

Strafzaken worden regelmatig **aangehouden**: in 25 van de 82 behandelde zaken is minimaal één keer sprake van aanhouding. Het komt zelden voor dat zaken op meer dan 2 zittingsdata worden behandeld. Dit resulteert in een **gemiddelde looptijd** van

de procedure van 28 dagen tussen de dag waarop de rechtbank de zittingslijst ontvangt van het OM en de uitspraak van de rechter.¹⁷

De behandeling van strafzaken door de buurrechter leidt tot verschillende typen **uitkomsten**. De volgende tabel vat de verschillende (straf)modaliteiten samen die de uitkomst zijn van behandeling:¹⁸

	2022		2023		Totaal
	Voorwaar- delijk	Onvoor- waardelijk	Voorwaar- delijk	Onvoor- waardelijk	
Vrijspraak		7		10	17 ¹⁹
Ontslag van alle rechtsvervolging		1			1
Schuldig zonder straf		1		2	3
Geldboete		1	2	4	7
Schadevergoeding / vordering benadeelde partij		1		7	8
Werkstraf of leerstraf	7	10	6	24	47
Gevangenisstraf	3	2	5	3	13
Ingetrokken				1	1
Dagvaarding nietig				1	1
Rijontzegging			2	1	3
Bijzondere voorwaarden		2		10	12

17 Berekend op basis van 55 behandelde zaken in 2023, omdat de data over 2022 dit niet toelaten.

18 Soms worden verschillende straffen opgelegd aan één verdachte, zoals een voorwaardelijke gevangenisstraf en een geldboete. Deze zijn allemaal weergegeven in deze tabel. Daarmee telt het totaal aan opgelegde straffen op tot een hoger totaal dan het aantal bij de buurrechter verschenen verdachten.

19 In 12 zaken was er sprake van volledige vrijspraak (verdachten werden vrijgesproken van alle tenlastegelegde feiten). In 5 zaken was sprake van vrijspraak voor één feit maar is een veroordeling uitgesproken voor de andere tenlastegelegde feiten.

Geïnterviewden geven aan dat buurrechters relatief vaak kiezen voor het opleggen voor bijzondere voorwaarden.²⁰ Een voorbeeld van een bijzondere voorwaarde die door de buurrechter aan een opgelegde straf wordt verbonden, is de voorwaarde dat een verdachte zich laat begeleiden door een coach die "begeleidings- en empowermentprogramma's aanbiedt aan jongeren met de ambitie om naar school te gaan, maar niet goed weten welke opleiding bij ze past". Een ander voorbeeld is de voorwaarde dat de verdachte "zich laat behandelen door een zorgverlener gespecialiseerd in psychische problematiek en verslavingszorg, en zich houdt aan de huisregels en de aanwijzingen die de zorgverlener geeft voor de behandeling."

Ervaringen van betrokken professionals: Wat gaat er goed?

- **De inzet en betrokkenheid van en de samenwerking tussen de betrokken professionals.** De respondenten zijn zeer te spreken over de gezamenlijke inzet. De lijntjes zijn korter dan gebruikelijk, men weet elkaar gemakkelijker te vinden. Dat komt ook omdat wordt gewerkt met een vaste poule van betrokken professionals. En omdat het daarbij gaat om gedreven mensen. Een geïnterviewde zegt: *"Ik denk dat alle procespartijen proberen een stapje extra te zetten, onder het mom: we willen graag goed proberen om te kijken hoe we zaken beter af kunnen doen."*
- **De aandacht voor problematiek van de verdachte.** Er is op zitting ruimschoots aandacht voor de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. *"Als er hulp nodig is, dan komt die er."* Het volgende voorbeeld illustreert dit.

Een vrouw van 29 had ruzie met haar burens. Tussen beide woningen zat namelijk maar een dun kartonnen wandje en er was sprake van geluidsoverlast. De vrouw had een kind dat geluid maakte, het rinkelen van de sleutels, het doortrekken van het toilet: eigenlijk was alles hoorbaar en gaf overlast. Uiteindelijk heeft de vrouw haar buurman geslagen. Vanuit het Buurteam was de maatschappelijk werker aanwezig en zij werd als deskundige aan tafel gevraagd. Haar werd de vraag gesteld: welke hulp kan zij verdachte nou bieden? De maatschappelijk werker antwoordde: "U bent eigenlijk al zo lang ontzettend overbelast. De stress in uw leven is zo hoog dat er maar iets hoeft te gebeuren en het gaat mis". Hierdoor voelde de verdachte zich eindelijk (h)erkend. Er volgt nu een vrijwillig steunprogramma bij het Buurteam om te voorkomen dat een dergelijke burenruzie nog eens zo uit de hand loopt.

20 Deze bijzondere voorwaarden worden toegevoegd aan de algemene voorwaarden die aan elke voorwaardelijk opgelegde straf voor de duur van de proeftijd zijn verbonden. Daarvan is de belangrijkste dat de veroordeelde geen strafbare feiten mag plegen. Daarnaast kan de rechter bijzondere voorwaarden verbinden aan een voorwaardelijke straf, van uiteenlopende aard.

- **De informele setting en procedurele rechtvaardigheid.** De informele setting draag ertoe bij dat de verdachte meer ruimte voelt om z'n verhaal te doen en eventuele problemen waarmee deze persoon te maken heeft bespreekbaar te maken. "De manier waarop mensen daar om die tafel zitten, dat nodigt veel meer uit tot gesprekken".
- **Aanpassingen van de procedure.** Ook over de bijstellingen in het proces is men positief. Een factor die aanvankelijk maakte dat de instroom relatief beperkt was, betrof het criterium dat zaken afkomstig moesten zijn uit Venserpolder. Daarom is het criterium 'Venserpolder' losgelaten en verruimd tot heel het postcodegebied 1102. Dit kan op brede instemming rekenen. "De nieuwe postcodecheck is veel minder arbeidsintensief", aldus een vertegenwoordiger van de politie. En de gewijzigde praktijk dat de Reclassering nu bij elke zitting met meerderjarigen aanwezig is, wordt gewaardeerd. Een rechter: "De aanwezigheid van de Reclassering heeft veel meerwaarde, ook als er geen intensief voortraject is geweest. Het voegt deskundigheid toe". Dit maakt maatwerk mogelijk "Omdat je meer informatie hebt, kun je het scala aan strafmodaliteiten beter inzetten." Een lid van het projectteam: "Er zijn misschien wel meer gerichte bijzondere voorwaarden, omdat er dus meer op tafel komt."

Ervaringen van betrokken professionals: Gesignaleerde verbeterpunten.

- **Capaciteit.** Een gebrek aan capaciteit bij de betrokken ketenpartners is een (potentieel) knelpunt voor de uitvoering van de Buurtrechteraanpak. Nu doen de medewerkers van de verschillende organisaties het "er nog bij", ook als zij geen extra tijd beschikbaar krijgen vanuit hun organisatie. Vooral voor de Reclassering en de Raad voor de Kinderbescherming levert dit uitdagingen op. Een van hen: "Ik doe mijn uiterste best vanuit mijn persoonlijke betrokkenheid. Maar aan twee kanten moet ik me verantwoorden. Bij de Buurtrechter [als het me niet lukt aanwezig te zijn] en bij mijn eigen organisatie [als ik daar niet aanwezig ben omdat ik bij een zitting van de Buurtrechter ben]."
- **Rol advocatuur en kennisdeling.** De advocaat heeft doorgaans veel kennis en contextinformatie over de verdachte en diens systeem. De mogelijkheid om deze kennis en informatie in te brengen en hier echt iets mee te doen, is tot op heden beperkter dan deze zou kunnen zijn. Daarom heeft het projectteam in samenspraak met de advocatuur, de Reclassering en het OM het **Kanstraject** ontwikkeld. Voorafgaand aan de zitting deelt de advocaat, in afstemming met zijn/haar cliënt, contextinformatie met andere relevante partners, zoals bijvoorbeeld de reclassering of het Buurtteam. Medewerkers van het OM of de Rechtspraak nemen hier niet aan deel. De gedachte is dat met zo'n traject relevante informatie eerder in het proces wordt gedeeld, wat kan bijdragen aan een beter passende uitkomst, bijvoorbeeld

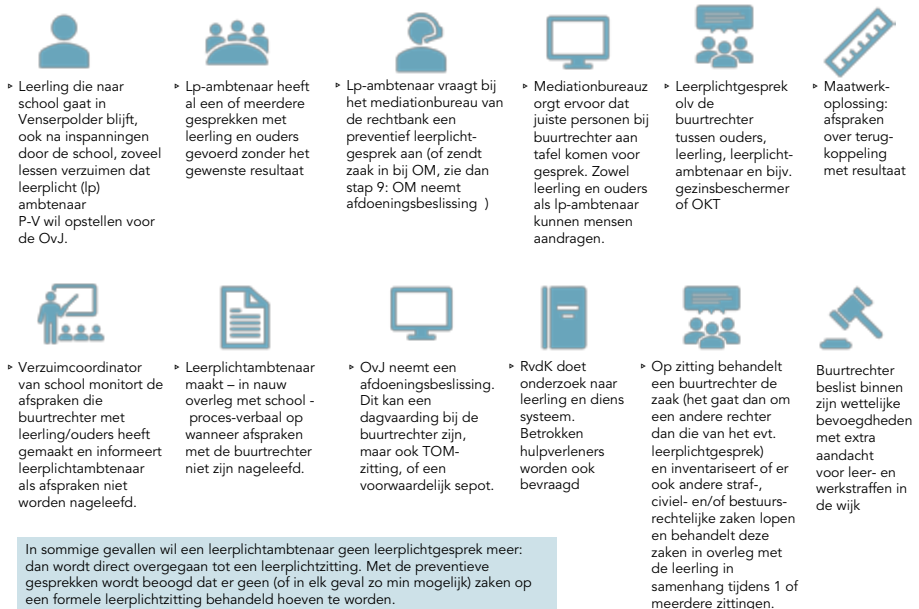
omdat deze informatie onderdeel uitmaakt van het advies van de Reclassering. Zoals een rechter het verwoordt: *“Dit soort informatie is belangrijk op zitting, omdat je dan daar ook rekening mee kunt houden bij het opleggen van bijzondere voorwaarden.”* Ook kan in voorkomende gevallen alvast hulpverlening gestart worden voorafgaand aan de zitting. Het proces is door betrokkenen als volgt vastgesteld:

Procesverloop Kanstraject

- Betrokken advocaat belt met het algemene nummer van de reclassering en krijgt door welke adviseur betrokken is;
- De advocaat belt met de betrokken reclasseringsadviseur en deelt welke onderliggende problematiek er speelt op de verschillende leefgebieden zodat de reclassering dit kan meenemen in de adviesrapportage;
- De advocaat neemt, afhankelijk van de situatie/problematiek, contact op met:
 - Het mediationbureau wanneer er de mogelijkheid en wens bestaat om in gezamenlijkheid het gesprek te voeren;
 - Het Buurteam om voorafgaand aan de zitting al hulpverlening in het vrijwillig kader te organiseren;
 - De Blijf Groep wanneer er sprake is van een situatie van huiselijk geweld en hierop advies en ondersteuning nodig is (NB: ook het Buurteam kan doorverwijzen naar de Blijf Groep wanneer dit wenselijk lijkt).
- De advocaat deelt de (tussentijdse) uitkomsten van bovenstaande actie(s) met de reclassering ten behoeve van het advies richting OM en buurrechter. Van de zijde van de advocatuur wordt ingebracht dat het bij dit kanstraject ook belangrijk is dat personen uit het netwerk van de verdachte worden betrokken. Het kanstraject bevond zich ten tijde van het onderzoek nog in de ontwikkelfase. De plannen zijn gevormd, *‘maar het moet nog van papier komen’*, aldus een van de rechters.

2.3 Schoolverzuim

Procesverloop en betrokken partijen

Potentieel bij schoolverzuim betrokken organisaties

Afdeling leerplicht gemeente	Ouder Kind Team (OKT)	Openbaar Ministerie
Raad vd Kinderbescherming	Jeugdbescherming Regio Amsterdam	Actiecentrum Veiligheid en Zorg
School		

Leerplichtgesprekken: vrijwillig maatwerk

Twee belangrijke kenmerken van de leerplichtgesprekken, lichten we op deze plek kort toe.

Allereerst is het van belang om op te merken dat de leerplichtgesprekken een *vrijwillig* karakter hebben. Dit wordt bij de opening van ieder gesprek door de buurtrechter benadrukt: deelname aan het gesprek door de leerling, diens ouders en andere betrokkenen is vrijwillig.

Daarnaast is maatwerk bij ieder gesprek het uitgangspunt. Daarbij is de vraag ‘wat is er nodig?’ leidend. Aan tafel kan ter plekke besloten worden om (vrijwillige) hulpverlening in te zetten. Daarbij kan gedacht worden aan bijlessen, een persoonlijkheidsonderzoek of toewijzing van een coach.²¹

Schoolverzuim in cijfers

In totaal heeft de buurrechter tussen november 2021 en juni 2023 in 25 ‘zaken’²² preventieve leerplichtgesprekken gevoerd. In totaal voerde de rechter in deze periode 51 **preventieve leerplichtgesprekken**. Het opkomstpercentage is hoog: bij maar 2 aangemelde zaken zijn leerlingen/ouders niet komen opdagen en heeft een gesprek niet plaats kunnen vinden. Deze zaken zijn het reguliere (strafrechtelijke) traject ingestroomd. In slechts twee van de 25 zaken waarin een preventief gesprek is gevoerd, is alsnog een strafzitting nodig geweest in verband met aanhoudend schoolverzuim

Leerplichtigen die op gesprek komen bij de buurrechter zijn tussen de 8 en 17 jaar oud; hun **gemiddelde leeftijd** is 14 jaar.

De **duur van de preventieve gesprekken** door de buurrechter is volgens de monitoringsgegevens van de rechtbank gemiddeld ongeveer 45 minuten. In een aantal gevallen (14 gesprekken) neemt een gesprek tussen de 60 en 90 minuten in beslag; meestal duurt een gesprek eerder een half uur tot drie kwartier, waarbij eerste gesprekken vaak langer duren dan ‘voortgangsgesprekken’.

Gesprekken komen over het algemeen relatief snel tot stand. Gemiddeld duurt het minder dan 3 weken (19 dagen) tussen het aanmelden van een zaak door de leerplichtambtenaar en het voeren van het eerste preventieve gesprek door de buurrechter.

Bij leerplichtgesprekken zijn behalve de buurrechter en de leerplichtige ook een aantal **anderen aanwezig**. De leerplichtambtenaar is altijd aanwezig bij het gesprek, net als de ouder(s) of voogd van een leerplichtige. Aanvullend daarop nemen soms ook relevante andere partijen deel aan het gesprek, zoals een gezinscoach, een

21 E.A.M. van Voorst tot Voorst, Berichten uit Venserpolder: nieuwe kansen in het keren van schoolverzuim? Den Haag: Boom Juridisch 2023.

22 We gebruiken hier het woord ‘zaak’ tussen aanhalingstekens, omdat er in juridische zin geen sprake is van een zaak voor de rechter.

professional van het ouder-kindteam, de zorgcoördinator van de school of een medewerker van het Buurteam.

Alle door de buurtrechter gevoerde leerplichtgesprekken hebben **geresulteerd in afspraken** die gericht zijn op het voorkomen van schooluitval en het nakomen van leerplichtregels. Het karakter van die afspraken verschilt: soms zijn ze meer gericht op het op korte termijn maken van een plan van aanpak om de verzuimproblematiek aan te pakken, en is er snel een vervolgggesprek nodig om te bezien of deze stappen voldoende zijn of dat er andere interventies nodig zijn. Soms, blijkt uit de monitoringsgegevens, kunnen er al meer 'finale' afspraken gemaakt worden, en blijkt in een vervolgggesprek dat de problematiek die ten grondslag lag aan het schoolverzuim opgelost is. Een dergelijk vervolgggesprek wordt in principe altijd ingepland, zodat de buurtrechter samen met partijen in kaart kan brengen of de afspraken inderdaad het beoogde effect hebben gesorteerd. Als dat niet zo is, kan er worden bijgestuurd, als dat wel zo is, dan kan aandacht worden besteed aan het feit dat er vooruitgang is geboekt. Ook die positieve insteek is volgens de buurtrechter van belang.

Het **soort afspraken** dat wordt gemaakt, kan sterk verschillen, afhankelijk van de individuele problematiek van een leerling. Zo zijn er door de buurtrechter afspraken gemaakt die zien op het aanpakken van problematiek in de thuissituatie van leerlingen en hun ouders, het begeleiden van een ouder naar een nieuwe woning, de inzet van een gespecialiseerde coach voor de leerling, het veranderen van school (i.v.m. pestgedrag), de inzet van bijles of de keuze voor een andere, beter passende opleiding.

We zagen hierboven dat de buurtrechter in de onderzoeksperiode 51 gesprekken voerde in 25 'zaken' – gemiddeld 2 gesprekken per zaak. Dat wil niet zeggen dat de rechter gemiddeld 2 gesprekken inzet om een zaak 'af te handelen'. Op het moment van schrijven van dit rapport zijn 9 van de 25 zaken **aangehouden**, waarbij er een vervolgggesprek is gepland over een aantal maanden, om te bespreken of de gemaakte afspraken (nog steeds) bijdragen aan het voorkomen van schooluitval. In de zaken die al wel zijn afgesloten zijn vaak meer dan 2 gesprekken gehouden: regelmatig wordt er, met tussenpozen van enkele weken of maanden, 3 of 4 keer gesproken met een leerling en zijn/haar ouders of andere betrokkenen, voordat de zaak wordt afgesloten.

Ervaringen van betrokken professionals: Wat gaat goed?

- **Onderliggende problematiek.** De combinatie van de laagdrempelige setting en sfeer van het leerplichtgesprek met een buurtrechter die open vragen stelt en zich gelijkwaardig naar de overige gesprekspartners opstelt, maakt dat de onderliggende problematiek van het schoolverzuim, en daarmee de kern van de problematiek volgens betrokkenen op tafel komt terwijl dit eerder in het proces nog niet het geval was. Dit heeft als gevolg dat oplossingen in beeld komen die toegespitst zijn op de problematiek van de scholier.²³

Een buurtrechter vertelt: *"Laatst was tijdens een leerplichtgesprek zowel de leerplichtambtenaar als het Ouder-kind-team als de moeder aanwezig. Eerst is het even wennen voor de leerling en de moeder. Ze zei: "Ik dacht dat u zo'n ding aan zou hebben". Een toga dus: ze had zich er helemaal een voorstelling van gemaakt van hoe dit gesprek eruit zou zien. Beetje bij beetje kwam ze los en werd ze opener en begon ze te vertellen waarom ze niet naar school ging. Als je dat niet weet, ga je het nooit oplossen. Pas als je daar zicht op krijgt, kun je echt wat als rechter. We hebben goede afspraken kunnen maken om te voorkomen dat er een leerplichtzaak komt. Over vier weken komen we weer bij elkaar en kijken we of de afspraken zijn nagekomen en wat er verder ondernomen moet worden."*

- **De factor tijd.** Dat er tijdens een leerplichtgesprek zaken aan de orde komen die in eerdere gesprekken tussen leerling en school of leerplichtambtenaar nog niet naar boven zijn gekomen heeft ook te maken met het feit dat er voor een leerplichtgesprek de tijd wordt genomen. Een buurtrechter legt uit: *"Je moet bij dit soort zaken eigenlijk gewoon op je handen zitten en iedereen laten praten. Het kind denkt: de volwassenen gaan dit voor mij oplossen. Maar die blijken er ook niet uit te komen. Dan komt er op een gegeven moment eigenaarschap bij het kind."* Om de scholier het eigenaarschap te laten voelen en als buurtrechter dus even een stapje terug te doen, kost tijd.
- **Gezag van de buurtrechter.** Ook het gezag dat de buurtrechter speelt een belangrijke rol. Een medewerker van het Mediationbureau merkt op dat op het moment dat zij de ouders belt en uitlegt dat de buurtrechter ook aanwezig is bij

23 Deze conclusie wordt gedeeld door Esther van Voorst tot Voorst in haar verkennende studie naar de inzet van de buurtrechter Venserpolder in schoolverzuim met de titel: 'Berichten uit Venserpolder: nieuwe kansen in het keren van schoolverzuim? Den Haag: Boom Juridisch 2023.

dit gesprek, bijna iedere ouder blij is om dit gesprek aan te gaan en ook verschijnt. Dat is bij het gesprek met de leerplichtambtenaar niet altijd het geval, waardoor het ook lastiger is om de oorzaak van het verzuim boven tafel te krijgen.

- **Terugkoppeling.** De monitoringsgesprekken die in veel van de gevallen ongeveer 3-4 weken na het leerplichtgesprek plaatsvinden, zijn volgens betrokken professionals van meerwaarde omdat hierin wordt nagegaan of alle partijen hun afspraken zijn nagekomen en of dat tot de start van een oplossing van de onderliggende problematiek en daarmee verminderd schoolverzuim leidt.

Ervaringen van betrokken professionals: Gesignaleerde verbeterpunten

- **Betrokkenheid school.** De betrokken professionals geven tijdens het reflectieatelier aan dat het wenselijk zou zijn als de school bij meerdere stappen in het proces van de leerplichtgesprekken betrokken zou worden. Dan gaat het over de start van het leerplichtgesprek met de inschakeling van het Mediationbureau (wat is er allemaal al door de school geprobeerd; welke stappen zijn al ondernomen) maar ook over het resultaat (tot welke oplossing komt de buurtrechter; is dit ook volgens de school een oplossing voor het probleem en is de oplossing praktisch uitvoerbaar?). Professionals werkzaam op scholen zouden graag bij de leerplichtgesprekken aanwezig zijn, maar geven aan dat dit wegens tijd en capaciteit in de praktijk niet haalbaar is.
- **Meer bekendheid.** Betrokkenen geven op het reflectieatelier aan dat het mooi zou zijn als ook de ouders of het kind zelf in de toekomst een leerplichtgesprek aanvragen omdat het wordt gezien als een laagdrempelige kans om iets aan het schoolverzuim te doen. Daarvoor is nodig dat iedereen weet dat dit een optie is en dit hangt daarom samen met de bekendheid van de Buurtrechter in de wijk en op scholen.

2.4 Andere zaaksoorten en overige ontwikkelingen

Sinds de aanvang van het project is het de bedoeling om naast schulden, schoolverzuim en strafzaken, ook preventieve gesprekken te voeren in het kader van de voortgang van hulpverlening en in het kader van huiselijke conflicten.

Voortgang hulpverlening

In de verkenningsfase voor de start van de pilot werd geconstateerd dat wantrouwen in en conflicten met instanties soms maken dat hulpverleningstrajecten vastlopen. Daarbij kwam de gedachte op dat gesprekken onder leiding van een gezaghebbende, neutrale derde, zouden kunnen helpen om het wantrouwen of conflict op te lossen en dat daarmee het hulpverleningstraject vlot zou kunnen worden getrokken.

In de onderzoeksperiode zijn vier van dergelijke preventieve gesprekken gevoerd (en is een vijfde zaak aangemeld). Interessant daarbij is dat er twee van deze gesprekken zijn aangebracht door een medewerker van het Buurtteam, maar ook twee door een 'buurtmoeder' (een sociaal actieve moeder uit de wijk). Dit kan gezien worden als een indicatie voor verbinding met de wijk, omdat deze twee zaken niet door een professional maar door een buurtbewoner zijn aangebracht (zie ook H3).

Het type hulpverlening waarbij de voortgang in het geding was, was uiteenlopend van aard, waarbij de definitie van 'hulpverlening' breed opgevat dient te worden. In 2 gevallen was er namelijk sprake van problemen op school (in één geval pestgedrag en in een geval was de moeder de toegang tot de school ontzegd). In de twee andere gevallen ging het om het stagneren van hulpverlening aan het gezin. Laatstgenoemde twee zaken zijn aangebracht door het Buurtteam. De duur van de gesprekken varieerde van 60 tot 90 minuten. In drie van de vier zaken was sprake van een dreigende rechtszaak.

Illustratie preventief gesprek bij de Buurtrechter

In een gezin met (bijna) volwassen kinderen bestaan al heel lang disfunctionele omgangsverhoudingen. Op enig moment wordt een van de ouders gedagvaard op verdenking van het slaan van een van de kinderen. De aanstaande strafzaak leverde zoveel spanning op dat de hulpverlener die bij het gezin betrokken was haar werk niet goed meer kon doen. In een gesprek bij de Buurtrechter met de hulpverlener en alle gezinsleden zijn afspraken gemaakt over andere omgangsvormen en de medewerking aan hulp en begeleiding. De buurtrechter heeft aan de officier van justitie gevraagd: wilt u de strafzaak voor nu intrekken in afwachting van het resultaat van de gemaakte afspraken? Een terugkoppelingsgesprek heeft na enige tijd plaatsgevonden en heeft veel opgeleverd: alle afspraken zijn nagekomen en de sfeer in het gezin zou erop vooruit zijn gegaan. Voor het eerst in jaren gaat dit gezin weer samen leuke dingen ondernemen. Vervolgens heeft de Officier van Justitie de zaak voorwaardelijk geseponneerd vanwege gewijzigde omstandigheden. Daardoor loopt het werk van de vervolgte ouder geen gevaar meer: een belangrijke voorwaarde voor stabiliteit in het gezin.

Huiselijke conflicten

Bij aanvang van het project waren ook preventieve gesprekken bij huiselijk conflict voorzien met het als doel het laagdrempelig kunnen aanbrengen van conflicten in de huiselijke sfeer. Behoud van autonomie van de buurtbewoners en de-escalatie van het

conflict werden daarbij gezien als belangrijke uitgangspunten. Als voorbeeld diende de werkwijze van de kantonrechter in Paramaribo. Omdat het hierbij gaat om een informele procedure en geen formele rechtsgang, kan een dergelijke werkwijze alleen plaatsvinden als beide (ex-)partners daarmee instemmen. Tot op heden zijn er weliswaar enkele huiselijke conflicten aangebracht bij de Buurtrechter, maar dit heeft niet geleid tot een gesprek, omdat de wederpartij niet mee wilde werken.

(Potentiële) toekomstige zaakstromen

Voor de toekomst voorziet het projectteam dat naast de genoemde zaakstromen (in elk geval) nog de volgende nieuwe zaakstromen zullen worden behandeld.

Familierechtzaken

De buurtrechter wil ook graag familiezaken behandelen, dat wil zeggen, het behandelen van verzoeken met betrekking tot uithuisplaatsingen, ondertoezichtstellingen en omgang rondom minderjarigen. In de onderzoeksperiode twee dergelijke zaken behandeld. Hiervoor heeft de rechtbank een werkproces ontwikkeld samen met de jeugdpartners, Raad voor de Kinderbescherming en gecertificeerde instellingen. Alle partijen zien meerwaarde om dit type zaken in de buurt zelf te behandelen. Echter, de beperkte instroom laat zien dat de werkafspraken nog onvoldoende helder zijn bij de jeugdprofessionals en een langere implementatieperiode vragen.

Bestuursrechtzaken en tijdelijke huisverboden

Een eerste bestuursrechtzitting heeft in de zomer van 2023 (buiten het bestek van de onderzoeksperiode) plaatsgevonden bij de Buurtrechter. Een gesprekspartner uit het maatschappelijk middenveld in Zuidoost is enthousiast over de mogelijkheid om ook bestuursrechtzaken te laten behandelen door de Buurtrechter: *"Het moet ook gaan over de interactie tussen mens en lokale overheid (...) Juist om dat soort zaken hier te doen, gaat veel impact hebben. Op het moment dat we bestuursrecht naar de wijk kunnen halen, haal je een enorm instrument binnen ter bevordering voor de ontwikkeling van mensen."* Aanvullend wordt nog verkend wat de toegevoegde waarde zou zijn indien de Buurtrechter ook tijdelijke huisverboden zou behandelen.

Zaken via de buurtgebonden jongerenrechtbank

Op dit moment is de Buurtrechter Venserpolder bezig met de ontwikkeling van een jongerenrechtbank geïnspireerd door de reeds bestaande jongerenrechtbanken op scholen. De jongerenrechtbank van de Buurtrechter zal zich richten op norm-overtredend gedrag door jongeren in de buurt, in plaats van op school. Net als bij de reguliere jongerenrechtbanken, vervullen jongeren hier de functie van aanklager (de

stem van de wijk), advocaat en rechter. En ook hier zijn herstelrechtelijke principes leidend. De gedachte is dat zaken worden aangedragen door de politie (en er in die zaken geen aangifte wordt gedaan). Ook buurtorganisaties kunnen zaken aandragen, evenals scholen als zij zaken hebben die ze zelf niet kunnen oppakken.

2.5 Kosten van de pilot

Onderdeel van deze evaluatie is inzicht, op hoofdlijnen, in de kosten die met de uitvoering van de pilot gepaard gaan. Dat maakt het mogelijk om de (maatschappelijke) baten die met het project worden bereikt in perspectief te plaatsen.

In de tabel hieronder vatten we de kosten voor de buurtrechter op het niveau van een kalenderjaar samen. Het gaat hier om realisatiecijfers voor het kalenderjaar 2022. Het kostenoverzicht is beperkt tot het jaar 2022 omdat dit het enige boekjaar is waarin het project het hele jaar operationeel was.

	Kosten rechtbank Amsterdam	Omvang in €	Kosten Actiecentrum Veiligheid en Zorg	Omvang in €	Totaal
Personele kosten	Personele kosten projectcoördinatie en -secretariaat ((plv.) projectleider, projectcoördinator en -secretaris)	€169.000	Personele kosten projectleider, communicatie-medewerker en projectmedewerker.	€71.000	
	Extra inzet buurtrechters voor zittingen en oplossingsgerichte gesprekken	€36.000			
	Administratieve ondersteuning zittingen	€23.000			
	Inzet beveiliging rondom zittingen	€39.000			
	Inzet roosteraars en mediationbureau	€16.000			
	Inzet communicatieadviseur rechtbank	€9.000			
	Subtotaal	€292.000		€71.000	
	Totaal personele kosten				€363.000

	Kosten rechtbank Amsterdam	Omvang in €	Kosten Actiecentrum Veiligheid en Zorg	Omvang in €	Totaal
Materiële kosten	Organisatieadvies en proces- en effectevaluatie	€61.000	Locatiekosten (huur, schoonmaak, etc.)	€40.000	
	Kennisuitwisseling en deskundigheidsbevordering	€12.000	Communicatie (drukwerk bijeenkomsten, etc.)	€8.000	
	Overige kostenposten	€4.000			
	Subtotaal	€77.000		€48.000	
	Totaal materiële kosten				€125.000
Totaal		€369.000		€119.000	
Totale kosten 2022					€488.000

Kosten buurtrechter over het kalenderjaar 2022

Bij dit kostenoverzicht is een aantal opmerkingen te maken:

- Het Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AcVZ) en rechtbank verdelen de kosten onderling, waarbij de rechtbank het merendeel van de kosten draagt. Alle kosten van rechtbankfunctionarissen komen voor rekening voor de rechtbank, om de onafhankelijke positie van de rechtspraak te borgen.
- In het overzicht is een aantal incidentele kostenposten niet opgenomen. Op die manier beogen we met het bovenstaande overzicht de structurele kosten voor de uitvoering van de pilot zo goed mogelijk te benaderen. Voorbeelden van dit soort incidentele kosten zijn de kosten die de rechtbank voor 2023 voorziet voor het ontwikkelen van een ICT-systeem dat het mogelijk maakt om sectoroverstijgend zaken in te plannen, de door het AcVZ gefinancierde verbouwingkosten en de kosten die gepaard gaan met het opzetten van een jongerenrechtbank.
- De kosten voor de inzet van rechters voor zittingen behoeven nadere toelichting. De afspraak is gemaakt dat de bekostiging voor de tijd die rechters besteden aan zittingen van de buurtrechter, voor een derde geschiedt op basis van de reguliere financiering en de daarvoor geldende normen, en voor twee derde op grond van projectgelden, bekostigd vanuit de Raad voor de rechtspraak. In bovenstaand overzicht zijn alleen die projectgelden opgenomen. Hieraan ten grondslag ligt de gedachte dat het niet redelijk zou zijn de inzet van rechters volledig uit deze projectgelden te bekostigen, omdat veel van de buurtrechterzaken anders ook zouden worden behandeld, maar dan aan de Parnassusweg. Dat er extra

projectbekostiging voor de inzet van rechters nodig is, heeft grofweg drie redenen:

- Voor de behandeling van zaken bij de buurtrechter wordt gemiddeld wat meer tijd uitgetrokken;
- Zaken bij de buurtrechter worden vaker aangehouden;
- Deels behandelt de buurtrechter zaken die anders niet noodzakelijkerwijs bij de rechter terecht zouden komen (bijvoorbeeld de oplossingsgerichte leerplichtgesprekken).
- Eind 2022 is door het AcVZ een extra projectmedewerker aangesteld voor de ontwikkeling van de buurtgebonden jongerenrechtbank en extra verbinding met de buurt. De kosten voor deze medewerker in bovenstaande tabel zijn dus voor enkele maanden en niet voor een volledig jaar.
- Ook andere partners hebben te maken met extra inzet rondom de Buurtrechter-aanpak. Dat gaat onder meer om partners als de Reclassering, de politie, het OM, de Raad voor de Kinderbescherming, schuldhulpverlening en het Buurteam. De kosten samenhangend met deze extra inzet zijn niet in deze tabel opgenomen.

Ontwikkelkosten van de pilot

Een relevante vraag voor opschaling van de pilot naar andere locaties binnen én buiten Amsterdam, is in welke mate deze kosten **structureel** van aard zijn, en in welke mate ze met name gepaard gaan met de **opstart en ontwikkeling** van een pilot zoals de buurtrechter. Uit een gesprek met het projectteam komt naar voren dat bovenstaande kosten grotendeels structureel van aard zijn. Uitzonderingen daarop zijn:

- De kosten voor projectcoördinatie vanuit de rechtbank. Volgens het projectteam zijn dit voor een deel ontwikkelkosten. Zo is op dit moment de projectleider vanuit de rechtbank voor 2 dagen in de week aangesteld voor coördinatietaken rond de pilot. Als de aanpak staat, kan deze inzet naar verwachting afnemen. Dat wordt onderstreept door het feit dat op het moment van schrijven (zomer '23) deze tijd al (deels) wordt besteed aan het verkennen van de mogelijkheden voor de buurtrechter-aanpak in Nieuw-West. De tijd is dus niet structureel nodig voor projectleiderschap van het 'lopende' project.
- De kosten voor organisatieadvies en onderzoek/evaluatie hangen ook samen met de opstart en ontwikkeling van de pilot, en zijn niet structureel van aard.

Dit betekent dat de bovenstaande kosten grotendeels zijn te beschouwen als structurele kosten voor de uitvoering van een pilot zoals de buurtrechter, met de inrichtingskeuzes en werkwijzen zoals die in dit rapport zijn beschreven. Daarbij moet uiteraard wel worden opgemerkt dat deze kosten voor een deel variabel van aard zijn:

de kosten voor de inzet van rechters, juridische ondersteuning, administratie en beveiliging zijn uiteraard (deels) afhankelijk van het aantal behandelde zaken.

De in het overzicht opgenomen kosten zijn nagenoeg volledig *meerkosten* ten opzichte van de reguliere afdoening van zaken. Op enkele punten is dat wellicht niet één op één het geval (zoals bijvoorbeeld de inzet van roostering en administratie, die ook in de reguliere rechtspraak nodig is), maar voor bijna alle posten geldt dat ze specifiek voor het project zijn. Ook zijn in de tabel alleen de kosten opgenomen voor de inzet van rechters die bovenop de reguliere zaaksbekostiging komen.

Dan resteert de vraag welke kosten er in totaal ongeveer gemoeid zijn gegaan met het opzetten en ontwikkelen van een project zoals de Buurtrechter Venserpolder. Daartoe hebben we ook in beeld gebracht welke kosten er in de jaren 2020 en 2021 zijn gemaakt door het project.

- De personele kosten vanuit de rechtbank die gepaard gingen met de **verkenningfase** van de Buurtrechter in 2020 bedroegen ongeveer €123.000, en hadden met name betrekking op de bekostiging van een projectleider, projectsecretaris en projectcoördinator. De aanvullende kosten voor de organisatie van bijeenkomsten en advies waren beperkt (ca. €13.000). De verkenninglocatie, een leegstaand klaslokaal op het Bindelmeer College, is vanaf maart 2020 door de school gratis aan de Buurtrechter ter beschikking gesteld tot aan de verhuizing naar de Albert Camuslaan begin november 2021.
- De personele kosten die de rechtbank maakte in de hierop volgende **ontwerpfase** die in 2021 liep, bedroegen ongeveer €150.000 (wederom voor projectleiderschap, de inzet van een rechter in het projectteam, projectcoördinatie en -secretariaat). In dit jaar maakte de rechtbank ook ongeveer €60.000 aan aanvullende kosten voor onder meer advies en communicatie-inzet. De zittingslocatie aan de Albert Camuslaan wordt geheel door het AcVZ betaald. Voor de inrichting is gebruik gemaakt van oud, afgeschreven, rechtbank meubilair.

In totaal hebben de verkenning, opzet en ontwikkeling van de pilot in 2020 en 2021 de rechtbank dus ongeveer €350.000 gekost, waarna in december 2021 de eerste zitting plaats kon vinden op de Albert Camuslaan. Ook de gemeente heeft vanaf de start van de pilot bijgedragen in de vorm van een projectleider, een projectmedewerker, een communicatiemedewerker, communicatiekosten en locatiehuur. Daarnaast is er op verschillende manieren sprake geweest van de inzet en medewerking in het projectteam van bij het project betrokken partners. Daarvan hebben die partners zelf de kosten gedragen:

- Vanaf de start van het project zijn de gemeente en het AcVZ betrokken geweest. Sinds 1 mei 2021 is er structurele inzet van een projectleider vanuit het AcVZ voor 3,5 dag in de week.
- Vanaf de start van het project is een actieonderzoeker van de VU aan het projectteam verbonden geweest voor 1 à 2 dagen per week.
- Vanaf de zomer van 2020 tot februari 2023 is een stadsdeelmedewerkster die het sociaal domein in Zuidoost goed kent aan het projectteam gekoppeld als liaison voor 2 à 3 dagen per week.
- Bij de begeleiding van de leerateliërs heeft een medewerker van de Amsterdamse Ombudsman het projectteam voor 2-3 dagen per week ondersteund.
- Een communicatiemedewerker van het AcVZ heeft vanaf maart 2021 voor 0,5 dagen per week het projectteam ondersteund.
- Daarnaast financieren de gemeente Amsterdam/ het stadsdeel Zuidoost en het Buurtteam de gastvrouwen van de locatie, die 5 dagen per week aanwezig zijn en alle bezoekers van het pand verwelkomen en begeleiden.

Ook buiten het projectteam hebben vele partners en personen een bijdrage geleverd aan het project:

- De personele inzet van alle partners betrokken bij de aanpak (waaronder de Reclassering, de politie, het OM, de Raad voor de Kinderbescherming, het Buurtteam, schuldhulpverlening, leerplichtambtenaren en Achmea) is niet gekwantificeerd. Deze partners hebben in de ontwikkelfase inzet geleverd in de leerateliërs bij het ontwikkelen van de werkwijzen en leveren sinds de start van het project extra inzet rondom (de voorbereiding van) de zittingen.
- De Stichting For An Equal Society, de stadsdeelvoorzitter, stagiaires, buurtmoeders en credible messengers hebben hun inzet, denkkraft en steun geleverd aan het projectteam bij het leren kennen van en gekend worden door de bewoners van Zuidoost en de wijk Venserpolder. Ook hun inzet is niet gekwantificeerd.

Toegankelijke buurtrechtspraak

3.1 De verkenningfase

In 2020 is in de buurt gestart met de verkenning van de wenselijkheid en haalbaarheid van het project Buurtrechter Venserpolder. Uitgangspunt hiervan was dat de behoeften van buurtbewoners centraal moesten staan. Op 30 januari 2020 werd in buurthuis 't Spinnewiel door de gemeente Amsterdam een buurtbijeenkomst georganiseerd in het kader van het programma Weerbare mensen, weerbare wijken. Een rechter en een onderzoeker van de VU peilden hier de behoefte van de buurt aan een Buurtrechter.

Op 28 september 2020 vonden twee bijeenkomsten plaats, ingeleid door de stadsdeelvoorzitter, met formele en informele 'experts' die het stadsdeel Zuidoost goed kennen. Zij zijn uitgebreid bevraagd over wat de buurtrechter zou kunnen betekenen voor de buurt en waar de buurtrechter van af zou moeten blijven of voor zou moeten waken. Verder zijn door verschillende leden van het projectteam en leden van een klankbordgroep van rechters, gemeentelijke dialoogavonden met bewonersgroepen uit Zuidoost en een ontbijtbijeenkomst in Venserpolder bezocht. Gesprekken zijn gevoerd met juridische hulpverleners en zorgverleners, vrijwilligers en voortrekkers in de wijk, met gebiedsmakelaars van het stadsdeel in Venserpolder en met de Amsterdamse ombudsman en -kinderombudsman. Ook zijn tijdens de verkenningfase scholen bezocht, is met wijkagenten meegelopen, zijn rechters bevraagd in een klankbordgroep en daarbuiten.

Uit deze verkenning kwam naar voren dat bewoners van Venserpolder:

- over een sterk sociaal-cultureel kapitaal beschikken;
- kampen met multiproblematiek;
- een grote afstand tot recht en overheid ervaren;
- weinig vertrouwen hebben in instituties; en
- een grote behoefte aan autonomie, erkenning, rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid hebben;
- klaarstaan om samen met de community te bouwen aan een betere toekomst.

Dat heeft geleid tot het inrichten van de pilot zoals die eind 2021 van start is gegaan. Daarbij is gekozen om te starten met de thema's schoolverzuim, schulden, strafrecht, huiselijk conflict, en voortgang hulpverlening.

3.2 Inrichtingskeuzes

De ambitie om met de buurtrechter te voorzien in toegankelijke rechtspraak die aansluit bij de leefwereld van betrokkenen, wordt nagestreefd door aan verschillende ‘tussendoelen’ te werken. Deze zijn in paragraaf 1.2 uitgewerkt, en hebben betrekking op:

Leefwereld bewoners

Justice with the people

Justice cares

De tussendoelen zijn op hun beurt weer vertaald in een aantal **inrichtingskeuzes** voor de pilot. Die bespreken we hieronder.

Positionering van de Buurtrechter midden in de buurt

De buurtrechtbank Venserpolder huist in een gebouw aan de Albert Camuslaan, midden in de wijk Venserpolder en midden in een winkelcentrum. In het pand zijn ook het Buurtteam, het Wijkactieteam en Bloei & Groei (een voedseltuin voor vrouwen uit de buurt) gevestigd. Met de positionering van de Buurtrechter op deze plek wil het projectteam de rechtspraak letterlijk en figuurlijk toegankelijk maken voor buurtbewoners. Het pand aan de Albert Camuslaan is in principe altijd tijdens kantooruren geopend voor buurtbewoners. Buurtbewoners kunnen zich altijd bij de gastvrouw melden met een vraag of hun verhaal.

Co-creatie met bewoners en andere partijen

Er zijn verschillende manieren waarop de Buurtrechter op een betekenisvolle manier probeert samen te werken met bewoners aan initiatieven die raken aan democratie, veiligheid, leefbaarheid en recht. Zo is de zittingszaal aan de Albert Camuslaan gebruikt door vrouwen van de Zuidoost Safety Movement, die als ervaringsdeskundigen spreken met ouders wier kinderen te maken hebben met afpersing en bedreiging. In de zaal worden geregeld basisschoolleerlingen ontvangen van nabijgelegen scholen om hen te laten kennismaken met de rechtspraak, het recht en met herstelrecht. Ook werkt de Buurtrechter samen met de stichting FAES (For An Equal Society). Deze stichting bestaat uit twintigers en dertigers uit Bijlmer Centrum die de democratisering, de mogelijkheden en de gelijkwaardigheid van de bewoners in Zuidoost willen doen toenemen. Zij ontwikkelen allerlei programma's, bijvoorbeeld voor talentontwikkeling van jongeren op het Bindelmeercollege en hebben in Venserpolder een intern buurtoverleg (IBO) opgericht, waarmee de Buurtrechter contact onderhoudt.

De Buurtrechter is op dit moment samen met het Actiecentrum Veiligheid en Zorg en de Stichting Jongerenrechtbank bezig om de eerste buurtgebonden jongerenrechtbank op te zetten. Een Jongerenrechtbank leidt jongeren op om verschillende rollen te vervullen, zoals die van rechter, officier van justitie (de stem van de buurt) en advocaat. Waar het bij Jongerenrechtbanken verbonden aan scholen ging om conflicten tussen scholieren of leerling en leerkracht, gaat het bij deze buurtgebonden variant om conflicten in de buurt. Met de buurtgebonden Jongerenrechtbank wordt gekeken hoe herstelmaatregelen in de buurt kunnen worden toegepast.

Zichtbaarheid buiten de zittingszaal

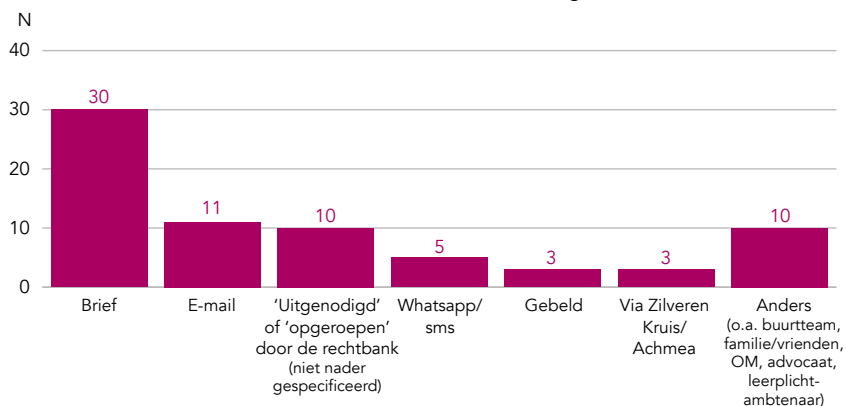
De bovengenoemde samenwerkingen en initiatieven leiden ertoe dat de Buurtrechter ook zichtbaar is buiten de zittingszaal. Daarnaast spreken de verschillende buurtrechters frequent op lezingen, informatieavonden, doen zij mee aan podcasts of geven zij interviews aan (lokale) media. Een selectie van al dit soort activiteiten is te vinden in Bijlage 1. Sinds juli 2022 heeft de Buurtrechter Venserpolder bovendien een Instagramaccount (@buurtrechtvenserpolder). Met het account wordt ook gereageerd op vragen en opmerkingen van volgers. Met het account worden volgers geïnformeerd over informatiebijeenkomsten, maar ook wordt uitgelegd wat er op zitting wordt gedaan.

3.3 Wat vinden rechtzoekenden?

De toegankelijkheid van de buurtrechter is een van de onderwerpen die onderdeel waren van de vragenlijst onder rechtzoekenden die een zitting bij de buurtrechter hebben meegemaakt.

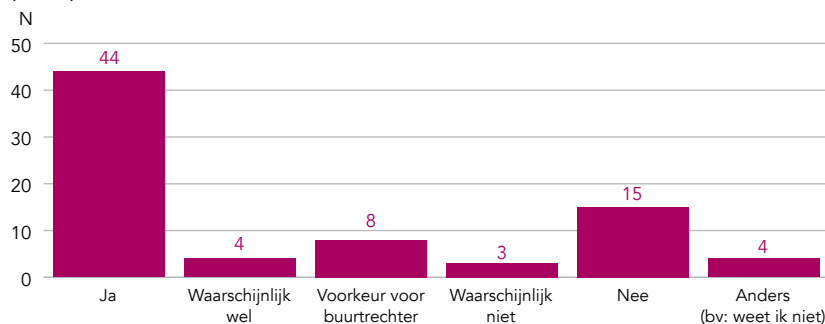
De eerste vraag van de vragenlijst luidde: "Hoe wist u dat u naar de buurtrechter kon gaan?". Dit was een open vraag. De antwoorden hierop zijn door ons geclusterd in een aantal categorieën en samengevat in onderstaande figuur. Het meest gegeven antwoord is de klassieke brief, met als tweede meest genoemde middel een e-mail. Een deel van de respondenten antwoordt in meer algemene termen door te zeggen dat ze zijn 'uitgenodigd' of 'opgeroepen' (of een soortgelijke term) door de rechtbank.

Hoe wist u dat u naar de buurtrechter kon gaan? (N=72)

Met de vragenlijst is ook in kaart gebracht hoe belangrijk het voor de beslissing van rechtzoekenden om op zitting te verschijnen is dat de buurtrechter een fysieke vestiging in Venserpolder heeft. Ook dit was een open vraag, waarvan de antwoorden door ons zijn geclusterd in een aantal categorieën. Het figuur hieronder laat zien dat meer dan de helft van de respondenten aangeeft dat ze ook naar zitting waren gekomen als die plaats had gevonden op de hoofdvestiging van de rechtbank aan de Parnassusweg. Ongeveer een kwart van de respondenten zegt 'nee' op deze vraag. Antwoorden zoals "Ja, maar dit is beter" of "Dit is veel beter voor mij, ik woon in de buurt", hebben we gecategoriseerd als "voorkeur voor buurtrechter".

Was u ook naar de buurtrechter gegaan als u naar de rechtbank in Zuid moest komen? (N=78)

3.4 Ervaringen van gesprekspartners

De buurrechter heeft echt geïnvesteerd in de wijk

Vrijwel alle gesprekspartners hebben veel respect voor de tijd en energie die buurrechter Maria Leijten vanaf de verkenningsfase van het project en later ook haar collega buurrechters hebben gestoken in kennismaking met en investeren in de buurt. Dit draagt volgens gesprekspartners ook bij aan de bekendheid en zichtbaarheid in de wijk. Een gesprekspartner legt uit: *“Je ziet dat de buurrechter buurtsensitiviteit heeft ontwikkeld. De sociale cohesie is in deze buurt uiterst van belang. Mensen voelen het bovendien als interesse niet authentiek is, als de buurrechter op wijsafari zou gaan, als excursie. Maria doet het echt intrinsiek en niet voor de vorm.”*

Positionering in de wijk maakt rechtspraak voor rechtzoekenden laagdrempelig

Uit de interviews blijkt dat rechtzoekenden die de Albert Camuslaan bezoeken ook regelmatig met de rechter in gesprek gaan. Een buurrechter legt uit: *“Je moet ‘er zijn’ in plaats van af en toe in en uit vliegen. Er komen voortdurend mensen binnen die iets willen weten of zeggen. Je moet er zijn en openstaan voor wat er gebeurt.”* De filosofie van deze buurrechter is om bereikbaar, laagdrempelig en toegankelijk te zijn. Daarom wil ze niets afhouden, maar stelt ze wel grenzen. Op praktische vragen zoals waar een e-bike te kopen, gaat ze niet in. Maar als iemand haar vraagt wie een geschiktheidsonderzoek naar een voogd kan doen, dan wil ze best even rondvragen: *“Het belangrijkste is om zo min mogelijk nee te verkopen.”* De positionering in de wijk maakt ook dat de zittingszaal bovendien gebruikt wordt voor besprekingen die niet gerelateerd zijn aan de rechtspraak. De buurrechters sluiten wel eens bij dit soort besprekingen aan om inzicht te krijgen in wat speelt in de buurt.

De potentie van het gebouw aan de Albert Camuslaan kan nog beter benut worden

Waar de buurrechter aanvankelijk de wijk in is getrokken om kennis te maken met bewoners en buurtorganisaties, lijken deze de buurrechter in toenemende mate aan de Albert Camuslaan te vinden. Toch kan het potentieel van dit gebouw nog meer benut worden volgens betrokkenen. Leden van het projectteam geven bijvoorbeeld aan dat het *“af en toe nog wel wat stil is in het gebouw”* en dat het mooi zou zijn als het gebouw op de Albert Camuslaan nog meer dan nu het geval is een plek *“die echt van de buurt is”* zal worden.

De Buurtrechter heeft 'kleefkracht'

De Buurtrechter heeft wat door gesprekspartners 'kleefkracht' wordt genoemd. Omdat de buurtrechter zich in de wijk gevestigd heeft, willen andere partijen zoals het Juridisch Loket zich er ook vestigen. Voor buurtbewoners wordt de Albert Camuslaan daarom steeds meer een 'one-stop-shop': de buurtbewoner kan binnenlopen en krijgt vanuit daar de juiste hulp. Juist doordat niet alleen de Buurtrechter, maar ook andere hulpverlening in het pand zit, weten steeds meer buurtbewoners het te vinden. Ook de professionals werkzaam bij het Buurteam en het WijkActieTeam ervaren het als zeer prettig om in hetzelfde gebouw te zitten als de Buurtrechter. Hierdoor wordt echt gewerkt als netwerk waarbij naar elkaar wordt doorverwezen en in sommige gevallen gezamenlijk tot een oplossing wordt gekomen.

Een lid van het projectteam vertelt hierover:

"Mensen bellen ook gewoon op. Ik heb dit en dit en wil een buurtrechter spreken. Iets financieels, iets met schoolgang van hun kinderen, of iets met de burens. Dat zijn niet per se de dingen waar de buurtrechter iets mee kan, maar we koppelen ze vaak aan het Buurteam, of het Wijkactieteam. De buurt weet de wijkrechtbank steeds beter te vinden, en hier intern kijken we dan of het iets is voor de rechter of dat het een hulpverleningsvraag is voor een van de partners."

Het belang van continuïteit wordt duidelijk gevoeld

De initiële commotie in de buurt over de komst van de Buurtrechter in combinatie met het toch al lage vertrouwen in instituties in zijn algemeenheid, maakt dat verschillende gesprekspartners aangeven dat het volgens hen van levensbelang is dat het buurtrechterproject wordt gecontinueerd. Ze waarschuwen voor de effecten van het eventueel stopzetten van het project. De stekker uit dit project trekken, betekent volgens hen dat het voorzichtig opgebouwde vertrouwen in de instituties weer zal afbrokkelen. Het zal voelen als een bevestiging dat dit weer een van de vele uitprobeersels van de overheid in deze wijk was. Een van de geïnterviewden verwoordt dit als volgt:

"Bewoners in deze buurt zijn nu op het punt gekomen dat ze gebruik maken van het systeem, dat is echt een grote stap. Er is mensen in deze buurt zoveel onrecht aangedaan: generationeel, structureel, vanwege hun taalachterstand, hun koloniale verleden of vluchtelingenproblematiek. Mensen hier zijn zich niet eens bewust van het feit dat ze in een rechtsstaat leven. Ze gaan alleen maar naar de rechter als ze gebeld worden. De Buurtrechter heeft ervoor gezorgd dat mensen beseffen: de rechtspraak is er ook voor mij; het is iets dat mij verder kan helpen."

3.5 Conclusies

De centrale doelstelling om met de buurtrechter te voorzien in toegankelijke rechtspraak, wordt nagestreefd door aan verschillende 'tussendoelen' te werken: (1) Kennen en openstaan voor de leefwereld van bewoners, (2) Justice with the people en (3) justice cares.

De Buurtrechter Venserpolder heeft zich verdiept in de leefwereld van buurtbewoners

Het projectteam van de Buurtrechter Venserpolder heeft zich vanaf het allereerste begin verdiept in de leefwereld van buurtbewoners door actief behoeften in kaart te brengen en oprechte interesse te tonen in de leefwereld van buurtbewoners. De positionering van de rechtbank midden in de buurt maakt de rechtspraak toegankelijker, laagdrempelig en benaderbaar, zowel voor (juridische) conflicten als voor meer algemene hulpverleningsvragen uit de buurt. Een derde van de respondenten geeft bovendien aan dat de positionering van de buurtrechter op de Albert Camuslaan een rol heeft gespeeld in het besluit om op zitting te verschijnen.

De Buurtrechter Venserpolder heeft in korte tijd een groot (in)formeel netwerk opgebouwd

Het projectteam van de Buurtrechter Venserpolder heeft vanaf de start van de pilot in 2021 volgens het adagium 'justice with the people' de wijk en bewoners zoveel mogelijk betrokken in het opzetten en vormgeven van buurtrechtspraak. Dit komt onder meer tot uiting in de samenwerking met stichting FAES en de oprichting van de Jongerenrechtbank. Daarnaast draagt de buurtrechter bij aan thema's als veiligheid, recht en democratie door de zittingszaal beschikbaar te stellen voor aan deze thema's gerelateerde (buurt)initiatieven. De kleefkracht van de Buurtrechter maakt bovendien dat de Albert Camuslaan zich steeds meer ontwikkelt als een plek waar buurtbewoners terecht kunnen met hun problemen: een *Community Justice Center*. Bij de doorontwikkeling van het project is een belangrijk aandachtspunt om ook de moeilijke groepen in de buurt te bereiken: de buurtbewoners die doorgaans buiten beeld blijven of waar problemen vooral achter de voordeur blijven.

De vestiging van de Buurtrechter midden in de wijk is voor buurtbewoners van belang

Dat de buurtrechtbank Venserpolder midden in de wijk Venserpolder en midden in een winkelcentrum is gevestigd, samen met het Buurteam, het Wijkactieteam en Bloei & Groei is voor rechtzoekenden van belang. Ongeveer een kwart van de respondenten geeft aan niet naar zitting te komen als de zaak behandeld zou worden op de Parnassusweg. Ook met andere hulpverleningsvragen melden buurtbewoners zich in het pand, waardoor zij gericht doorverwezen kunnen worden naar de partners in het pand.

De Buurtrechter is zichtbaar buiten de zittingszaal

Het projectteam van de Buurtrechter Venserpolder laat duidelijk zien dat 'justice cares' door ook buiten de zittingszaal zichtbaar te zijn: enerzijds door een luisterend oor te bieden aan buurtbewoners die hun verhaal komen doen, anderzijds door actief deel te nemen aan relevante bijeenkomsten of initiatieven in de buurt. Om het voorzichtig opgebouwde vertrouwen van buurtbewoners in de Buurtrechter te behouden, wordt door verschillende gesprekspartners benadrukt dat voortzetting van het project op deze plek van groot belang.

Mensgerichte rechtspraak

4.1 Inrichtingskeuzes

Een van de centrale doelen van de buurtrechter is om te voorzien in *mensgerichte rechtspraak*. Dat valt uiteen in een aantal tussendoelen, die we op een rij hebben gezet in de bespreking van de beleidsfilosofie van het project in paragraaf 1.2 en hieronder nog eens herhalen.

Hieronder bespreken we kort hoe deze tussendoelen op het gebied van mensgerichte rechtspraak zijn vertaald in concrete **inrichtingskeuzes** voor de pilot.

Benadering van rechtzoekenden met openheid, empathie en respect

Het bevorderen van ervaren procedurele rechtvaardigheid is een belangrijke doelstelling van de Buurtrechter. De Buurtrechter neemt zich dan ook voor om rechtzoekenden te benaderen met respect, hen te zien als mens en niet alleen als juridische casus, en goed naar hen te luisteren zodat zij zich gehoord voelen. Dat vraagt om een empathisch luisterende attitude van de rechter. Ook wil de buurtrechter het taalgebruik, zowel op schrift als in gesproken woord, afstemmen op het begripsvermogen van rechtzoekenden. Om dit te bereiken neemt de buurtrechter onder andere meer tijd voor behandeling van zaken op zitting, zodat er ruimte is om het gesprek aan te gaan met rechtzoekenden. Ook de vormgeving van de zittingszaal (met onder andere de ovale tafel waaraan iedereen plaatsneemt) is zo gekozen dat een informele en gelijkwaardige setting ontstaat, die zoveel mogelijk voorkomt dat rechtzoekenden zich geïntimideerd voelen.

Handelingsvrijheid en aandacht voor out of the box oplossingen

De Buurtrechter wil bijdragen aan oplossingen voor de (onderliggende) problematiek van rechtzoekenden. Daartoe maakt de buurtrechter ruimte op zitting om zo goed mogelijk zicht te krijgen op deze problematiek. Ook zoekt de buurtrechter ruimte en (handelings)vrijheid om 'out of the box' oplossingen te vinden voor deze problematiek, en rechtzoekenden waar nodig te verbinden aan vormen van hulpverlening die hierbij een rol kunnen spelen.

Preventieve interventies

Een conflict is lastiger op te lossen naarmate het meer is geëscaleerd is. Daarom zet de buurrechter (ook) in op preventieve interventies, met name in de vorm van preventieve oplossingsgerichte gesprekken. Door op basis van vrijwilligheid in gesprek te gaan met partijen, beoogt de buurrechter ook aan te sluiten bij het idee van een nabijheidsrechter.

Samenwerking met ketenpartners

De Buurrechter wil duurzame oplossingen bereiken voor burgers die steeds vaker verstrikt raken in een complexe systeemwereld. Daarvoor ontplooit de buurrechter samenwerking met ketenpartners. De Buurrechter streeft ernaar alle partijen aan tafel te krijgen en zoekt daarbij de verbinding met formele en informele hulpverleners.

Om hieraan bij te dragen is onder andere de keuze gemaakt om de buurrechter te vestigen in één pand met het Buurteam en het Wijkactieteam. Ook is bij veel strafzittingen een vertegenwoordiger van het buurteam aanwezig, en bij alle 'schuldenzaken' een vertegenwoordiger van schuldhulpverlening. Ook wil de buurrechter zoveel mogelijk relevante betrokkenen uit het 'systeem' om een rechtzoekende heen (zoals familieleden of vrienden) bij een bespreking op zitting betrekken. Op die manier probeert de buurrechter te borgen dat er niet alleen wordt voorzien in een oplossing voor het voorliggende juridische probleem, maar er ook afspraken kunnen worden gemaakt over het op langere termijn voorzien in een oplossing voor (onderliggende) problematiek.

Restorative justice

De Buurrechter beoogt te werken volgens de principes van *restorative justice*: door betrokken rechters wordt gezocht naar vormen van herstel die zoveel mogelijk ten goede komen aan hun directe omgeving. De buurrechter doet ook een appel op de verantwoordelijkheid van de dader om iets goed te maken. In dit kader is de inrichtingskeuze gemaakt dat de buurrechter zo mogelijk korte gevangenisstraffen vermijdt, en waar mogelijk een strafmodaliteit toepast die gericht is op herstel (zoals een voorwaardelijke straf met bijzondere voorwaarden, of een taak- of leerstraf).

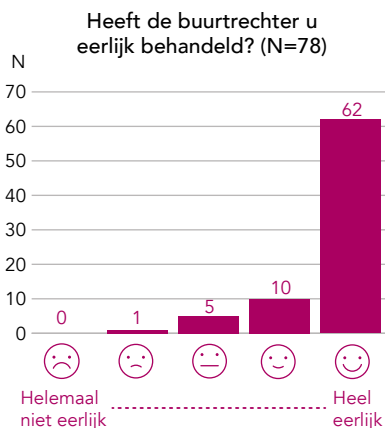
4.2 Wat vinden rechtzoekenden?

Voor een aantal van de doelen van de Buurrechter op het gebied van mensgerichte rechtspraak zijn de ervaringen van rechtzoekenden bepalend om een beeld te schetsen van de mate waarin de Buurrechter erin slaagt deze doelen te bereiken.

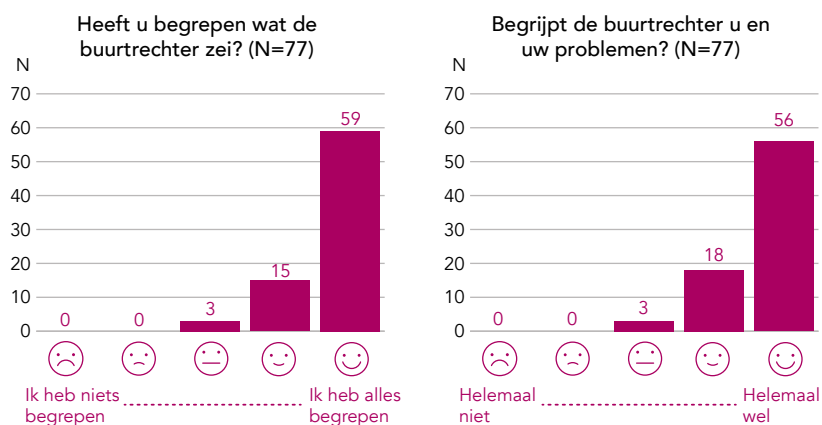
In de vragenlijst onder rechtzoekenden is hen aan de hand van een aantal aspecten gevraagd hoe zij de behandeling van hun zaak door de buurrechter hebben ervaren. Omwille van de begrijpelijkheid en eenvoud van de vragenlijst hebben we hierbij visuele antwoordcategorieën gehanteerd (zie verderop). De resultaten op de diverse aspecten bespreken we hieronder één voor één. Daarbij zijn twee kanttekeningen op zijn plaats. Ten eerste zijn de vragenlijsten overwegend (voor ongeveer driekwart) ingevuld door rechtzoekenden die een zitting bij de buurrechter hadden naar aanleiding van een betalingsachterstand bij hun zorgverzekeraar. De resultaten zijn daarom niet per definitie representatief voor de ervaringen van rechtzoekenden voor alle typen zaken van de buurrechter. Ten tweede is niet uit te sluiten dat er sprake is van een *selection bias* in de groep respondenten die de vragenlijst heeft ingevuld: het is mogelijk dat vooral rechtzoekenden die tevreden zijn met het verloop en/of de uitkomst van de zitting bij de buurrechter, geneigd zijn om een vragenlijst in te vullen over hun ervaringen bij de buurrechter.

Procedurale rechtvaardigheid

Als eerste is rechtzoekenden gevraagd of ze de behandeling door de buurrechter als 'eerlijk' hebben ervaren. De antwoorden hierop zijn in onderstaande figuur samengevat. Duidelijk is dat het sentiment onder rechtzoekenden over dit onderwerp zeer positief is. In de toelichting op hun antwoorden vullen rechtzoekenden onder meer in: "Ze was heel aardig en respectvol. En begripvol.", "Ze was lief en vriendelijk", "Ze hebben naar me geluisterd en meegedacht", "Was heel erg eerlijk", "Heel oprecht en eerlijk" en "Omdat ik mezelf kon zijn, het voelde prettig aan om met haar te praten". Maar één respondent is kritisch. Deze stelt: "Niet helemaal eens met de uitspraak".

Vervolgens is respondenten gevraagd naar twee andere aspecten van procedurele rechtvaardigheid: de mate waarin zij zich door de rechter gehoord voelen, en de mate waarin zij het verloop van de procedure (goed) hebben begrepen. De antwoorden op deze twee vragen zijn hieronder samengevat.

Ook bij deze aspecten zijn respondenten (zeer) positief in hun waardering van de buurtrechter. In de toelichting op hun antwoorden noemen respondenten bij de eerste vraag ('heeft u begrepen wat de buurtrechter zei?') opvallend vaak het woord duidelijk (23 respondenten). Zo geven ze bijvoorbeeld aan: "Omdat het duidelijk is uitgelegd" of "Omdat ze duidelijke taal sprak". Ook stellen respondenten: "Ze hebben mij alles rustig uitgelegd", "Zij was heel duidelijk en heeft mij ook gevraagd of alles duidelijk was" en "Ze waren heel direct geduldig en hebben een luisterend oor."

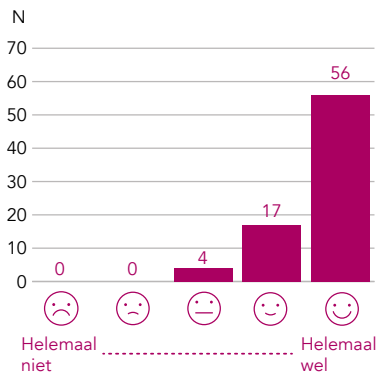
In de toelichting op de tweede vraag "Begrijpt de buurtrechter u en uw problemen" zijn respondenten ook lovend. Illustratieve antwoorden die hier worden gegeven zijn bijvoorbeeld: "Zij was zeer begripvol", "Ze vroeg veel en had begrip", "Ze was geïnteresseerd", "Ze heeft naar de achtergrond gevraagd" en "Ik voelde dat ze me hoorde en me situatie begrepen."

Oplossingsgerichtheid van de buurtrechter

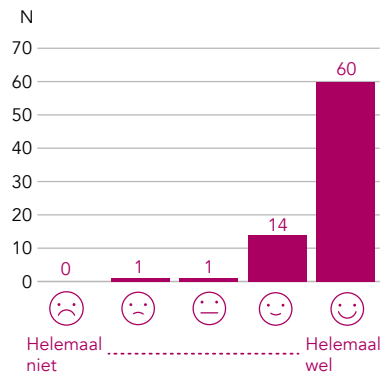
Ten slotte is respondenten gevraagd in hoeverre volgens hen de interventie van de buurtrechter bijdraagt aan het oplossen van hun probleem, en of zij voldoende weten

hoe ze verder moeten met de uitspraak van de buurrechter. De antwoorden op deze vragen zijn hieronder samengevat.

Heeft de buurrechter u geholpen? (N=77)

Weet u nu wat u moet doen? (N=76)

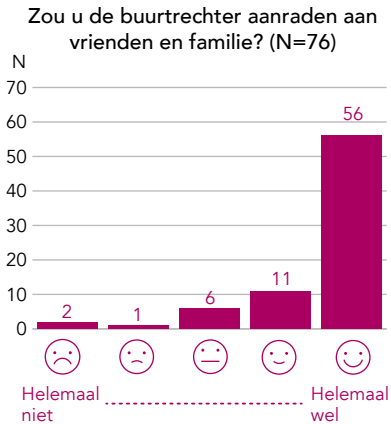

De beide figuren laten zien dat respondenten (zeer) te spreken zijn over de interventie van de buurrechter. Ze hebben het gevoel dat de buurrechter hen (een stap verder) heeft geholpen. Ook geven zij nagenoeg allemaal aan te weten wat de volgende stap is die ze moeten zetten (bijvoorbeeld: een afspraak met het Buurteam of een hulpverleningsinstantie) om te werken aan het oplossen van (onderliggende) problematiek.

In de toelichting op hun antwoorden op de eerste vraag geven respondenten onder meer aan: "Ja, kwam tot een goede oplossing", "Ze denken oplossingsgericht", "Naar mogelijkheden gekeken die tot een oplossing kunnen leiden", "Heb nu een overzicht hoe ik moet betalen", "We hebben een vervolgspraak" en "Het was nodig, ik voel me opgelucht."

Aansluitend op de tweede vraag ('weet u nu wat u moet gaan doen?') is respondenten gevraagd: "Wie gaat u daarbij helpen?". Daarop komen heel gevarieerde antwoorden, zoals bijvoorbeeld: "Mijn ambulante begeleider", "Schuldhelpverlening", "Buurteam" of "Maatschappelijk werk", "Woonbegeleiders" of een "budgetcoach". Ook antwoordt iemand: "We doen het zelf, maar [kunnen] bij problemen terecht bij Buurteam."

Ten slotte is respondenten, bij wijze van een algemeen (tevredenheids)oordeel over de buurrechter, gevraagd of zij de buurrechter zouden aanraden aan vrienden en familie. Onderstaande figuur geeft inzicht in de antwoorden op deze vraag.

Dit figuur laat zien dat bijna alle respondenten bevestigend antwoorden op deze vraag. In de toelichting op hun antwoorden, geven ze daarvoor verschillende redenen, die aansluiten bij een aantal van de elementen die hierboven al aan de orde kwamen. Sommige respondenten leggen de nadruk op het feit dat ze zich gehoord voelen door de buurrechter en stellen bijvoorbeeld: "Ze zijn duidelijk en begripvol", "Ze was behulpzaam en kan goed communiceren", "Het verloopt hier eerlijk", "Voel me goed behandeld", "informeel" en "een onafhankelijke partij die meedenkt met beide partijen."

Andere respondenten wijzen vooral op de bijdrage die de buurrechter levert aan het oplossen van hun problemen: "Omdat ze samen gaat kijken met jou en anderen hoe ze probleem kan oplossen", "Ja, want buurrechter staat open om te helpen", "Omdat het veel minder stress oplevert", "Zodat je jezelf niet in de knoop werkt", "Het is de beste manier om aan een oplossing te komen" en "Goeie oplossing, snel, respectvol".

Een laatste categorie respondenten combineert beide aspecten of voegt daar een onderliggende laag aan toe, door bijvoorbeeld te stellen: "Omdat de buurrechter voor mensen staat die hulp nodig hebben", "De omgeving is niet te formeel je kan ook jouw verhaal kwijt; je wordt niet afgepoeierd maar juist geholpen", of: "Zeker, het

is laagdrempelig. Ze tonen begrip en komen met duidelijke communicatie. Ze hebben een passende oplossing voor iedereen die meewerkt [sic]”.

Bijdrage van de buurrechter aan een duurzame oplossing

Eén van de doelen van de buurrechter is om een bijdrage te leveren aan het vinden van een duurzame oplossing voor de (onderliggende) problematiek van rechtzoekenden. De maat van succes voor het optreden van de rechter verschuift dan van het nemen van een beslissing op zitting naar de vraag of de interventie van de rechter bijdraagt aan een proces dat helpt om problematiek van de burger weg te nemen.

Om een beeld te kunnen schetsen van de vraag of de buurrechter daarin slaagt, is het niet voldoende om alleen te kijken naar de resultaten van zittingen. De kernvraag is of de persoonlijke situatie van rechtzoekenden een tijd na de zitting erop vooruit is gegaan (mede met behulp van de interventie van de rechter). Onderzoeksmatig is het heel lastig om hier een algemene uitspraak over te kunnen doen. Om toch enig licht hierop te kunnen doen schijnen, hebben we 11 rechtzoekenden die een zitting bij de buurrechter mee hebben gemaakt een aantal maanden (ca. een half jaar) na hun zitting bij de buurrechter telefonisch geïnterviewd, met als kernvraag of de problematiek die ertoe leidde dat zij bij de buurrechter verschenen, (deels) was opgelost.²⁴

In deze gesprekken met rechtzoekenden is een aantal rode draden te ontwaren. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat 10 van de 11 geïnterviewde rechtzoekenden bij de buurrechter op zitting waren in verband met een betalingsachterstand bij zorgverzekeraar Achmea. Dat betekent dus dat de inzichten uit de telefoongesprekken met rechtzoekenden nagenoeg uitsluitend iets zeggen over de ervaringen van rechtzoekenden met de behandeling van schuldenzaken door de buurrechter, en niet over de andere zaakstromen.

Ervaringen met de zitting bij de buurrechter

De geïnterviewde rechtzoekenden kijken bijna zonder uitzondering positief terug op de zitting. Ook een half jaar later schetsen ze de zitting als “fijn”, “goed”, “relax” en “laagdrempelig”. Meerdere respondenten geven aan dat ze zich gehoord en begrepen voelden. Zo zegt één rechtzoekende, terugblikkend: “*Je legt je situatie uit*

24 Deze rechtzoekenden hadden bij het invullen van de vragenlijst aangegeven dat zij gebeld mochten worden, en hun telefoonnummer genoteerd voor de onderzoekers.

en er wordt geluisterd. Daar was ik erg blij mee." Een ander zegt: "We begrepen elkaar honderd procent". Ook geeft een respondent aan: "Het maakt echt uit dat ze in de buurt zitten. Het is minder angstaanjagend, meer familiair."

Eén respondent is kritischer, en geeft aan dat zij zich onder druk gezet voelde om op zitting te verschijnen, terwijl ze hoogzwanger was en aan de telefoon aangaf liever te hebben gewacht met het voeren van het gesprek tot na haar bevalling. Zij heeft er "geen goed gevoel bij" dat erop werd aangedrongen dat ze op zitting moest verschijnen, maar trof uiteindelijk wel een betalingsregeling op zitting.

Meerdere respondenten noemen de oplossingsgerichtheid van de zitting: "De buurtrechter heeft met me meegedacht. We gingen in oplossingen denken." Een ander stelt: "Ze denken met je mee, ze zijn oplossingsgericht. Ze tikken je niet op de vingers. Ze proberen je omstandigheden te begrijpen en je te helpen om vooruit te kijken. Het is begripvol." Een laatste respondent zegt: "Ze hebben me weer een kans gegeven." Meerdere geïnterviewden benoemen ook dat Achmea zich coulant opstelde. Eén respondent vertelt dat zij ongeveer een jaar lang contact heeft onderhouden met de buurtrechter:

"Tijdens de zitting bij de buurtrechter heb ik verteld dat mijn inkomsten laag waren omdat ik nog geen baan had, ik was net klaar met mijn opleiding. Ik was wel aan het zoeken en had goeie hoop. Ze hadden daar begrip voor. De rechter zei: 'hou ons op de hoogte van de situatie'.

Ik heb ze updates gestuurd in de periode daarna. Dat kan per mail. Ik heb laten weten hoe de situatie was met mijn baan, of ik weer financiële middelen had om een regeling te treffen, hoe het stond met andere schulden, of alles oké ging met de schuldhulp.

Nu heb ik na een jaar een afrondende zitting gehad. Daarin hebben we gekeken: is het haalbaar om deze regeling te treffen? Uiteindelijk heb ik op deze zitting mijn handtekening gezet. We hebben nu een bedrag afgesproken dat best haalbaar voor me is."

Tevredenheid met het bereikte resultaat

Negen van de tien geïnterviewde rechtzoekenden geven aan dat ze een betalingsregeling hebben getroffen naar aanleiding van de behandeling van hun zaak door de buurtrechter. De meesten van hen zijn daar tevreden mee en zijn blij dat deze oplossing is gevonden. Een respondent noemt de betalingsregeling bijvoorbeeld

"een fijne uitkomst". Eén respondent geeft aan dat hij/zij nog geen betalingsregeling af heeft kunnen sluiten: *"Ik ben nog samen met schuldhulpverlening bezig met de regeling. (...) Het kost gewoon heel veel tijd."*

Duurzaamheid van de bereikte oplossing

In de telefonische interviews hebben we rechtzoekenden ook de vraag gesteld "Hoe gaat het nu met u? Heeft het resultaat van de zitting geholpen om uw probleem op te lossen?". Hier komt het beeld naar voren dat de betalingsregeling voor de meeste respondenten een bijdrage heeft geleverd aan het oplossen van hun problemen c.q. het verbeteren van hun persoonlijke situatie. Zo antwoordt een respondent: *"Ik ben nog steeds die betalingsregeling aan het terugbetalen, verder gaat het wel goed."* Een tweede respondent zegt: *"Ik weet exact wat ik moet doen. Ik moet mijn premie betalen, en het aflosbedrag van mijn schuld. Dat is heel duidelijk."*

Een andere respondent geeft aan dat niet alleen de betalingsregeling heeft geholpen, maar ook de hulp van het Buurteam: *"Het heeft me geholpen met beter budgetteren. Ik heb hulp gekregen van het Buurteam. Zij hebben een budgetplan met me gedeeld. Ze hebben ook mee geholpen om het samen in te vullen. Zodat ik zie wat ik nog over heb om te besteden."*

Meerdere respondenten wijzen er op dat de interventie van de buurtrechter heeft bijgedragen aan het oplossen van een deel van hun problemen, maar dat ze nog met andere problematiek te maken hebben. Zo zegt een respondent in antwoord op de vraag: *"Dat gedeelte is in ieder geval opgelost"*, een ander antwoordt: *"Niet alle problemen, maar dit probleem wel."*

Er is slechts één respondent die aangeeft dat er, een paar maanden na de zitting, geen sprake is van een duurzame oplossing voor haar betalingsachterstand, maar dat zij te laat was met het aflossen van een termijn voor haar betalingsregeling, waarna ze in de wanbetalersregeling van het CAK instroomde.

4.3 Ervaringen van gesprekspartners

Betrokkenen zien dat het de buurtrechter lukt om een vertrouwelijke setting te creëren

Verschillende ketenpartners karakteriseren de (sfeer op zitting bij de) buurtrechter als "laagdrempelig", "informeel" en "open". Een geïnterviewde die vaak bij zittingen aanwezig is, zegt bijvoorbeeld: *"Ik vind het laagdrempelige echt fijn. Dat de*

buurtrechter geen toga draagt, helpt ook echt. Sommige mensen komen echt gespannen binnen. Maar zodra ze zitten, zijn ze echt op hun gemak."

Een geïnterviewde van buiten het project stelt dat hij de buurtrechter als empathisch en begripvol ervaart: *"Ze kan heel goed luisteren en () kan het gesprek voeren op alle niveaus. () Het is haar gelukt om in de kern van de buurt te zitten, een huiskamersfeer te creëren, maar nog wel neutraal te blijven."*

Buurtrechters zelf geven aan dat zij de ervaring hebben dat de informele aanpak van de buurtrechter, een sfeer van vertrouwen, gelijkwaardigheid en openheid creëert die in de reguliere rechtspraak niet of veel moeilijker te bereiken is. Zij benoemen een aantal factoren die hierin in hun ervaring een grote rol spelen. Volgens hen zijn de locatie van de Buurtrechter, midden in de wijk, de ovale tafel en de incassozitting zonder toga, bepalende elementen in het creëren van deze sfeer.

Een buurtrechter zegt: "De toegevoegde waarde van dit gebouw is: het is laagdrempeliger. Mensen zijn sneller open en praten sneller. Je haalt meer uit een gesprek. En je hebt ook de hulpverlening heel dichtbij. Mijn ervaring is dat de afstand die mensen voelen met de reguliere rechtbank er vaak óf voor zorgt dat ze niet op komen dagen, óf ervoor zorgt dat ze zo overrompeld zijn dat het niet lukt om die diepere lagen aan te boren in een gesprek."

Een leerplichtambtenaar die verschillende gesprekken bij de buurtrechter heeft meegemaakt, stelt:

"De buurtrechter legt op een goede manier contact. Als wij binnenkomen en gaan zitten, wordt er eerst ruimte gemaakt voor het binnenkomen en landen. (...) Iedereen krijgt de ruimte om te vertellen wie ze zijn en waarom ze er zijn. Vooral de ouders en het kind krijgen tijd. Dat zorgt voor een gevoel van veiligheid."

Ook de gespreksvoering van de buurtrechter, waarin het uitgangspunt is dat er meer tijd wordt genomen om op zoek te gaan naar het onderliggende probleem van rechtzoekenden, is hierin van belang. Dat zien zowel buurtrechters als andere betrokken partijen. Een buurtrechter vertelt:

"Het gaat erom de tijd te nemen om iemand zelf aan het woord te laten. We stoppen niet voordat de zaak echt af is. Je moet meer lagen durven toe te laten in het gesprek. Op een gegeven moment komt iemand pas met de informatie waar het écht om gaat."

Een medewerker van het Buurtteam vertelt:

"Ik vind het zo belangrijk om te vragen tijdens de zitting: wat is uw persoonlijke situatie? Want pas als je dat vraagt, dan vallen er allerlei kwartjes. Bij de gewone rechtbank is daar niet zo veel aandacht voor."

Deze sfeer op zitting draagt bij aan het vinden van oplossingen door de buurtrechter
De open sfeer op zitting, met aandacht voor de persoonlijke situatie van rechtzoekenden, leidt er volgens geïnterviewden toe dat de buurtrechter beter in staat is om (passende) oplossingen te vinden voor de problemen van rechtzoekenden. Een buurtrechter zegt hierover:

"Je gaat op zitting op zoek naar: waar zit die persoonlijke problematiek? Als dat bijvoorbeeld verslaving is, dan ga je dat aanpakken. Het is geen rocket science, maar het is wel ingewikkeld om het voor elkaar te krijgen."

Een andere buurtrechter geeft aan dat in haar ervaring de betrokkenheid van de buurtrechter bij de persoonlijke situatie van rechtzoekenden ervoor zorgt dat zij bereid zijn om mee te werken aan de oplossingen die in gang worden gezet:

"Het gaat erom dat mensen het gevoel hebben dat ze worden gezien. Dat hebben ze hier [bij de buurt-rechter] echt veel meer: 'het gaat over mij'. Dan zijn mensen ook veel meer bereid om mee te werken."

Een derde buurtrechter herkent dit:

"In strafzaken hier heb ik nog nooit meegemaakt dat een verdachte zegt: 'ik zeg niets.' Als je mensen aanspreekt als een serieuze gesprekspartner, dan stellen ze zich ook zo op en ontstaat er een veel beter gesprek."

Niet alleen het vinden van oplossingen, ook de acceptatie van straffen door verdachten wordt versterkt door de setting en gespreksvoering door de buurrechter, zegt een advocaat die regelmatig zittingen bij de buurrechter meemaakt:

“Wat ik het mooiste vind van de buurrechter is de informele setting. Mensen worden daardoor opener, problemen komen beter naar boven. Mensen vertellen gewoon meer. Het streven van de buurrechter is volgens mij een ander soort bejegening. Het in gesprek gaan met iemand zodat iemand zich gehoord voelt. Het gevolg van gehoord voelen is dat mensen een uitspraak accepteren: ‘Natuurlijk moet ik straf krijgen, maar nu heb ik in elk geval mijn kant van het verhaal kunnen doen.’”

Een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming vertelt:

“Er lag een verzoek tot ondertoezichtstelling (OTS) vanuit ons. De jongere waar het om ging kwam binnen en wilde helemaal niks. Maar tijdens de gesprekken met de buurrechter draaide dat helemaal om. Hij voelde zich gehoord, ging inzien dat hij hulp nodig had en wilde meewerken. Daarom was OTS niet meer nodig. Binnen twee weken volgende een tweede gesprek, dat was echt heel positief. Dat wij zo’n verzoek tot OTS intrekken gebeurt echt zelden, maar hier was het echt op zijn plaats.”

De oplossingsgerichte aanpak van de buurrechter wordt breed gewaardeerd

Betrokkenen uit de omgeving van de buurrechter geven zonder uitzondering aan dat zij ervaren dat de buurrechter gericht is op het vinden van een zo goed mogelijke oplossing voor de problemen van rechtzoekenden. Zo vertelt een medewerker van het Buurteam, die bij alle strafzittingen aanwezig is:

“De buurrechter stelt steeds de vraag: waarmee kunnen wij de Amsterdammer die daar zit goed helpen? Bijvoorbeeld: waarom heeft iemand gestolen? Daar gaan we op zitting dieper op in. Mensen gaan daardoor hier weg met ofwel een maatwerk-aanpak met hulpverlening, ofwel een duidelijke uitspraak waarmee ze verder kunnen.”

Hierboven, in 4.1, beschreven we al dat de buurrechter beoogt om *out of the box* te werken waar dat nodig is om oplossing te bereiken. In gesprekken geven

buurtrechters aan dat de effectiviteit van de rechter sterk verhoogd kan worden door creativiteit – het zoeken naar interventies die niet direct gebruikelijk zijn, maar wel zo goed mogelijk aansluiten op de persoonlijke situatie van rechtzoekenden. Gesprekspartners van buiten het project herkennen dat de buurtrechter zich niet formalistisch opstelt maar juist de ruimte zoekt om binnen wettelijke kaders te doen wat er mogelijk is om oplossingen te zoeken. Zo vertelt een professionele betrokkene van een justitiële ketenpartner:

“Buurtrechter [naam geanonimiseerd] is altijd bereid om buiten de kaders te denken. Er zijn heel veel regels over wat er wel en niet mag. Ik merk dat de buurtrechter op het randje kijkt, en dat is voor ons wel heel fijn.”

Vaak wordt genoemd dat bij strafzaken het opleggen van bijzondere voorwaarden een belangrijke manier is om hulpverlening op maat op te starten (dit gebeurt regelmatig – zie ook H2.2). Maar ook in andere zaakstromen nemen buurtrechters ruimte om afwijkende oplossingen te initiëren. Een buurtrechter geeft in een reflectie-bijeenkomst een voorbeeld van een zaak over een betalingsachterstand bij de zorgverzekeraar waarin hiervan sprake was:

“Een erg jong meisje kwam op zitting. Ze was al eens opgenomen geweest met een crisismaatregel. Ze woonde begeleid, maar wilde haar begeleider er per se niet bij hebben op zitting. Haar schuld was een groot probleem, maar aan alles merkte je dat de problematiek heel divers en moeilijk was. Ze wilde wel hulp, maar op dit moment werkte het allemaal niet. Ze had bijna alle hoop opgegeven, en vertrouwde niemand.

Als rechter denk je dan: ik kan nu eigenlijk niet verder. Ik kan geen regeling treffen, niets. Dan zeg ik: ik denk aan iemand die vergelijkbare dingen heeft meegemaakt, die jou verder kan helpen. Toen dacht ik aan de Credible Messengers,²⁵ professionals en jongeren die ‘de straat’ kennen en begrijpen, sommigen uit eigen ervaring, als coach ingezet kunnen worden. Die hebben we voor haar gebeld, en die hebben contact met haar opgenomen. Ik zie haar over een tijdje weer terug op zitting.

25 <https://crediblemessengers.nl/>

“Als ik hierop reflecteer in mijn rol van rechter: de schuld moet opgelost worden, maar ook de schuldhulpverlening zou niet heel veel verder komen in deze zaak. Daarom koos ik voor deze interventie. Op deze manier kan ik iemand sneller terug laten komen op zitting en zo vinger aan de pols houden. Ook kunnen we hier gemakkelijker zelf plannen. We hebben hier veel meer directe invloed op wat we doen – we zijn veel meer baas over onze eigen agenda.”

De buurtrechter streeft daarbij naar het vinden van duurzame oplossingen

De buurtrechter heeft zich ten doel gesteld om duurzame oplossingen te bereiken. Hij probeert om niet alleen te beslissen in het voorliggende juridische geschil, maar ook de randvoorwaarden te creëren om te voorzien in een bestendige oplossing voor iemands problematiek. Een betrokkene van de zorgverzekeraar die in principe bij alle schuldenzaken aanwezig is, verwoordt dit als volgt:

“In vergelijking met de Schulden-pilot van de rechtbank kijkt de buurtrechter nog veel breder naar de onderliggende problematiek van burgers. Hij neemt nog meer tijd om hun verhaal te horen en te zoeken naar een duurzame oplossing.”

In hoeverre de buurtrechter ook daadwerkelijk erin slaagt om dergelijke duurzame oplossingen te bereiken, is lastig te zeggen op basis van de beschikbare data. Ook buurtrechters zelf geven aan dat het moeilijk is om daar (op de relatief korte termijn dat de pilot bestaat) een uitspraak over te doen. Zo zegt een buurtrechter:

“De duurzaamheid van de oplossingen is het einddoel. Een rechtzoekende moet niet over drie weken weer hier staan. Je wil in elk geval dat het juridische geschil ophoudt. Dat er rust komt, dat mensen van de instanties af zijn. Dat scheelt al zo veel stress. Maar het gekke is dat, als het duurzaam is opgelost, je dat als rechter niet ziet. Dus je weet het eigenlijk niet.”

Desalniettemin geven buurtrechters wel voorbeelden van instrumenten die ze inzetten om te voorzien in een duurzame oplossing. Een voorbeeld is de inzet in schuldenzaken op het treffen van een betalingsregeling die een inwoner op langere termijn (duurzaam) kan nakomen. Betrokkenen bij deze zaakstroom geven aan dat de rechter hier nadrukkelijk op stuurt. Dat betekent ook dat verzekerden die op zitting snel akkoord willen gaan met het eerste voorstel voor een betalingsregeling, door de rechter worden aangemoedigd om eerst in gesprek te gaan met bijvoorbeeld schuldhulpverleners, om

op die manier beter inzicht in hun persoonlijke financiële situatie te krijgen. Als het resultaat daarvan is dat blijkt dat een lagere maandelijkse aflossing beter haalbaar is voor rechtzoekenden, dan gaan Achmea en de buurrechter mee in dat voorstel en wordt de betalingsregeling op die manier ingericht.

Ook zijn er andere initiatieven in het kader van de buurrechter-werkwijze om bij te dragen aan het verbeteren van de situatie van rechtzoekenden op de langere termijn. Zo geeft de Raad voor de Kinderbescherming aan dat hij specifiek in het kader van de Buurrechter-pilot wil experimenteren met een 10%-regeling. Die houdt in dat bij, bijvoorbeeld, een taakstraf van 100 uur, daarvan 10 uur mag worden besteed aan het in gesprek gaan met een medewerker van het Jongerenpunt van de gemeente over overscholing, een stageplaats, werk of uitkering. De jongerenadviseurs komen op de taakstraflocatie om dit soort gesprekken te doen.

Geïnterviewden vertellen daarnaast dat ook het herhaaldelijk aanhouden van zaken kan helpen om te sturen op duurzaam haalbare oplossingen. Zo vertelt een betrokkene vanuit Achmea:

"In een minderheid van de zaken spreken we in één zitting een betalingsregeling af. Veel vaker wordt een zaak aangehouden om de burger de tijd te geven om met hulpverleners in gesprek te gaan over hun problematiek."

Buurrechters stellen dat deze strategie van het vaker aanhouden van zaken past in het vervullen van een rol van de rechter. Een buurrechter zegt hierover:

"Je wil soms mensen terugzien, omdat je wil zien of er stappen zijn gemaakt, kijken of er een ontwikkeling in zit. Ik heb ook wel eens gezegd: ik weet niet of de hulpverlening genoeg doet. Dan houd ik aan, zodat ik er zicht op kan krijgen."

Een andere rechter geeft aan:

"Wij hebben wel behoefte om te zien hoe het verder gaat. Bij preventieve gesprekken over schoolverzuim vind ik dat ook wat makkelijker te doen, omdat je dan ook nog niet aan het eind van het proces zit. In een strafzaak vind ik het lastiger, omdat als je eenmaal vonnis hebt gewezen de zaak in principe klaar is. Maar ook daar kan het heel waardevol zijn."

Een specifieke vorm van oplossingsgerichtheid is het streven van de buurtrechter naar *herstel*: het inzetten van interventies die bijdragen aan herstel in de sociale context van verdachte en slachtoffer.

Idealiter wil de buurtrechter zo veel mogelijk straffen opleggen die ten goede komen aan de buurt, zoals werk- of leerstraffen die in de wijk moeten worden uitgevoerd. Uit gesprekken blijkt dat dit een spoor is waar de buurtrechter nog winst in kan boeken. Zo zijn de nodige inspanningen verricht om voor elkaar te krijgen dat werkstraffen in de buurt kunnen worden uitgevoerd, maar het aantal zaken waarin dit ook daadwerkelijk is gelukt, is nog beperkt. De buurtrechter is hiervoor afhankelijk van de medewerking en inzet van andere partijen.

Ook geven leden van het projectteam aan dat de Buurtrechter idealiter op langere termijn de situatie van een rechtzoekende nadat hij op zitting bij de buurtrechter is geweest zouden willen kunnen monitoren, om na te gaan of de interventie van de buurtrechter voor verbetering zorgt, en de mogelijkheid te hebben om bij te sturen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door expliciete afspraken te maken met toezichthouders van de Reclassering of wijkagenten en vast te leggen dat de buurtrechter een bewoner (bijvoorbeeld) een jaar na de zitting weer spreekt.

Samenwerking met partners is volgens betrokkenen essentieel voor bereiken van oplossingen

Uit de interviews en reflectieatelier komt ook naar voren dat de netwerk-aanpak van de buurtrechter, waarin wordt samengewerkt met een breed scala aan partijen (zie hoofdstuk 2: o.a. Buurteam, Wijkactieteam, Reclassering, Schuldhulpverlening, OM en politie), ervoor zorgt dat effectieve(re) oplossingen kunnen worden gevonden.

Gesprekspartners benoemen vaak dat het volgens hen essentieel is dat bij de behandeling van zaken bij de buurtrechter potentiële hulpverleners aanwezig zijn op zitting, zoals het Buurteam en schuldhulpverlening. Een vertegenwoordiger van het Buurteam legt uit hoe dit werkt:

"Tijdens de zitting vraagt de buurtrechter ons soms om advies. En na afloop van de zitting gaan wij regelmatig met iemand naar ons kantoor, en gaan we in gesprek over hoe we iemand kunnen helpen. Bij bijvoorbeeld een diefstal zitten er vaak allerlei problemen onder. Die kunnen wij in kaart brengen en kijken wat wij kunnen betekenen."

In het verlengde hiervan komt uit verschillende gesprekken naar voren dat de meerwaarde van de samenwerking tussen verschillende ketenpartners groter is dan alleen de bovenstaande elementen. Gesprekspartners benoemen dat de vestiging van de buurtrechter aan de Albert Camuslaan heeft gezorgd voor vestiging van wat een 'Community Justice Center' genoemd zou kunnen worden: een instituut in de wijk waar burgers terecht kunnen met uiteenlopende vragen of problemen, en waar ze doorverwezen kunnen worden naar de organisatie die hen het beste kan helpen. Zo vertelt een geïnterviewde van het Wijkactieteam:

"Als een bewoner met een probleem zit, dan kunnen wij een vrij brede range aan oplossingen bieden. Wij bestrijken heel veel verschillende domeinen. De bewoner kan binnenlopen, en krijgt dus vandaar uit de juiste hulp."

In een reflectieatelier in het kader van dit onderzoek stelt een van de deelnemers dat de buurtrechter ervoor heeft gezorgd dat "het netwerk tussen professionals is versterkt, waardoor ze elkaar sneller contacten bij vragen / issues rondom bewoners." Een gesprekspartner vanuit het Buurtteam zegt hierover in een interview:

"Dankzij de buurtrechter zijn mensen ook meer bereid om naar ons toe te komen. Dat zouden ze normaal niet zo snel doen, maar omdat we toch bij de zitting zijn, zijn de lijnen heel kort. Dan kennen ze ons al en is de drempel weggenomen. Ik vind het allerbeste van de buurtrechter dat we als netwerk naar elkaar kunnen doorverwijzen en als samenwerkende instanties komen tot een gezamenlijke oplossing."

Preventieve gesprekken kunnen volgens geïnterviewden van grote meerwaarde zijn

Een volgend element dat centraal staat in de werkwijze van de buurtrechter is de inzet van *preventieve, oplossingsgerichte* gesprekken. De buurtrechter heeft dit instrument ontwikkeld vanuit de overtuiging dat het eerder betrekken van de rechter er in sommige zaken voor kan zorgen dat een oplossing in zicht komt die escalatie van problematiek voorkomt.

De buurtrechter nam zich aan de start van de pilot voor om deze interventie in verschillende typen zaken toe te passen – bijvoorbeeld in zaken waarin hulpverlening voor burgers met multiproblematiek vastloopt en het gezag van de rechter een impasse kan doorbreken. Tot op heden is echter, een enkele uitzondering daar gelaten (zie ook H2.4), alleen in schoolverzuimzaken substantieel ervaring opgedaan

met het voeren van preventieve gesprekken. We focussen hieronder dan ook vooral op de ervaringen die met dit type gesprekken zijn opgedaan.

Schoolverzuimzaken zijn zaken waarin er sprake is van dusdanig schoolverzuim dat de leerplichtambtenaar op het punt staat een proces-verbaal op te stellen waardoor een strafrechtelijk traject in gang wordt gezet. Dit is volgens geïnterviewden een belangrijk kenmerk van de zaken: de rechter bemoeit zich niet 'zomaar' met een probleem van een burger, maar intervenueert in een casus die op het punt staat om in formele zin een rechtszaak te worden. Door net vóór dat punt met partijen in gesprek te gaan, kan de rechter veel sneller interveniëren. Voordat een leerplicht-straftzaak op zitting komt zijn er doorgaans maanden verstreken, waarin de leerachterstand van een kind alleen maar oploopt en zijn/haar situatie mede daardoor vaak alleen maar verergert. Ook is er in deze manier van werken meer ruimte om te zoeken naar een passende oplossing, omdat een zaak zich nog niet in het formele strafrechtelijke traject bevindt.

Buurtrechters hebben de ervaring dat deze werkwijze veel meerwaarde heeft ten opzichte van de bestaande routes voor het behandelen van deze problematiek. Een buurtrechter vertelt hierover:

"Eigenlijk zou je deze manier van zaken behandelen een 'comparitie voor aanvang' kunnen noemen – een manier om partijen voordat de zaak formeel gaat lopen de kans te geven om onder regie van de rechter met elkaar in gesprek te gaan. Als ik één ding geleerd heb, is dat daar heel veel behoefte aan is. Er is een groot gebied dat nu nog niet is gedekt in de procedure, waarin je heel veel problemen vóór kunt zijn."

Volgens geïnterviewde buurtrechters is vooral het gezag van de rechter essentieel voor de meerwaarde van deze manier van zaken behandelen. Dat zorgt ervoor dat er meer naar boven komt in een gesprek, waardoor er ook meer zicht komt op mogelijke oplossingen. Een buurtrechter vertelt:

"Het heeft te maken met je gezag en je houding. Die maakt dat mensen je antwoorden geven. Ons werk is om gesprekken op gang te krijgen. Of het nou gaat om waarheidsvinding, of wanneer er een plan gemaakt moet worden in een scheidingszaak. Respect en een soort openheid horen daarbij. Als rechter kun je vragen 'Heeft u misschien een verslaving?' Iemand anders kan of durft dat niet te vragen, maar bij ons hoort het bij onze rol."

Ook andere betrokken ketenpartners herkennen dat het voeren van preventieve gesprekken een duidelijke meerwaarde kan hebben. Een betrokken leerplichtambtenaar zegt over deze werkwijze:

“Ik ben blij met dit proces, omdat leerlingen sneller geholpen worden en niet in een strafproces terecht komen. Bij de buurrechter komen zaken boven tafel die bij mij niet bekend zijn. Het gezag van de buurrechter speelt daarbij een rol. De creatieve oplossingen die hier worden gevonden, biedt de gewone rechter niet. En de buurrechter heeft doorzettingskracht om partijen bepaalde stappen te laten zetten.”

Volgens betrokkenen past het voeren van preventieve gesprekken bij de rol van de rechter

Een vraag is of dit soort preventieve gesprekken past bij de rol van de rechter, omdat die doorgaans niet ‘preventief’ intervenueert in zaken die niet formeel als zaak bij hem worden aangebracht.

Betrokkenen bij de Buurrechter beantwoorden deze vraag bevestigend. Buurrechters noemen ten eerste dat er niet zoiets is als ‘de’ rol van de rechter – rechters hebben op grond van de wet vele, uiteenlopende rollen. De rechter is niet altijd actief als formele beslisser, maar kan ook andere rollen aannemen. Meer concreet ziet het projectteam het voeren van de preventieve gesprekken als een invulling van de *nabijheidsrechter* of *frederechter*, een vorm van rechtspraak waarin de rechter op basis van vrijwilligheid bemiddelt tussen partijen om zo bij te dragen aan maatschappelijke ‘vrede’.²⁶ Het projectteam ziet het voeren van preventieve gesprekken als een experiment om te onderzoeken hoe een dergelijke rol in de praktijk vorm zou kunnen krijgen. Als de resultaten er aanleiding toe geven dat de rechter structureel deze rol zou moeten gaan vervullen, dan zou die werkwijze wat het projectteam betreft moeten worden voorzien van een wettelijke basis.

Zo lang die wettelijke basis er nog niet is, zijn er in de pilot verschillende waarborgen ingericht om de rechten van burgers te beschermen. Zo wordt leerlingen en hun ouders altijd duidelijk gemaakt dat een preventief gesprek op basis van vrijwilligheid

26 Zie E. Bauw, S. Voet, E. van Dongen, J. van Mourik & M. Simon Thomas, *Naar een nabijheidsrechter. Een onderzoek naar de inpasbaarheid van de frederechter in België en Frankrijk in het Nederlandse rechtsbestel*, Den Haag: Boom Juridisch 2019.

wordt gevoerd, en wordt dat ook aan het begin van een gesprek nogmaals benadrukt. Ook wordt er voor het eerste gesprek, met het oog op de privacy van de leerplichtige, geen dossier voorbereid. Ten slotte heeft het projectteam afgesproken dat, als een preventief traject niet het gehoopte resultaat oplevert en een casus bij de buurtrechter komt als formele strafzaak, deze zaak door een andere buurtrechter zal worden behandeld, die op die manier volledig onbevooroordeeld naar de zaak kan kijken.

Een buurtrechter zegt hierover:

"Je moet je rol heel duidelijk uitleggen: wat zijn de mogelijkheden nog op het moment dat je dit gesprek aan gaat, en wat zou het gevolg zijn als het niet lukt om afspraken te maken? Ik zeg vaak: je hebt nog één kans. Dat zeg ik niet met een dreigende toon, maar wel omdat het belangrijk is om duidelijk te maken in welke rol ik daar als rechter zit."

Een ander risico van deze werkwijze dat wel eens wordt benoemd, is dat de grens tussen rechtspraak en hulpverlening zou vervagen doordat de rechter zaken preventief behandelt. Betrokkenen bij het project herkennen die kritiek niet. Een buurtrechter zegt hierover: *"Dat herken ik totaal niet. Wij zijn niet de hulpverlener. Wat we wél doen is dat we de verbinding leggen, hulp coördineren, of afdwingen dát er hulp komt."* Een andere rechter zegt: *"Ik zie het risico niet. Je stapt echt niet in die rol van hulpverlener, daar blijf je buiten. Je kan dat ook helemaal niet – dat is niet ons vak."*

4.4 Conclusies

De centrale doelstelling om met de Buurtrechter te voorzien in mensgerichte rechtspraak, wordt nagestreefd door aan verschillende 'tussendoelen' te werken: (1) procedurele rechtvaardigheid, (2) oplossingsgerichtheid, (3) preventie, (4) multi-problematiek en (5) betekenisvolle sancties.

De empathische houding van de buurtrechter maakt dat rechtzoekenden zich gehoord voelen

Op het gebied van procedurele rechtvaardigheid zien we dat het streven van de buurtrechter om rechtzoekenden met openheid en empathie tegemoet te treden, wordt gewaardeerd door rechtzoekenden. Zij voelen zich gehoord door de buurtrechter, kunnen de procedure bij de buurtrechter goed volgen en ervaren dat de buurtrechter begrip heeft voor hun persoonlijke situatie.

De buurrechter gaat oplossingsgericht te werk

Cruciaal daarbij is aandacht voor de onderliggende problematiek van rechtzoekenden en het zoeken naar interventies om die problematiek aan te pakken. Betrokken ketenpartners wijzen erop dat de laagdrempeligheid, openheid en empathische houding van de buurrechter ervoor zorgen dat onderliggende problemen op tafel komen, wat het denken over oplossingen mogelijk maakt. Bij het in de praktijk brengen van die oplossingen is het van belang dat de buurrechter met veel partners samenwerking heeft gezocht, deels ook fysiek op de locatie van de buurrechter midden in de wijk. De buurrechter kan rechtzoekenden op die manier goed koppelen aan hulpverlenende instanties of maatschappelijke, lokale initiatieven. Betrokken partijen noemen dit als een belangrijke succesfactor om rechtzoekenden goed te kunnen helpen.

De buurrechter heeft daarbij aandacht voor multiproblematiek

De buurrechter heeft in zijn aanpak aandacht voor multiproblematiek. Dat doet de rechter door in gesprek te gaan met rechtzoekenden en in kaart te brengen of er bij hen nog andere problemen spelen dan het juridische feit waarvoor zij naar de rechtbank zijn gekomen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop de buurrechter leerplichtgesprekken aanpakt. Daarin komt regelmatig naar voren dat een probleem op een ander terrein in het leven van leerlingen ervoor zorgt dat zij veel verzuimen, waarna de buurrechter op zoek gaat naar een manier om afspraken te maken die inspelen op dat probleem. De buurrechter pakt gesprekken met verzekerden met een betalingsachterstand op een vergelijkbare manier aan. Bij de behandeling van strafzaken werd initieel bij de selectie van zaken gefilterd op de aanwezigheid van multiproblematiek, maar die werkwijze is losgelaten omdat bleek dat vaak niet op voorhand goed vast te stellen was of er sprake was van multiproblematiek.

De buurrechter komt tot (maatwerk)oplossingen op zitting

De in dit rapport bijeengebrachte data laten zien dat de buurrechter erin slaagt om op zitting oplossingen te bereiken. Dat blijkt onder meer uit de antwoorden van rechtzoekenden op de door hen ingevulde vragenlijsten. Zij karakteriseren de buurrechter bijna zonder uitzondering als gericht op oplossingen, constructief en meedenkend. Ook uit de monitoringsdata komt dit naar voren. Zo wordt in 76% van alle op zitting behandelde schuldenzaken een betalingsregeling getroffen, is het gelukt om in 23 van de 25 aangebrachte schoolverzuim-gesprekken afspraken te maken gericht op het voorkomen van toekomstig verzuim, en laten de cijfers zien dat er in strafzaken relatief vaak bijzondere voorwaarden worden opgelegd die als doel hebben om de rechtzoekende te begeleiden richting verbetering van zijn of haar persoonlijke situatie, en/of verdere problemen te voorkomen.

De buurrechter gaat waar het kan preventief te werk

Waar mogelijk wil de buurrechter deze oplossingsgerichtheid verder versterken door in een eerder stadium een rol te kunnen spelen in zich ontwikkelende (juridische) problematiek. Daartoe heeft de buurrechter het instrument van preventieve gesprekken ontwikkeld, die in de pilotfase met name zijn ingezet voor zaken waarin sprake was van ernstig schoolverzuim. In het merendeel van deze zaken is het dus gelukt om afspraken te maken die een strafrechtelijk traject voorkomen. Betrokken ketenpartners zien een duidelijke meerwaarde van deze werkwijze.

De buurrechter kan nog groeien in haar herstelgerichte benadering in relatie tot de wijk

Dit onderzoek laat ook zien dat het doelbereik van de werkwijze van de buurrechter versterkt zou kunnen worden door bijvoorbeeld meer aandacht te hebben voor de herstelgerichtheid van de straffen die de buurrechter oplegt in relatie tot de wijk. Idealiter wil de buurrechter zo veel mogelijk straffen opleggen die ten goede komen aan (het rechtsgevoel in) de wijk, zoals werk- of leerstraffen die in de wijk moeten worden uitgevoerd. Er zijn de nodige inspanningen verricht om dat voor elkaar te krijgen, maar het aantal zaken waarin dit ook daadwerkelijk is gelukt, is nog beperkt. Het projectteam werkt eraan om dit te versterken.

Het is te vroeg voor conclusies over de duurzaamheid van de bereikte oplossingen

De buurrechter zet verschillende instrumenten in die erop gericht zijn om de duurzaamheid van oplossingen te versterken, zoals het geregeld aanhouden van zaken om de voortgang te kunnen monitoren. Maar in hoeverre de problematiek van rechtzoekenden op de langere termijn is opgelost, is een vraag die binnen het bestek van dit onderzoek niet te beantwoorden valt. De telefoongesprekken die we met elf rechtzoekenden hierover hebben gevoerd, geven geen voldoende basis om hier een conclusie over te trekken. Wel constateren we dat de data van zorgverzekeraar Achmea over de mate waarin door de buurrechter getroffen betalingsregelingen duurzaam worden nageleefd door verzekerden, erop wijzen dat 57% van de getroffen betalingsregelingen niet wordt nagekomen door verzekerden. Daarbij is overigens wel van belang dat dit beeld volgens Achmea niet verschilt van dat van vergelijkbare pilots bij andere rechtbanken.

Innovatieve rechtspraak

5.1 Het begin

Waarom is wijkrechtspraak in Amsterdam (na Eindhoven en Rotterdam) gestart? In de allereerste plaats omdat betrokken bestuurders hiervan het belang inzagen en zich hard maakten om de buurtrechter ook echt van de grond te krijgen. Het gaat hier om de president van de rechtbank Amsterdam, Christa Wiertz-Wezenbeek en de burgemeester van Amsterdam, Femke Halsema. Allebei zijn zij, overigens afzonderlijk van elkaar, op werkbezoek geweest in New York en hebben daar het *Community Court* in Red Hook bezocht. Beiden waren onder de indruk hoe daar door de rechter werd rechtgesproken en hoe het *Red Hook Community Justice Center* zich richtte op de aanpak van sociale problemen en het vergroten van veiligheid in deze wijk.

Wiertz en Halsema herkenden de problematiek van een samenleving waar bepaalde groepen moeilijk mee kunnen komen en wijken waar er sprake is van veel armoede en sociale problematiek, waar de criminaliteit hoog is en het vertrouwen in instituties laag. De wens om de sociale en veiligheidsproblematiek in deze wijken aan te pakken en de band tussen overheid (waaronder ook rechtspraak) en samenleving te verbeteren, kan worden gezien als dé waardegedreven doelstelling achter de buurtrechter. Of zoals de projectleider het verwoordt: *'Wat wij doen is vertrouwen terugwinnen, recht terugbrengen waar het lang niet is geweest.'*

Femke Halsema naar aanleiding van het bezoek in Red Hook: *"Wij hebben natuurlijk ook wijken in Amsterdam waar jongeren alleen op een negatieve manier met justitie in aanraking komen, waar de rechtsstaat heel ver weg is. En waar het volgens mij heel erg goed is als er een veel rechtstreekse band zou zijn, als ze weten dat het ook af en toe vóór je kan werken, niet alleen tegen je."* (Parool, 12 april 2019)

Het overbruggen van de kloof tussen overheid en samenleving vraagt volgens het Actiecentrum Zorg en Veiligheid om het letterlijk dichtbij brengen van deze overheid, i.c. de rechtbank:

"Onderschat ook niet de uitstraling richting bewoners van het feit dat de rechtbank zich laat zien in de wijk. Bewoners zien dat de rechtbank moeite voor hen wil doen, geïnteresseerd is in hun leefwereld. Dat rechters betrokken mensen zijn, die het belangrijk vinden dat het recht toegankelijk is voor iedereen. En dat bij de Buurtrechter een duurzame oplossing centraal staat."

Door de projectleider van de rechtbank is, tezamen met het projectteam, de waardengedreven missie van de Buurtrechter uitgewerkt in de beleidsfilosofie. Daarin wordt gesproken van het bijeenbrengen van de systeemwereld met de leefwereld van mensen. En worden de leidende principes van verbinding met de buurt en oplossings- en mensgericht rechtspraak verder uitgewerkt. Ook wordt daarin 'transitiedenken' als belangrijk organiserend principe benoemd.

"Het opzetten van buurtrechtspraak betekent een doorbreking van de dominante manier van denken, werken en organiseren binnen de rechtspraak. Daar wordt gedacht in juridische geschilbeslechting per rechtsgebied en per zaak. () [Als dit gaat] knellen, bijvoorbeeld omdat de aansluiting met de maatschappelijke werkelijkheid verloren raakt, moet men op zoek naar alternatieve werkwijzen. Daarbij volstaat het niet meer om de bestaande werkwijze slimmer, efficiënter of beter te maken. Noodzakelijk is een open houding van lerend experimenteren of experimenterend leren."

Met andere woorden, het transitiedenken dient vorm te krijgen via 'lerend experimenteren': het gaandeweg uitbouwen van het project, daarbij ruimte laten voor tussentijdse bijsturen en aanpassing. Of zoals het projectteam het formuleert, het project is een 'groeidiamant'. In dit hoofdstuk staan wij stil bij de inrichtingskeuzes die hiertoe zijn gemaakt. Daarbij gaan we ook kort in op de theoretische basis die aan dit transitie denken ten grondslag ligt. Vervolgens beschrijven we hoe deze inrichtingskeuzes in de praktijk uitpakken. Tot slot staan we stil bij wat de gesprekspartners vinden van hoe het waardengedreven, stapsgewijs veranderen heeft vorm gekregen.

5.2 Inrichtingskeuzes

Transitiedenken

Groeidiamantbenadering

Deze twee tussendoelen leiden tot een aantal **inrichtingskeuzes**. Die lichten we hieronder kort toe.

Uitgebreide verkenning

Het beginpunt van het lerend experimenteren van de Buurtrechter, ligt bij de uitgebreide verkenning van de buurt, met aandacht voor de problematiek die er speelt maar ook de kracht waarover de buurt beschikt. Bij deze verkenning is met veel mensen gesproken. Met professionals en daarnaast is ook heel nadrukkelijk uitgereikt naar de bewoners van Venserpolder, naar scholen, stichtingen en het maatschappelijk middenveld in de wijk.

“Tijdens de verkenning zijn gemeentelijke dialoogavonden met bewonersgroepen uit Zuidoost en een ontbijtbijeenkomst in Venserpolder bezocht. Gesprekken zijn gevoerd met juridische hulpverleners en zorgverleners, vrijwilligers en voortrekkers in de wijk, met gebiedsmakelaars van het stadsdeel in Venserpolder en met de Amsterdamse ombudsman en –kinderombudsman. Verder zijn scholen bezocht, is met wijkagenten meegelopen, zijn rechters bevraagd in een klankbordgroep en daarbuiten. Bijgewoond zijn (thema)zittingen van kantonrechters en kinderrechters en voor het project relevante themabijeenkomsten binnen en buiten de rechtspraak. Ook is informatie ingewonnen bij en over andere initiatieven voor buurtrechtspraak en zijn lessen uit het buitenland ter harte genomen, met name van het Red Hook Community Justice Center en van Adam Mansky van het Center for Court innovation in NYC.”²⁷

Aanvullend zijn door het projectteam nog diverse bijeenkomsten en expertmeetings georganiseerd, gericht op het formuleren van de *do's* en *don'ts* voor de Buurtrechter op basis van bestaande (binnenlandse en buitenlandse) initiatieven. Verder is een belangrijk onderdeel van de verkenning geweest dat de projectleider vanuit de rechtbank gedurende 18 maanden met haar team haar intrek nam in het Bindelmeercollege en zich ook op deze wijze liet voeden over het reilen en zeilen van de wijk Venserpolder.

Tijdens de verkenning is ook teruggeblikt op andere innovatieve projecten in de rechtspraak, geïnspireerd door een onderzoek van Ashley Karsemeijer.²⁸ Dit resulteerde in tien lessen voor de Buurtrechter, waaronder de les om het project te

27 Bron: Buurtrechter in Venserpolder, Uitkomsten van de verkenningsfase, 2020.

28 A.M.R. Karsemeijer, Onderzoek naar innovatieve projecten binnen de Rechtspraak in het verleden, 2020.

beschouwen als een groeidiamant. *'Het hele concept hoeft niet in één keer uitgedacht te worden. Door het als groeidiamant te benaderen kan je meebewegen met de behoefte in de buurt.'*²⁹

Leerateliërs

In de eerste helft van 2021 hebben zes leerateliërs plaatsgevonden (zie onderstaand kader). In de leerateliërs zijn op basis van casuïstiek (fictieve en echte zaken) door vertegenwoordigers van het projectteam tezamen met vertegenwoordigers van relevante ketenpartners en hulpverleners op hoofdlijnen de te volgen procedures ontwikkeld. In de tweede helft van 2021, in november, is daarop daadwerkelijk gestart met de behandeling van zaken. Men is gestart met schuldenzaken (incassozaken van zorgverzekeraar Achmea), enkelvoudige strafzaken en ook waren er vanaf november preventieve gesprekken mogelijk in het kader van schoolverzuim.

- Leeratelië Schulden
- Leeratelië Schoolverzuim
- Leeratelië ZSM
- Leeratelië Huiselijk conflict
- Leeratelië Voortgang hulpverlening
- Leeratelië Begrijpelijke Taal/ Taal voor allemaal

Interne – tweewekelijkse – evaluatie

Om tussentijds leren en bijsturen mogelijk te maken komt het projectteam iedere twee weken bijeen waarbij het team wordt bijgestaan door een organisatieadviseur. Aanvullend is er een tweewekelijks terugkoppelmoment, waarbij wij als onderzoeker konden aansluiten, om terug te blikken op de zittingen en preventieve gesprekken van de twee voorafgaande weken. Daarbij komen vragen aan de orde als: Hoe is de zitting ervaren? Wat viel op? Wat zijn leermomenten? Hoe was de sfeer? Het doel is om relevante ervaringen op te halen voor het project en voor het onderzoek, alsmede "verhalen" voor de communicatie over het project. De deelnemers aan het laatstgenoemde overleg zijn primair de buurtrechter en de griffier van de zittingen, en soms een lid van het projectteam of Buurteam.

29 Buurtrechter in Venserpolder, Uitkomsten van de verkenningsfase, 2020.

Actieplan

Om op koers te blijven en om te leren van de opgedane ervaringen is begin februari 2023 een actieplan voor dit kalenderjaar geschreven. Daarin zijn, zowel voor de verbinding met de buurt als onderscheiden (potentiële) zaakstromen (schulden, straf, schoolverzuim, huiselijk conflict en voortgang hulpverlening, de jongerenrechtbank, familiezaken, bestuurszaken en tijdelijk huisverboden) concrete acties geformuleerd met daaraan verbonden termijnen en verantwoordelijken.

Theory U als theoretische basis voor waardengedreven ontwikkeling

Bij de vormgeving van de Buurtrechter was het voor het projectteam al heel snel duidelijk dat de complexiteit van het project te groot was om het op voorhand tot in detail te ontwerpen en vast te leggen. Dit zou bovendien haaks staan op het uitgangspunt om waar mogelijk in te spelen op de wensen van bewoners. Het projectteam vond daarom dat een open houding van lerend experimenteren of experimenterend leren nodig was. In de 'Theory U' van Otto Scharmer werd het theoretisch fundament gevonden. Deze theorie gaat ervan uit dat ontwikkeld moet worden vanuit de toekomst die zich aandient (zie kader).

"Theory U is een model voor organisatieverandering en persoonlijk leiderschap. Centraal in het model staat dat we niet alleen moeten willen leren uit het verleden, maar ook vanuit de toekomst. Het gaat over de vraag wat al gaande is en hoe we daar verder ruimte aan kunnen geven. Wat dient zich aan vanuit de toekomst en hoe kunnen we dat gebruiken? De stelling van Scharmer is dat een proces of organisatie al een richting heeft en dat samen gezocht moet worden naar hoe dit verder vormgegeven kan worden. (...) De methodiek biedt handvatten voor (...) het bouwen van lerende teams en voor het samen zoeken naar oplossingen voor (complexe) vraagstukken." ³⁰

Deze enigszins abstracte notie bleek goed te werken voor het projectteam en uit opmerkingen tijdens het reflectieatelier bleek deze theorie geïnternaliseerd te zijn. "We bouwen vanuit de toekomst die zich aandient." "Het gaat echt om een grondhouding: kansen zien, werken vanuit wat zich aandient. Dat zie ik sterk de afgelopen maanden in het projectteam."

30 Bron: <https://paulstroomer.nl/verandermodel-theory-u/>

5.3 De praktijk

Met de in de vorige paragraaf beschreven activiteiten zijn de randvoorwaarden gecreëerd voor waardengedreven, stapsgewijs veranderen. Maar hoe zag dat er nu concreet in praktijk uit?

De invulling van de groeidiamant

Al eerder is besproken, in hoofdstuk 2, dat de Buurtrechter zich tot nu toe met name heeft gericht op zittingen in de zaakstromen schulden en straf en daarnaast op preventieve gesprekken bij schoolverzuim. Daarnaast kunnen er eerste zaken worden gemeld als het gaat om preventieve gesprekken in het kader van de voortgang hulpverlening (N=4) en eerste zaken bij familierecht en bestuursrecht. Aanvullend wordt gewerkt aan een jongerenrechtbank die ook gehuisvest zal worden in het gebouw waar de Buurtrechter is gevestigd.

Bij de beslissing voor nieuwe zaakstromen is voor het projectteam doorslaggevend of er behoefte aan is bij buurtbewoners en als er genoeg urgentie is. Daarbij wordt vanuit het projectteam aangegeven dat het belangrijk is om eigenaarschap te laten waar het is. De projectleider van de rechtbank over de mogelijkheid om in het gebouw van de Buurtrechter mediators de kans te geven om daar zaken te bemiddelen: *"Tegen de mediators zeg ik: 'ik wil peilen of jullie hier een rol zien voor jezelf.' Maar als zij niet willen, dan gaan wij het ook niet doen."*

Aanscherpen processen

Naast het toevoegen van nieuwe zaakstromen, houdt stapsgewijs ontwikkelen en experimenterend leren ook in dat processen worden aangepast op de ervaringen die worden opgedaan en op voortschrijdend inzicht. Zo is een belangrijke aanpassing bij de behandeling van strafzaken geweest om niet langer het criterium van multiproblematiek bij de selectie van zaken te hanteren en om het postcodegebied waaruit de zaken of verdachten afkomstig waren te vergroten naar heel 1102. Verder leidde het belang dat aan de (forensische) expertise van de Reclassering werd gehecht ertoe dat deze organisatie nu aanwezig is bij elke strafzaak, ook als ze niet in de desbetreffende zaak een advies hebben uitgebracht. Ook is het 'Kansgesprek' in het strafrecht een aanpassing de procedure van het strafproces om te komen tot beter informatiedeling, met name ook van de zijde van de advocatuur, voorafgaand aan de zitting. In voorkomende gevallen kan dan ook alvast hulpverlening opgestart worden, mocht dat nodig zijn (zie H2).

Aanvankelijk was de gedachte bij leerplichtgesprekken dat als de afspraken zijn nagekomen, het al geplande vervolgesprek kan worden afgezegd. *“Maar het gewijzigde inzicht is: als er iets goed gaat moeten we dit vieren. Dat is belangrijk voor mensen die iets bereikt hebben, zij krijgen dan ook de credits daarvoor.”*, aldus een lid van het projectteam tijdens een reflectieatelier.

Van zaken afdoen in de wijk naar een ‘Community Justice Center’

Hierboven hebben we kort stil gestaan bij wijzigingen die hebben voorgedaan in het procesverloop van verschillende zaakstromen. Dit kan gezien worden al de doorontwikkeling van de werkwijze volgens de principes van de groeidiamant.

Maar de belangrijkste beweging die de Buurtrechter heeft gemaakt, bevindt zich niet op het niveau van individuele zaken. De belangrijkste ontwikkeling die wij waarnemen is van een ‘rechter in de wijk’ naar een ‘Community Justice Center’. Meer en meer is in de pilotperiode het gebouw van de Buurtrechter een plek geworden waar bewoners die een probleem hebben zich melden – ook als ze niet precies weten bij wie ze daarvoor terecht kunnen, maar de verwachting hebben dat in het gebouw van de Buurtrechter zij verder geholpen kunnen worden. In die verwachting worden ze niet teleurgesteld, omdat in het gebouw ook het Buurteam en het Wijkactieteam zijn gevestigd, en er korte lijnen zijn met bijvoorbeeld het Juridisch Loket en andere instanties en sleutelfiguren in de wijk. Daarin speelt ook een belangrijke rol dat ze worden ontvangen door een gastvrouw aan de receptie die hen vriendelijk ontvangt en meedenkt over bij wie de buurtbewoner het beste terecht kan.

Je zou je kunnen afvragen of het nodig is dat de Rechtspraak aanwezig is in het gebouw om bewoners met hun conflicten en problemen te helpen. Volgens een adviseur van het project is dat het geval. Hij verwoordt het als volgt:

“Een Community Justice Center heeft een rechter nodig. Terwijl de rechter echt niet overal voor nodig is. De functie rechter moet je niet als iets op zichzelf staand zien; het is een organisch geheel met de rest. De rechter kan meer en ook anderen kunnen meer doordat zij allemaal onderdeel uitmaken van dat organische geheel.”

En hoewel niet voor alle hulp en conflictoplossing een rechter nodig is, kunnen rechtspraak en hulpverlening elkaar volgens deze geïnterviewde wel versterken:

“De Buurtrechter is een belangrijk onderdeel van al die extra inspanningen waarmee wijken als Zuidoost een extra impuls krijgen. Dat de rechtbank zich ook inzet in de wijk, doet heel veel. Het effect op de partners is merkbaar: het feit dat de rechtbank mee doet, geeft een extra stimulans. Een rechtszaak biedt een ingang voor hulpverlening, waar soms nog geen ingang bestond. Andersom waren de mogelijkheden voor de rechtbank om bij een rechtszitting iets te doen aan de achterliggende problematiek beperkt. Maar in de samenwerking rondom de Buurtrechter is veel mogelijk. Door verschillende instanties en disciplines niet langer afzonderlijk te laten werken maar samen, worden er meer kansen gecreëerd om een problematische situatie aan te pakken of te voorkomen. De Buurtrechter vormt een belangrijke katalysator in deze samenwerking.”

5.4 Ervaringen van gesprekspartners

In de interviews en de reflectieateliers tonen de gesprekspartners zich positief over het stapsgewijze ontwikkelen en doorgroeien van het project. Een lid van het projectteam zegt hierover:

“Het is erg belangrijk dat we een lerend systeem zijn met elkaar. In de samenwerking steeds verder doorontwikkelen, optimaliseren. Steeds nieuwe stapjes zetten: wat kan er beter en dan je processen weer even verbeteren. Om oplossingsgericht te zijn moet je blijven leren.”

Daarbij wordt vaak ook gerefereerd aan de onderliggende waarden: het er willen zijn voor een buurt die lange tijd door de overheid in de steek is gelaten en de mensen in deze buurt verder helpen.

De verbetermogelijkheden worden vooral gezien in het versterken van hetgeen wat al in gang is gezet. Daarbij gaat het volgens de het projectteam om meer zaken en verbreding van het type zaken dat wordt behandeld. Bijvoorbeeld, de zaakstroom schulden uitbreiden met andere zorgverzekeraars of nutsbedrijven. En ook: nog meer samenwerken met partners zoals met het Wijkactieteam of het Buurtteam.

Aanvullend wordt het blijven investeren in de relatie met de wijk als belangrijk aandachtspunt genoemd. Dan gaat het enerzijds om het realiseren van een grotere bekendheid in de buurt. Maar anderzijds ook om het relatieonderhoud met de contacten die er al zijn. Zo brengt een van de leden van het projectteam naar voren: *“Er wordt nu veel aangeboden en vernieuwd en dat zou bij de bewoners om de zoveel tijd geüpdatet moeten worden.”* Daaraan wordt toegevoegd:

“Het zou sterk zijn om na de eerste ronde van ophalen bij de buurt nu ook te toetsen of de manier waarop we nu werken in lijn is met de behoeften bij de buurt. Want we hebben daar natuurlijk een vertaalslag in gemaakt. Het is niet af, het moet een ongoing process zijn.”

Bovenal benadrukken de gesprekspartners dat het van belang is om het project de tijd te gunnen om zich zodanig te ontwikkelen dat het zich echt kan bewijzen. *“Geef het kans te groeien”!*, is de hartekreet die daaraan wordt verbonden. Dit wordt van belang gevonden omdat bij een innovatief project er altijd de nodige tijd overheen gaat alvorens een nieuwe werkwijze zich geeft gesetteld en echt goed functioneert. Zeker als dat daar veel verschillende partners bij zijn betrokken. Het project de kans geven om het te laten groeien, wordt daarnaast sterk verbonden aan het gewekte vertrouwen in de wijk. Juist vanwege de doelstelling om de kloof tussen de buurt en overheidsinstituties te overbruggen, zou het in de woorden van een van leden van het projectteam *“een ramp”* zijn als dit project na een paar jaar weer uit de wijk zou verdwijnen.

Beschikbare capaciteit en inzet worden belangrijk aandachtspunt benoemd om in de toekomst te kunnen doorontwikkelen. Van verschillende zijden is ingebracht dat het zowel een kracht van het project is, als ook een risico, dat het project sterk leunt op inzet en persoonlijke betrokkenheid van een aantal sleutelpersonen. Met name, maar niet alleen, gaat het daarbij om de inzet van de projectleider. Maar ook voor anders professionals geldt dat de samenwerking binnen het project van hen verlangt dat zij een stap extra zetten, zonder dat daarvoor altijd capaciteit voor wordt vrijgemaakt binnen hun eigen organisatie. En dat in een veld waar de capaciteit van organisaties toch al stevig onder druk staat. Zoals een van hen het verwoordt: *“Wij moeten erg ons best doen om hier ruimte en tijd voor te krijgen. We bepalen zelf niet het beleid. Het is voor ons heel lastig om tijd en aandacht daarvoor te krijgen.”* Dit wordt gezien als een belangrijk potentieel afbreukrisico van het project.

5.5 Conclusies

De centrale doelstelling om met de buurrechter te voorzien in innovatieve rechtspraak, wordt nagestreefd door aan verschillende ‘tussendoelen’ te werken: (1) transitiedenken en (2) groeidiamentbenadering.

Het stapsgewijs, gestructureerd ontwikkelen van de werkwijze krijgt goed vorm

Het projectteam heeft de tijd genomen voor een grondige verkenning van de buurt en voor de leerateliërs. Daarmee is er veel relevante kennis opgedaan voorafgaand aan daadwerkelijke zaaksbehandeling. Het inzicht dat innovatie vraagt om continu leren en bijsturen is duidelijk aanwezig en wordt onder meer door tweewekelijkse evaluatiemomenten ingevuld.

Er zijn succesvolle maatregelen genomen om de instroom van zaken te vergroten

Om effecten te kunnen bereiken is het uiteraard van belang dat er voldoende zaken hun weg vinden naar de buurrechter. Na een opstartperiode is de instroom bij de buurrechter gestaag gestegen, deels als gevolg van bijsturing vanuit het projectteam. Zo is voor strafzaken een toets op multiproblematiek aan de start van de procedure losgelaten en is het postcodegebied voor de selectie van zaken verruimd. Ook zijn gaandeweg meer leerplichtambtenaren overtuigd geraakt van de mogelijke meerwaarde van het aanbrengen van schoolverzuimzaken voor een preventief gesprek bij de Buurrechter.

Uitbreiding van zaakstypen kan de maatschappelijke effectiviteit te vergroten

Om in de toekomst bestaansrecht te hebben, is het belangrijk om voldoende volume aan zaken te (blijven) genereren. Het projectteam is zich daar terdege van bewust. Er liggen kansen om binnen de huidige zaakstromen het aantal zaken te vergroten, en er is potentieel voor de behandeling van nieuwe zaakstypen. Daarvoor is het voor een deel nodig om externe partijen te overtuigen van de mogelijkheden om zaken aan de buurrechter voor te leggen. Zo zou de ‘schuldenprocedure’ van de rechtbank ook zeer bruikbaar kunnen zijn voor andere grote schuldeisers, zoals nutsbedrijven of woningcorporaties. Maar ook intern, binnen de rechtbank, kan de buurrechter nog winst boeken door zaakstypen van de Parnassusweg naar Venserpolder over te hevelen, die naar hun aard goed passen bij de doelen en aanpak van de buurrechter. Dat er in de zomer van 2023 voor het eerst een bestuursrechtzitting door de buurrechter wordt gedaan, is een eerste stap. Maar ook bijvoorbeeld het behandelen van bewindzaken of bepaalde familierechtzaken zou passen bij een volgende fase in het project.

Conclusie en reflecties

6.1 De conclusies samengevat

Op basis van voorgaande hoofdstukken concluderen wij dat de drie centrale doelen zoals deze zijn geformuleerd in de beleidsfilosofie (H1.2) met de pilot Buurtrechter Venserpolder in belangrijke mate worden gerealiseerd. We vatten de conclusies die we in hoofdstukken 3.5, 4.4 en 5.5 hebben geformuleerd hier nog kort samen.

Toegankelijke buurtrechtspraak die aansluit bij de leefwereld van betrokkenen

Buurtbewoners ervaren de Buurtrechter Venserpolder als een toegankelijke en laagdrempelige vorm van rechtspraak in de wijk. Het projectteam van de Buurtrechter Venserpolder heeft zich verdiept in de leefwereld van buurtbewoners door veel tijd en energie te steken in lokale ontmoetingen en het bijwonen van voor buurtbewoners belangrijke initiatieven. Daardoor heeft de Buurtrechter Venserpolder in korte tijd bekendheid en positie verworven in de wijk en een groot informeel netwerk opgebouwd dat door de zogeheten 'kleefkracht' verder is uitgebouwd met hulpverlenende organisaties die zich ook in het pand aan de Albert Camuslaan hebben gevestigd. Ook buiten dit pand is de Buurtrechter Venserpolder zichtbaar op social media, in podcasts en andere media en bij bijeenkomsten in de wijk.

Mensgerichte rechtspraak gericht op positieve en duurzame effecten voor rechtzoekenden en samenleving

De open en empathische houding van de buurtrechter in de informeel ingerichte zittingszaal maakt dat rechtzoekenden zich gehoord en gezien voelen. Rechtzoekenden geven in vragenlijsten en interviews aan dat zij de procedure goed kunnen volgen, ervaren dat de buurtrechter begrip heeft voor hun persoonlijke situatie en zich geholpen voelen door de rechter. Waar het kan, gaat de buurtrechter preventief te werk, om zo verdere escalatie van (juridische) conflicten te voorkomen. De buurtrechter neemt de tijd voor een zaak en gaat daarbij pragmatisch en oplossingsgericht te werk. Hierdoor worden vaak maatwerkoplossingen bereikt die passen bij de persoonlijke omstandigheden van de buurtbewoner. In hoeverre die oplossingen leiden tot duurzame effecten (op zowel individueel als buurniveau) is op basis van deze onderzoeksdata niet te zeggen. Wel valt op dat meer dan de helft van de door de buurtrechter afgesloten betalingsregelingen niet wordt nageleefd door rechtzoekenden. Een ander aandachtspunt is dat de buurtrechter de ambitie heeft om nog herstelgerichter te werken, bijvoorbeeld door meer werk- en leerstraffen *in de buurt* van de rechtzoekende op te leggen, waarvan de uitvoering ten goede komt aan (het rechtsgevoel in) de wijk.

Innovatieve rechtspraak door inrichting van de pilot die behoefte- en waarden-gedreven verandering mogelijk maakt

De Buurtrechter geeft gestructureerd invulling aan het principe van lerend experimenteren en stapsgewijze ontwikkeling van het project. Dit heeft geleid tot aanpassing van gesignaleerde knelpunten en tot gestage uitbreiding met nieuwe zaakstromen die in aanmerking komen voor behandeling bij de Buurtrechter. Om in de toekomst het bestaansrecht van de Buurtrechter te rechtvaardigen, is het genereren van een voldoende grote zaakstroom een blijvend punt van aandacht.

De inbedding van de rechtbank in de wijk is een belangrijke succesfactor

Bovenstaande drie aspecten zijn niet los van elkaar te zien: ze dragen ieder bij aan het bereiken van de doelen van het project, en werken daarbij op elkaar in. We zien dat met name de inbedding van de rechtbank in de wijk een belangrijke succesfactor is. Die is niet alleen van belang voor toegankelijkheid van de rechtspraak, maar draagt ook bij aan het bereiken van oplossingen door de rechter. Buurtrechters ervaren dat de inbedding van de Buurtrechter in de wijk ten eerste bijdraagt aan de ruimte die rechtzoekenden voelen om zich open op te stellen, waardoor onderliggende problematiek beter op tafel komt en daarvoor oplossingen kunnen worden gezocht. Daarnaast zorgt de inbedding van de Buurtrechter ervoor dat er andere soorten interventies op tafel komen, bijvoorbeeld omdat de Buurtrechter samenwerkt met lokale hulpverleners en sleutelfiguren.

We zien dat het project effecten op meerdere niveaus met zich meebrengt

De Buurtrechter slaagt er kort gezegd dus in om te werken volgens de aan de start van het project geformuleerde uitgangspunten. De meerwaarde die de pilot daarmee realiseert, blijkt uit effecten die zich op meerdere niveaus (kunnen) voordoen.

Als eerste zien we positieve effecten voor **individuele rechtzoekenden**. De buurtrechter beoogt om zo recht te spreken dat rechtzoekenden zo goed mogelijk worden geholpen bij hun (multi)problematiek. De door ons verzamelde gegevens laten zien dat de rechtzoekenden die een zitting mee maken bij de buurtrechter zich bijna zonder uitzondering goed behandeld en geholpen voelen. Het resultaat van de behandeling van zaken door de buurtrechter is dat in individuele gevallen bijvoorbeeld schoolverzuim of escalatie van schuldenproblematiek wordt voorkomen.

Deze individuele effecten kunnen vervolgens leiden tot **maatschappelijke baten**. Voorbeelden daarvan zijn het voorkomen van maatschappelijke kosten van velerlei aard, als gevolg van bijvoorbeeld het afglijden in criminaliteit, of de escalatie van schuldenproblematiek die ervoor zorgt dat burgers niet normaal meer kunnen

participeren in het maatschappelijk verkeer. Deze baten zijn plausibel, maar niet door ons te kwantificeren. Mogelijk biedt het onderzoek van de VU hier meer aanknopingspunten voor.

Een specifieke vorm van maatschappelijke baten die de pilot beoogt, zijn positieve effecten voor de wijk Venserpolder. Ook die speelden een belangrijke rol in de opzet van de pilot. Het gaat dan bijvoorbeeld om het bijdragen aan de veiligheid en leefbaarheid van de wijk, en het versterken van het vertrouwen van wijkbewoners in (overheids)instituties. Ook deze baten zijn (op dit moment nog) niet meetbaar. Wel hebben de indruk dat de buurtrechter een stevige positie in de wijk heeft verworven, en op termijn een belangrijke bijdrage kan leveren aan geschilbeslechting en de maatschappelijke 'vrede' in de wijk, en daarmee ook bij zou kunnen dragen aan het (herstel van) vertrouwen in instituties.

6.2 De Buurtrechter in context

In de vorige hoofdstukken is besproken hoe de beleidsfilosofie van de Buurtrechter in praktijk gestalte heeft gekregen. Hoe verhouden de werkwijze en resultaten van die werkwijze zich ten opzichte van de reguliere rechtspraak, en ten opzichte van andere pilots met (enigszins) vergelijkbare doelstellingen? Beantwoording van die vraag vergt een studie op zich en dat past niet binnen het bestek van dit onderzoek. Om de (opbrengsten van de) werkwijze van de Buurtrechter Venserpolder toch van enige context te kunnen voorzien en daarmee beter te kunnen duiden, maken we in deze paragraaf voor een aantal onderwerpen, op hoofdlijnen, een vergelijking met de reguliere rechtspraak en met andere innovatieve projecten binnen de Rechtspraak. We beperken ons bij deze bespreking tot de zaakstromen schulden, straf en schoolverzuim.³¹ Vervolgens staan we kort stil bij wijkrechtspraak zoals die plaatsvindt in twee andere steden in Nederland. Tot slot zoomen we nog in op het thema ervaren procedurele rechtvaardigheid.

31 Dit impliceert dat we hier een vergelijking met de Rotterdamse Regelrechter en de Haagse Wijkrechter buiten beschouwing laten. Het type zaken in deze twee innovatieve pilots komt niet overeen met het type zaken dat door de Buurtrechter in Venserpolder wordt behandeld. De Rotterdamse Regelrechter behandelt arbeidszaken, huurzaken, consumentenzaken, geldvorderingen, schades en burenruzies. De Haagse Wijkrechter behandelt met name zaken waarin er sprake is van woonoverlast en burengeschillen. Ondanks de overeenkomst in naam betreft de Wijkrechter in Den Haag en de Buurtrechter in Venserpolder dus een geheel ander type innovatie.

Zaakstroom schulden

De wijze van behandeling van incassozaken (bij de Buurtrechter aangebrachte zorgverzekeringszaken door Achmea) verschilt duidelijk van de reguliere behandeling van incassozaken door de kantonrechter in Amsterdam, maar toont veel overeenkomsten voor wat betreft werkwijze in de pilot Zorgzaken van deze rechtbank. Ook daar werken de rechtbank Amsterdam en Achmea in een vergelijkbaar vormgegeven procedure samen om zoveel mogelijk tot duurzaam betaalgedrag te komen. Zowel in de pilot Zorgzaken als bij de Buurtrechter gelden de volgende uitgangspunten die afwijken van de van de reguliere procedure:

- De griffierechten worden betaald door de zorgverzekeraar (de rechtzoekende is hiervan vrijgesteld);
- Een actief uitnodigingsbeleid gericht op hoge opkomst;
- Een informele sfeer en persoonlijke aandacht op zitting;
- Achmea en schuldhulpverlening zijn aanwezig op zitting;
- Het streven naar het afsluiten van een betalingsregeling tussen verzekeraar en verzekerde, die moet bijdragen aan duurzaam betaalgedrag op de langere termijn.

Daarmee zijn de procedures bij de pilot Zorgzaken en de Buurtrechter gericht op het daadwerkelijk op zitting krijgen van rechtzoekenden om het zo met hen te kunnen zoeken naar een oplossing voor de betalingsproblemen en het treffen van een regeling. Bij de reguliere incassoprocedure waarin verzekerden met een achterstand worden gedagvaard is de opkomst (zeer) laag (ca. 5%) en bestaat de uitkomst doorgaans uit een verstekvonnis inhoudende dat de gedaagde moet betalen.

Is er verschil tussen de pilot zorgzaken in Amsterdam en de werkwijze van de Buurtrechter? Volgens de betrokken professionals is de werkwijze van de Buurtrechter nog meer *outreaching*, wordt nog breder onderzocht van welke onderliggende problematiek er sprake is, en wordt nog meer geïnvesteerd in het vinden van een oplossing. Dit leidt volgens hen ook tot een hoger aanhoudingspercentage bij de Buurtrechter.³² De werkwijze van de Buurtrechter vertaalt zich in positieve resultaten en die resultaten zijn (nog) positiever dan die van de pilot Zorgzaken, daar waar het opkomstpercentage betreft. Het aandeel betalingsregelingen is vergelijkbaar.

32 Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal aanhoudingen bij de pilot Zorgverzekeringszaken van de rechtbank Amsterdam.

	Reguliere procedure	Pilot Zorgverzekeringszaken ³³	Buurtrechter
Opkomstpercentage	ca. 5% ³⁴	38%	55%
Betalingsregeling (van op zitting behandelde zaken)	N.v.t. ³⁵	71%	76%

Zaakstroom strafrecht

Bij de selectie van zaken is er geen verschil tussen de instroom van zaken bij de Buurtrechter en bij de reguliere politierechter: er zijn geen bijzondere dagvaardingscriteria meer nu het eerder gehanteerde criterium van multiproblematiek is losgelaten. Een betrokken Officier van Justitie zegt hierover: *“Het gaat altijd om zaken die anders bij de reguliere politierechter gedagvaard zouden worden.”* Dit betekent ook dat het dus expliciet niet gaat om zaken die anders voor een OM-afdoening geselecteerd zouden zijn. Een lid van het projectteam stelt: *“Ook in het kader van de discussie over netwidening is hier heel expliciet voor gekozen.”* Nog wel geldt dat de verdachte niet gedetineerd mag zijn en dat er geen veiligheidsrisico's voorzien zijn.

De zitting zelf verloopt wel anders dan reguliere politierechterzittingen. Zo wordt er meer tijd voor uitgetrokken. De gemiddelde duur van een zaaksbehandeling bij politierechter is 20 tot 30 minuten,³⁶ terwijl die bij de buurtrechter gemiddeld 45 minuten bedraagt. Die extra tijd wordt volgens de betrokken professionals besteed aan het uitgebreider dan normaal bespreken van de problematiek van de verdachte en het verkennen van mogelijke oplossingen daarvoor.

Het type uitkomsten van strafzaken behandeld door de Buurtrechter hebben we vergeleken met cijfers uit het Factsheet Strafketenmonitor 2022.³⁷ Daarbij moet de kanttekening worden gemaakt dat de vergelijking niet volledig zuiver te maken is,

33 Grootelaar, H. & D. Schelfhout, Evaluatie pilot 'zorgzaken' Rechtbank Amsterdam. Eindrapportage, AEF, 2022.

34 Ervaringscijfers van de rechtbank, geen schriftelijke bron beschikbaar.

35 De reguliere procedure, waarin verzekerden worden gedagvaard, is er niet op gericht om tot betalingsregelingen te komen.

36 Zie: <https://01-strafrecht-advocaat.nl/verloop-zitting-politierechter/>

37 Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Strafketen 2022. Factsheet Strafketenmonitor*, 2023.

omdat het Factsheet Strafketenmonitor geen onderscheid maakt tussen PR-zittingen en MK-zittingen en de cijfers van de Buurtrechter uitsluitend betrekking hebben op PR-zittingen.

De strafbepalingenmonitor geeft een overzicht van de opgelegde sancties bij misdrijven. Als er sprake is van strafoplegging gaat het in 22% om een vrijheidsstraf, in 43% om een financiële straf, in 26% om een taakstraf, en in 9% om overige straffen (bijv. ontzegging rijbevoegdheid). Hoewel we gezien de relatief lage aantallen voorzichtigheid moeten betrachten bij een vergelijking van deze cijfers met die van de politierechter, dan valt vooral op dat bij de Buurtrechter het aandeel geldboetes lager is dan bij reguliere strafzittingen en dat het aandeel werk- en leerstraffen veel hoger ligt. Van de in totaal 70 opgelegde sancties gaat het bij de Buurtrechter in 10% van de gevallen om een geldboete, in 67% van de gevallen om een werk- of leerstraf, in 19% om een gevangenisstraf en in 4% om een overige straf.³⁸

Het Factsheet laat verder zien dat bij misdrijven er in 10% van de zaken sprake is van schuldigverklaring zonder strafoplegging of vrijspraak (2% schuldigverklaring zonder straf en 8% vrijspraak). Bij de Buurtrechter is er in 12 zaken sprake van volledige vrijspraak (15% van het totaal).³⁹ Het is niet duidelijk waartoe dit verschil te herleiden is. Mogelijk speelt ook toeval, gezien het relatief geringe aantal strafzaken dat door de Buurtrechter is behandeld, hier een rol.

Verder wijzen betrokken professionals erop dat vaker bijzondere voorwaarden worden opgelegd. Het 'goede gesprek' op zitting, en de input van de Reclassering, maken het mogelijk om op de persoon toegesneden bijzondere voorwaarden op te leggen en zo maatwerk te leveren. Door de aanwezigheid van een ervaren Buurtteammedewerker op de strafzittingen, is het daarnaast eenvoudiger om een vrijwillig hulpverleningstraject in te zetten.

Naast een vergelijking met de reguliere rechtspraak zou het interessant zijn om de opgelegde sancties te vergelijken met de afdoeningen bij zaken die behandeld zijn door de wijkrechtbank in Rotterdam. De afdoeningen in Rotterdam zijn evenwel op een geheel andere manier geregistreerd dan bij de Buurtrechter en daarom niet

38 Het totaal van 72 opgelegde straffen is als volgt berekend: 7 geldboetes, 47 werk- of leerstraffen, 13 gevangenisstraffen, en 5 overige afdoeningen (zie tabel met uitkomsten van strafzaken in Hoofdstuk 2). NB: omdat het om een civiele vordering in strafzaken gaat, is de categorie 'schadevergoeding/ vordering benadeelde partij hier buiten beschouwing gelaten.

39 Voor de Buurtrechter zijn deze percentages berekend door te percenteren op een totaal van 82 verschenen verdachten.

één-op-één te vergelijken. Zo is in de eindevaluatie van Rotterdam is geen onderscheid gemaakt tussen bijzondere voorwaarden en voorwaardelijke vrijheidsstraffen. Ook zijn boetes niet apart weergegeven.⁴⁰ Ondanks dit voorbehoud kan wel geconcludeerd worden dat dat bij Wijkrechtspraak op Zuid relatief vaak wordt gekozen voor sancties die recht doen aan tijdens de zitting besproken onderliggende problematiek, zoals bijzondere voorwaarden en bij de Buurtrechter vaak voor werk- of leerstraffen.

Preventieve (leerplicht)gesprekken

De preventieve leerplichtgesprekken zijn uniek voor de Buurtrechter Venserpolder. Preventieve gesprekken komen op deze wijze toegepast niet in Nederland voor. Wel is er in Almelo en in Rotterdam ervaring opgedaan met leerplichtzittingen met overeenkomstige kenmerken, zoals: alle partijen zijn op zitting aanwezig (kind, ouders, school en ook hulpverlening), en aandacht voor de onderliggende oorzaken van schoolverzuim en de problematiek die hieraan ten grondslag ligt. Informatie uit 2011 toont aan dat de zittingen in Almelo en Rotterdam er toen op waren gericht om de jongere weer naar school te laten gaan en te bezien welke steun de jongere en diens ouders daarbij nodig hebben. Ook werden zaken veel aangehouden, zodat onder rechterlijk toezicht gevolgd kon worden of de gemaakte afspraken werden nagekomen en geformuleerde oplossingen werkten. In Almelo legde de rechter aan het einde van het traject vaak voorwaardelijke geldboetes of voorwaardelijke leerstraffen op. In Rotterdam werden vaak onvoorwaardelijke leerstraffen opgelegd.⁴¹

Hoewel preventieve gesprekken zoals gevoerd door de Buurtrechter in de (huidige) Nederlandse rechtspraak niet voorkomen, bestaat er wel een overeenkomst met de verzoeningsprocedure zoals die door de vrederechter in België worden toegepast: *"Het aanbrengen van een zaak [in een verzoeningsprocedure] is vormvrij en kosteloos, het verloop van de zitting is uiterst informeel en sterk gericht op het bereiken van een oplossing, die wordt neergelegd in een proces-verbaal."*⁴²

Voor uiteenlopende typen geschillen kan via deze procedure onder de bemiddelende begeleiding van de rechter worden geprobeerd om te komen tot een minnelijke

40 In Rotterdam zijn 5 afdoeningscategorieën onderscheiden: bijzondere voorwaarden (39%), taakstraf (30,5%), geen straf of maatregel (14,6%), anders (14,6%), aangehouden (1,2%).

41 Zie Verberk 2011: 249-267.

42 E. Bauw, S. Voet, E. van Dongen, J. van Mourik & M. Simon Thomas, *Naar een nabijheidsrechter. Een onderzoek naar de inpasbaarheid van de vrederechter in België en Frankrijk in het Nederlandse rechtsbestel*, Den Haag: Boom Juridisch 2019.

schikking. Onderzoekers van de Universiteit Utrecht constateren dat deze verzoeningsrechter *'pragmatische, informeler en oplossingsgericht'* te werk gaat dan de kantonrechter. Hun aanbeveling om naar Belgisch voorbeeld de invoering van een nabijheidsrechter in Nederland te verkennen, krijgt in zekere zin gestalte via de preventieve gesprekken van de Buurtrechter in Amsterdam. Dit wordt geïllustreerd met het volgende citaat over de effecten van de vrederechter in België:

*'[V]oor de Belgische situatie [is] geconstateerd dat het vrederechters menigmaal lukt om niet alleen het geschil tussen partijen te doen beëindigen (...), maar ook het onderliggende soms niet-juridische, maar eerder maatschappelijke probleem aan te pakken. Zij onderhouden contacten met andere instanties die een rol kunnen spelen bij het vinden van een maatschappelijk effectieve oplossing voor problemen en deze instanties verwijzen op hun beurt naar de vrederechter. Afgezien van het snel doen beëindigen van conflicten, vervullen zij daarmee een brugfunctie in de richting van groepen in de samenleving die doorgaans weinig vertrouwen hebben in het maatschappelijke en juridische systeem.'*⁴³

Andere vormen van wijkrechtspraak

De Buurtrechter in Amsterdam is de derde locatie in Nederland waar met wijkrechtspraak wordt geëxperimenteerd. Eindhoven (rechtbank Oost-Brabant) was de eerste stad met een wijkrechtbank, gevolgd door Wijkrechtspraak op Zuid (rechtbank Rotterdam).⁴⁴ De rechtbank Zeeland-West Brabant treft voorbereidingen voor een wijkrechtbank in Tilburg en eveneens is een wijkrechtbank in Den Haag voorzien. In 2022 heeft het PRO (Presidenten – Raad Overleg) besloten om het aantal locaties voor wijkrechtspraak 'organisch uit te breiden' met ongeveer drie nieuwe locaties per jaar. In 2023 is in totaal 7,5 miljoen euro beschikbaar voor wijkrechtspraak:⁴⁵

43 Ibidem.

44 In deze context kan ook de wijkrechter in Den Haag worden genoemd. Deze vorm van laagdrempelige rechtspraak heeft echter als doel om de leefomgeving te verbeteren en richt zich op burenen- en overlastgeschillen. Om die reden wordt deze pilot hier buiten beschouwing gelaten. Zie Research Memorandum 2020/1 'Evaluatie Rotterdamse Regelrechter en Haagse Wijkrechter'.

45 Programma Wijkrechtspraak: Jaarplan 2023.

“Het doel van wijkrechtspraak is om te komen tot een ontwikkeling van integrale, diepgaande en duurzame aanpak van multiproblematiek. Om dit te bereiken is lokale samenwerking met justitiële en sociale partners in de wijk nodig om te straf en zorg op elkaar af te stemmen.”⁴⁶

Dat is besloten tot een “uitrol” van wijkrechtspraak heeft enerzijds te maken met de middelen die hiervoor door kabinet Rutte IV voor beschikbaar zijn gesteld in het kader van het programma Preventie met Gezag. Anderzijds hebben ook de overwegend positieve evaluaties van wijkrechtspraak in Eindhoven en Rotterdam hieraan bijgedragen. In beide arrondissementen bevindt wijkrechtspraak zich niet langer in de pilot- maar in de implementatiefase. In Eindhoven heeft dat geleid tot een nieuwe naam: ‘Wijkrechtspraak Oost-Brabant’.

Er zijn meerdere overeenkomsten tussen de pilots met wijkrechtspraak

Als we de evaluatieonderzoeken naar wijkrechtspraak in Eindhoven en in Rotterdam vergelijken met wat het onderhavige onderzoek heeft opgeleverd, dan zijn er veel overeenkomsten.⁴⁷ In overeenstemming met de doelstelling is er, in verhouding tot de reguliere rechtspraak, veel aandacht voor multiproblematiek en probleemoplossing, wordt daartoe nauw samengewerkt met ketenpartners (justitiële partners maar ook de hulpverlening), wordt meer tijd aan zaken besteed, is de procedure informeler ingericht, wordt veel waarde toegekend aan het gezag en de bijzondere positie van de rechter en zijn betrokken professionals over het algemeen positief over de werkwijze.

Net als in Amsterdam heeft het genereren van een substantiële zaakstroom in Oost-Brabant en Rotterdam de nodige energie gevraagd. Met name in Oost-Brabant bleek dit lastig te zijn. In 2022 zijn in Oost-Brabant 15 zaken behandeld (cijfers tot 1 oktober). In Rotterdam zijn in dat jaar 146 zaken behandeld. De Buurtrechter Venserpolder heeft in de pilotperiode (november 2021- juni 2023) 107 behandelde zorgverzekeringzaken en 82 behandelde strafzaken behandeld. Voor alle drie de arrondissementen geldt dat er sprake is van organische ontwikkeling: gaandeweg het project is het aantal zaakstypen uitgebreid of de criteria zijn verruimd.

46 Ibidem.

47 N. Doornbos en R. Hanoeman, De persoon achter het dossier: Werkwijze en resultaten van de Wijkrechtbank Eindhoven, 2021 en Significant, Evaluatie Wijkrechtspraak op Zuid, 2022.

Daarnaast verschillen de pilots met wijkrechtspraak op een aantal manieren van elkaar. Behalve overeenkomsten is er ook een aantal in het oog springende verschillen tussen de verschillende pilots met wijkrechtspraak. Daar waar in Oost-Brabant en Rotterdam bij aanvang van het project de focus bij strafzaken lag, heeft de Buurtrechter Venserpolder er – op basis van een verkenning van problemen die speelden in de buurt – voor gekozen om bij het begin van het project naast strafzaken ook direct in te zetten op de zaakstroom schulden en op het voeren van preventieve gesprekken. Daarbij gold bij aanvang in Eindhoven dat alleen bekende verdachten op basis van vrijwilligheid bij de wijkrechtbank terecht kwamen. Dit is in de loop van de pilot aangepast en inmiddels zijn de criteria voor strafzaken vergelijkbaar. Een kenmerkend eigenschap van de werkwijze in Rotterdam is het multidisciplinair overleg (MDO). Dit is een overleg voorafgaand aan de strafzittingen waarbij betrokken partners uit het straf-, zorg- en sociaal domein informatie met elkaar delen over de verdachte:

Het MDO biedt de mogelijkheid voor ketenpartners om elkaar vragen te stellen over de situatie van de betrokken bewoner en om met elkaar te spreken over de meest passende uitkomst. Dit leidt (sneller) tot een gezamenlijk integraal plan van aanpak (...). Al voordat de zitting plaatsvindt, is er een gezamenlijk en persoonlijk advies bepaald.⁴⁸

Door het MDO heeft de rechter ter zitting meer informatie. Ook biedt het MDO de mogelijkheid om voorafgaand aan de zitting, als dit nodig is, alvast vrijwillige hulpverlening in gang te zetten.

Ook verschillen de pilots in de mate waarin ze zijn ingebed in de wijk. In Oost-Brabant vonden de zittingen aanvankelijk plaats in een wijkgebouw in de wijk Woensel. Omdat er onvoldoende zaken waren uit deze wijk en vanwege de Coronabeperkingen, is de overstap naar de rechtbank gemaakt waarbij zaken uit heel Eindhoven worden behandeld. In Rotterdam zijn er, net als in Venserpolder, meerdere dagen per week zittingen in de wijk. Het verschil tussen beide locaties is dat Venserpolder een inloofunctie heeft en dat er ook buiten de zittingsdagen vaak een rechter aanwezig is. Bewoners kunnen binnen lopen en vragen worden beantwoord of mensen worden doorverwezen. Daarmee is de Buurtrechter Venserpolder nog meer verankerd in de wijk.

48 Significant, Evaluatie Wijkrechtspraak op Zuid, 2022.

Waardering van rechtzoekenden en ervaren procedurele rechtvaardigheid

Op verschillende plaatsen in het rapport is geconstateerd dat rechtzoekenden positief zijn over de Buurtrechter. We kunnen hun ervaringen niet vergelijken met die van rechtzoekenden die gebruik hebben gemaakt van de wijkrechtspraak in Oost-Brabant of in Rotterdam. Dit omdat voor de eindevaluatie van de wijkrechtbank in Eindhoven slechts van 4 rechtzoekenden feedback is verkregen. Bij de evaluatie van wijkrechtspraak op Zuid zijn rechtzoekenden niet structureel bevroegd.

Rechtzoekenden die een zaak bij de Buurtrechter Venserpolder hebben gehad, zijn bevroegd op ervaren procedurele rechtvaardigheid en naar de oplossingsgerichtheid van de buurtrechter. Naar de beleving van ervaren procedurele rechtvaardigheid onder rechtzoekenden is vaker onderzoek gedaan. Directe vergelijkingen met dit onderzoek zijn als gevolg van uiteenlopende wijze van vraagstelling aan de rechtzoekenden lastig te maken. Over het algemeen scoort de rechter goed in Nederland als het gaat om ervaren procedurele rechtvaardigheid. Onderzoek naar de comparitie na antwoord (CnA) van Janneke van der Linden uit 2008 laat zien dat op een schaal van 1 t/m 5 (1=zeer oneens, 5= zeer eens) partijen een gemiddelde rechtvaardigheid-sperceptie van 3.98 aangeven.⁴⁹

Een ander onderzoek naar de kantoncomparitie door Pro Facto en de Rijksuniversiteit Groningen uit 2014, uitgevoerd bij de toenmalige kantongerechten Groningen en Utrecht, biedt eveneens inzicht in het oordeel van partijen over procedurele rechtvaardigheid. Wat daarbij in vergelijking met het scores van de respondenten in Venserpolder opvalt is dat de score op procedurele rechtvaardigheid in het onderzoek uit 2014 ook hoog is, maar dat respondenten in dat onderzoek daarin minder uitgesproken zijn. Zo kiezen respondenten in het onderzoek naar kantoncomparitie veel vaker voor de score 'eens' dan voor de score 'zeer eens'. Met andere woorden, een hoge score op procedurele rechtvaardigheid is niet uniek. Maar de respondenten in Venserpolder kiezen vergelijkingsgewijs vaker voor de meest positieve waardering: 79% (N=78) vindt dat de rechter heel eerlijk was, 77% (N=77) zegt alles begrepen te hebben, 73% (N=77) is het volledig eens met de stelling dat de buurtrechter u en uw problemen kent.

49 Van der Linden, J., Zitten, luisteren en schikken: Rechtvaardigheid en doelbereik bij de comparitie na antwoord, Raad voor de rechtspraak, Research Memoranda nr. 5, jaargang 4, 2008.

6.3 Reflecties

In deze laatste paragraaf reflecteren we op de resultaten van dit evaluatieonderzoek, en werpen we een blik vooruit: wat kenmerkt de Buurtrechter, welke aandachtspunten zien we voor (de doorontwikkeling van) de pilot in Venserpolder, en wat is er te zeggen over uitbreiding van de pilot naar andere gebieden of arrondissementen?

De Buurtrechter Venserpolder bouwt aan de vorming van een Community Justice Center

Een eerste reflectie gaat over het karakter van de innovatie die het project met zich meebrengt. De vernieuwing die de Buurtrechter Venserpolder omvat, is meer dan alleen een vernieuwing in de behandelwijze van zaken. Minstens zo kenmerkend voor het project is de sociale innovatie die zichtbaar wordt, waarbij het project steeds meer 'van' de wijk wordt. De werkwijze van de Buurtrechter is niet los te zien van de inbedding van de rechtbank in de wijk. De manier waarop het project vorm krijgt, in verbinding met lokale en institutionele partners, geeft de Buurtrechtbank geleidelijk aan het karakter van een *Community Justice Center*. Daarmee doelen we op een laagdrempelige voorziening waar burgers terecht kunnen om hun 'recht' te halen in de breedste zin van het woord. De samenwerking van de rechtbank met andere partijen is daarvoor essentieel. De Buurtrechter volgt daarmee het voorbeeld van het Red Hook Community Justice Center in New York, dat een belangrijke inspiratie vormde voor de initiatiefnemers.

Het project is gebaseerd op een heldere visie en kent een duidelijke eigen signatuur

De aanpak van de Buurtrechter kent een stevige verankering in waarden, en een duidelijke 'bedoeling'. De doelen en uitvoering van het project getuigen van sterke maatschappelijke betrokkenheid en een grote motivatie om de rechtspraak er ook te laten zijn voor burgers die in het verleden vaak te weinig toegang hebben gehad tot maatschappelijke instituties. Het projectteam is doordrongen van het belang om de kloof tussen burger en overheid te dichten, en te investeren in het herstellen van deze relatie. Deze principes zijn niet alleen op papier herkenbaar, maar ook in de dagelijkse gang van zaken van het project. Daarmee heeft de Buurtrechter een duidelijke eigen signatuur die afwijkt van de andere twee bestaande vormen van wijkrechtspraak in Nederland.

De verankering in de wijk lijkt van groot belang voor het bereiken van de doelen van het project

We zien dat het projectteam, gesteund door een breed consortium aan partners, veel tijd en energie heeft gestoken in het opbouwen van een netwerk en daarmee het inbedden van de Buurtrechter in de wijk. Dat heeft voor zover wij kunnen beoordelen zijn vruchten afgeworpen: niet alleen voor de bekendheid van de Buurtrechter bij wijkbewoners, maar ook voor de manier waarop zaken worden behandeld en de resultaten die daarmee worden bereikt. We hebben de indruk dat de verankering van de Buurtrechter in de wijk sterk bijdraagt aan het bereiken van de doelen van het project, zoals het vinden van (maatwerk)oplossingen en het verbinden van rechtzoekenden aan (lokale) hulpverlening. Door de Buurtrechter opgebouwde relaties met sleutelfiguren in de wijk, zorgen er bijvoorbeeld voor dat rechtzoekenden kunnen worden gekoppeld aan lokale figuren zoals een 'buurtmoeder' of ervaringsdeskundigen die nabij voelen en daarmee geloofwaardig zijn voor hen. En vice versa zorgen deze relaties ervoor dat steeds vaker buurtbewoners binnenlopen om hun problematiek aan de Buurtrechter voor te leggen. Ook als het dan niet (direct) gaat om een 'zaak' voor de Buurtrechter, kan die een bewoner een zetje in de goede richting van bijvoorbeeld het Buurteam geven. Zo komt het ideaal van het Community Justice Center stap voor stap dichterbij.

Om echt effecten te sorteren, is het nodig om het project tijd te gunnen

De Buurtrechter heeft het nodige opgebouwd in de ruim anderhalf jaar die het project, op het moment van schrijven van dit rapport, operationeel is. Toch is het niet realistisch om na deze periode al grootscheepse, tastbare, effecten op maatschappelijk niveau te verwachten. Daarvoor is meer tijd nodig. Het terugwinnen van het vertrouwen van bewoners in instituties kost tijd, en ook de negatieve spiraal waarvan lang sprake was in de wijk is niet in een paar maanden tijd met één initiatief doorbroken. Echt succes zal de Buurtrechter dus pas kunnen boeken als het project de tijd gegund krijgt om zijn belofte aan de wijk en zijn bewoners in te lossen. Dit vraagt om structurele aandacht en is een kwestie van de lange adem. De ervaringen uit de VS zijn in dit opzicht hoopgevend: een evaluatiestudie naar het Red Hook Community Justice Center laat zien dat het dit initiatief is gelukt om positieve effecten te realiseren op het gebied van veiligheid in de wijk en vertrouwen in overheidsinstituties. Maar ook hier is dit niet van de een op andere dag gerealiseerd: dit onderzoek vond 13 jaar na de start van het project plaats.⁵⁰

50 National Center for State Courts, *A community grows in Brooklyn: A comprehensive evaluation of the Red Hook Community Justice Center*, 2013.

Verschillende randvoorwaarden zijn van belang voor succes op de langere termijn

De gelden uit het programma Preventie met Gezag zorgen ervoor dat er langjarig financiële ruimte is voor het uitvoeren van initiatieven rond wijkrechtspraak, zoals de Buurtrechter Venserpolder.⁵¹ Daarmee is aan een eerste randvoorwaarde voldaan om het project te continueren. Maar ook aan andere voorwaarden moet zijn voldaan. Belangrijk is en blijft dat de Buurtrechter voldoende volume in de aantallen zaken die zij behandelt, blijft genereren. De (kritische) buitenwereld zal daar scherp op (blijven) letten. Tijdens de pilot is hierin al een stap gezet, door het gebied waarbinnen zaken kunnen worden aangemeld, te vergroten. Toch blijft het project daarin nu nog relatief kwetsbaar, door de afhankelijkheid van enkele grote 'leveranciers' van zaken, zoals verzekeraar Achmea. Om te zorgen voor een voldoende brede basis lijkt het verstandig om bij volgende stappen met name te investeren in zaakstromen die een zeker volume met zich meebrengen. Dat pleit voor zaakstypen die worden aangebracht door professionals. Daarbij is het van belang dat de buurtrechter zich niet afhankelijk maakt van de contacten met enkele professionals in betrokken organisaties, maar breed bekendheid en draagvlak vergaart. Het voornemen van de Buurtrechter om ook bestuursrechtelijke zaken waarbij de gemeente betrokken is te gaan behandelen, past volgens ons bij uitstek bij het doel van het project om het vertrouwen in instituties te vergroten, en de responsiviteit van het recht voor inwoners te versterken. Deze ontwikkellijn lijkt dan ook een logische om in te investeren.

Tegelijkertijd moet de Buurtrechter ook de ruimte blijven nemen om te experimenteren

Hoewel het voor draagvlak van het project van belang is om een zekere 'massa' te maken, is de kracht van de aanpak juist ook gelegen in de experimenteer ruimte die een kleinschalig initiatief met zich meebrengt. Ook met de kleinere zaakstromen, waarbij burgers zelf zaken aan kunnen brengen, zou de Buurtrechter dus verder moeten gaan. Zo kan in de relatieve luwte verder geëxperimenteerd worden met het in individuele gevallen echt anders behandelen van zaken, en inspelen op waar in de wijk behoefte aan is. De werkwijze met preventieve gesprekken is hiervan een goed voorbeeld. Juist de kleinschalige opzet van de Buurtrechter biedt de ruimte om te verkennen hoe een verzoeningsprocedure bij de vrederechter er in de Nederlandse context uit zou kunnen zien (zoals ook werd aanbevolen in het onderzoek naar de Vrederechter in opdracht van het WODC).⁵²

51 Zie onder meer [dit nieuwsbericht](#) op Strafrechtketen.nl.

52 E. Bauw, S. Voet, E. van Dongen, J. van Mourik & M. Simon Thomas, *Naar een nabijheidsrechter. Een onderzoek naar de inpasbaarheid van de vrederechter in België en Frankrijk in het Nederlandse rechtsbestel*, Den Haag: Boom Juridisch 2019.

We zien steun voor probleemoplossende rol van de rechter binnen Wijkrechtspraak

Eerder dit jaar is door het Presidenten-Raad Overleg (PRO) van de Rechtspraak besloten om wijkrechtspraak gefaseerd landelijk in te voeren. Ook steunt het PRO het experimenteren met preventieve gesprekken. We zien dat als een verdere aanmoediging van het bewandelen van een pad dat de Buurtrechter al aan het verkennen is. Daarmee is in de praktijk een duidelijke richting bepaald in een discussie die al enkele jaren in de rechtspraak en in de wetenschappelijke literatuur wordt gevoerd. Het betreft de discussie of in het kader van diverse initiatieven onder de noemen van Maatschappelijk effectieve rechtspraak (MER), waaronder wijkrechtspraak, het passend is dat de rechter een probleemoplossende rol op zich neemt. Niet bij elke rechtszaak bestaat de behoefte aan probleemoplossing, en ook niet elke rechter hoeft zich deze attitude eigen te maken. Maar het PRO maakt met zijn beslissing duidelijk dat die ruimte er binnen wijkrechtspraak nadrukkelijk wel is.

Wel zien we een aantal kwetsbaarheden bij (doorontwikkeling van) het project

Naast volume ligt kwetsbaarheid bij de personele invulling. De Buurtrechter Venserpolder leunt sterk op een aantal personen. Dat is in een opstartfase onvermijdelijk, en tegelijk ook een van de krachten van het project – want het gaat gepaard met grote inzet en betrokkenheid, en het draagt bij aan het genereren van bekendheid en herkenbaarheid in de buurt. Tegelijkertijd is het ook een risico, want het maakt de afhankelijkheid van deze personen groot.

Verder constateren we dat Buurtrechtspraak meer tijd kost dan reguliere rechtspraak, bijvoorbeeld door de langere duur van de behandeling op zitting, het meermaals aanhouden van zaken op zitting, en het investeren in relaties in de wijk en de zichtbaarheid van de buurtrechter. In een tijd van toenemende werkdruk en krappe capaciteit bestaat het risico dat (op een zeker moment) de bestuurlijke afweging wordt gemaakt dat deze intensievere vorm van werken niet houdbaar is. Behalve in het projectteam is ook bij samenwerkingspartners de capaciteit kwetsbaar. Zij maken nu vaak vanuit betrokkenheid en enthousiasme extra tijd vrij om bij te dragen aan de Buurtrechter, maar geven in het kader van dit onderzoek ook aan dat dit niet gegarandeerd is dat zij op lange termijn de ruimte (blijven) krijgen om extra inzet te plegen voor zaken in Buurtrechter-verband.

Opschaling van de Buurtrechter-aanpak kan niet door die eenvoudigheid te kopiëren

Dat er een vervolg komt op de Buurtrechter is al wel bekend: de rechtbank Amsterdam voert in stadsdeel Nieuw-West inmiddels een verkenning uit gericht op het openen van een tweede buurtrechtbank. En ook op landelijk niveau is in feite al een besluit genomen over opschaling: vormen van wijkrechtspraak zullen in heel

Nederland worden opgestart. Als de ervaringen in Venserpolder in dit kader iets leren, is het wel dat het uitbreiden ('opschalen') van de aanpak niet gelijk te stellen is aan het eenvoudigweg 'knippen en plakken' van de werkwijze naar een andere context. De Buurtrechter ontleent zijn kracht juist grotendeels aan de aansluiting op wat er leeft en speelt in de wijk. Bij het opstarten van andere buurtrechtbank is het, om recht te doen aan de uniciteit van de wijk, zijn inwoners, en de bestaande problemen en kansen, dan ook essentieel om te investeren in lokale relaties en een infrastructuur in de wijk.

Ook de reguliere rechtspraak kan openstaan voor in de pilot geleerde lessen

Naast opschaling is het interessant om te bekijken welke elementen van de Buurtrechter zijn te vertalen naar en integreren in de reguliere rechtspraak, zoals (op termijn) de werkwijze met preventieve gesprekken over schoolverzuim. Dit maakt het mogelijk om lessen die op kleine schaal worden geleerd voor meer Nederlanders in te zetten. De toepassing van ideeën en lessen uit wijkrechtspraak in de reguliere rechtspraak kan een deel van de rechtvaardiging zijn van de investeringen die gedaan worden in wijkrechtspraak, en een goede reden om te blijven inzetten op het ontwikkelen van lokaal gewortelde initiatieven voor wijkrechtspraak.

Bijlagen

- A. Overzicht activiteiten Buurtrechter Venserpolder 2021 – 2023
- B. Overzicht gesprekspartners interviews
- C. Deelnemers reflectieateliers
- D. Begeleidingscommissie
- E. Terugbelscript

Bijlage A: Overzicht activiteiten Buurtrechter Venserpolder 2021–23

Hieronder treft u een selectie van voorbeelden van gelegenheden waarbij de Buurtrechter zichtbaar is geweest in de wijk. Dit is ter impressie, niet bedoeld om een volledig overzicht te bieden.

Wanneer	Wat
November 2021	Diverse gesprekken met directeur basisschool, Credible Messengers, (actieve) buurtbewoners, predikant en mediator in de buurt
December 2021	Kennismaking met buurtmoeder, praktijkondersteuner Gezondheidscentrum en Zuidoost Safety Movement
Januari 2022	Bijeenkomst 'Anders straffen' over werkstraffen in de wijk met Reclassering, Rvdk, HALT en instanties en lokale stichtingen en actieve bewoners.
November 2021	Diverse gesprekken met directeur basisschool, Credible Messengers, (actieve) buurtbewoners, predikant en mediator in de buurt
Februari 2022	Kennismaking voorganger lokale kerk
Maart 2022	Kennismaking met verschillende scholen en GGD in de buurt Netwerkbijeenkomst in de wijk over Jongeren en criminaliteit (AcVZ)
April 2022	Kennismaking met verschillende scholen in de buurt
Mei 2022	Directeuren Stichting Jongerenrechtbanken bespreken samenwerking bij de op te zetten gebiedsgebonden jongerenrechtbank
Juni 2022	Bijeenkomst scholen en leerplichtambtenaren en OM over de eerste ervaringen leerplichtgesprekken van de Buurtrechter Buurtrechter organiseert de boeklezing Misdada en Mededogen waar buurtbewoners in gesprek kunnen met officier van justitie Opname podcast Justice Cares met Buurtrechter Maria Leijten, stadsdeelvoorzitter Tanja Jadnanansing, prof. Arno Akkermans en directeur van stichting For an Equal Society (FEAS) Guideon Everduim
Juli 2022	Informatieavond over schuldenzaken i.s.m. Buurtmoeder Nancy Read

Wanneer	Wat
Augustus 2022	Informatiemiddag over geldzaken 18- / 18+
September 2022	Gesprek met directeur en regisseur Masterplan over gedeelde visie Masterplan en BR
Oktober 2022	Feestelijke opening van ZO=Venserpolder, een samenwerking van Gemeente Amsterdam, Wijkactieteam, Buurteam Amsterdam en de Buurtrechtbank. Bezoek Vrouwenrechtswinkel aan Buurtrechter Venserpolder
November 2022	Bijeenkomst georganiseerd door AcVZ op locatie buurtrechter. Met professionals vanuit advocatuur, Reclassering, Justis, Juridisch Loket, PerMens, etc. die onderling kennis uitgewisseld hebben over bestaande mogelijkheden om iemand te helpen bij het verkrijgen van een VOG.
December 2022	Kennismaking Juridisch Loket en Buurtrechter Venserpolder Kennismaking Stichting JIM (Jouw Ingebrachte Mentor)
Januari 2023	Kennismaking wijkagenten nieuw gebied
Februari 2023	Bijeenkomst met verschillende mediationprofessionals van o.a. gemeentelijke mediationpool, mediationbureau en Eigen Plan en Eigen Kracht
Maart 2023	Leerlingen basisschool Klaverblad krijgen les op locatie Buurtrechter en spelen zitting na, om interesse te wekken voor recht en herstelrecht
April 2023	Brainstorm op verzoek van advocatuur met Reclassering en OM over beter betrekken advocatuur en perspectief verdachte, mogelijk al vóór een zitting.
Mei 2023	Bijeenkomst advocatuur bij Buurtrechter met als onderwerp "Buurtrechtspraak in het kader van het conflict oplossend vermogen van ons rechtssysteem en de betekenis daarvan voor de rol van de advocatuur" Workshop JIM werkwijze met Jongerenpunt van de gemeente, leerplicht, Raad voor de Kinderbescherming, Reclassering, Swazoom, Akwaaba zorg, Stadsdeel, Jongerenrechtbank, Buurteam, OKT, forensische zorg, advocatuur, wijkagent, OM, lokale stichtingen, buurtmoeders en de rechters zelf.
Juni 2023	Digitale presentatie voor partners van het Actiecentrum Veiligheid en Zorg over Huiselijk geweld en Kindermishandeling (HGKM) en de mogelijkheid van oplossingsgerichte gesprekken.

Bijlage B: Gesprekpartners individuele interviews

1. Rechter, Rechtbank Amsterdam
2. Rechter, Rechtbank Amsterdam
3. Rechter, Rechtbank Amsterdam
4. Bestuurslid, Rechtbank Amsterdam
5. Medewerker mediationbureau, rechtbank Amsterdam
6. Adviseur projectteam Buurtrechter Venserpolder
7. Stadsdeelbestuurder, stadsdeel Amsterdam Zuidoost
8. Senior adviseur, Actiecentrum Veiligheid en Zorg, gemeente Amsterdam
9. Projectleider, Actiecentrum Veiligheid en Zorg, gemeente Amsterdam
10. Manager Actiecentrum Veiligheid en Zorg, gemeente Amsterdam
11. Projectmedewerker, Actiecentrum Veiligheid en Zorg, gemeente Amsterdam
12. Projectleider WijkActieTeam, gemeente Amsterdam
13. Medewerker WijkActieTeam, gemeente Amsterdam
14. Medewerker schuldhulpverlening, Buurteam Bijlmer-Centrum
15. Medewerker, Buurteam Bijlmer-Centrum
16. Medewerker, Buurteam Bijlmer-Centrum
17. Gebiedsmakelaar Venserpolder, gemeente Amsterdam
18. Beleidsadviseur Openbare Orde & Veiligheid, gemeente Amsterdam
19. Leerplichtambtenaar, gemeente Amsterdam
20. Plv. Ombudsman Metropool Amsterdam
21. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
22. Wijkagent Venserpolder Amsterdam
23. Bedrijfsjurist, Achmea
24. Hoogleraar Vrije Universiteit Amsterdam
25. Advocaat, Dekens Pijnenburg strafrechtadvocaten

Bijlage C: Deelnemers reflectieateliers

Algemeen reflectieatelier 1 (28 juni 2022)

1. Rechter, rechtbank Amsterdam
2. Senior juridisch medewerker, rechtbank Amsterdam
3. Bedrijfsjurist, Achmea
4. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
5. Rechter, rechtbank Amsterdam
6. Projectsecretaris, rechtbank Amsterdam
7. Rechter, rechtbank Amsterdam
8. Projectsecretaris, rechtbank Amsterdam
9. Juridisch medewerker, rechtbank Amsterdam
10. Rechter, Rechtbank Amsterdam
11. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
12. Manager Debiteuren Beheer, Achmea
13. Senior gerechtsjurist, rechtbank Amsterdam

Algemeen reflectieatelier 2 (4 oktober 2022)

1. Receptioniste, Buurtteam/WijkActieTeam/Buurtrechter
2. Medewerker, Buurtteam Bijlmer-Centrum
3. Rechter, Rechtbank Amsterdam
4. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
5. Teamcoördinator, Reclassering Nederland

Algemeen reflectieatelier 3 (11 oktober 2022)

1. Advocaat
2. Medewerker WijkActieTeam
3. Beleidsmedewerker, Gemeente Amsterdam
4. Senior communicatieadviseur, Actiecentrum Veiligheid en Zorg
5. Projectleider, Actiecentrum Veiligheid en Zorg
6. Rechter, rechtbank Amsterdam
7. Projectsecretaris, rechtbank Amsterdam
8. Projectleider, WijkActieTeam
9. Leerplichtambtenaar, gemeente Amsterdam
10. Medewerker Juridisch Loket
11. Leerplichtambtenaar, gemeente Amsterdam
12. Onderzoeker, Vrije Universiteit Amsterdam

Reflectieatelier met projectteam (17 april 2023)

1. Adviseur projectteam buurtrechter
2. Ondersteuner projectteam buurtrechter, rechtbank Amsterdam
3. Projectleider, Actiecentrum Veiligheid en Zorg
4. Rechter, rechtbank Amsterdam
5. Projectsecretaris, rechtbank Amsterdam
6. Medewerker Actiecentrum Veiligheid en Zorg
7. Onderzoeker, Vrije Universiteit Amsterdam

Reflectieatelier met buurtrechters (23 mei 2023)

1. Rechter, rechtbank Amsterdam
2. Rechter, rechtbank Amsterdam
3. Rechter, rechtbank Amsterdam
4. Rechter, rechtbank Amsterdam

Reflectieatelier Schulden (5 juni 2023)

1. Medewerker administratie, rechtbank Amsterdam
2. Rechter, rechtbank Amsterdam
3. Bedrijfsjurist, Achmea

Reflectieatelier met buurtbetrokkenen (9 juni 2023)

1. Directeur, For an Equal Society
2. Medewerker, For An Equal Society
3. Buurtbewoner en gastvrouw Albert Camuslaan

Reflectieatelier Schoolverzuim (12 juni 2023)

1. Medewerker Mediationbureau, rechtbank Amsterdam
2. Adviseur projectteam Buurtrechter Venserpolder
3. Intern begeleider bovenbouw, Basisschool Klaverblad
4. Coördinator zorg en veiligheid, Open Schoolgemeenschap Bijlmer
5. Zorgcoördinator, Bindelmeercollege
6. Rechter, rechtbank Amsterdam
7. Medewerker Mediationbureau, rechtbank Amsterdam
8. Leerplichtambtenaar, gemeente Amsterdam
9. Leerplichtambtenaar, gemeente Amsterdam
10. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
11. Ouder- en Kindadviseur, OuderKindTeam
12. Intern begeleider onderbouw, Basisschool Klaverblad

Reflectieatelier Strafrecht (19 juni 2023)

1. Advocaat
2. Coördinator taakstraffen, Raad voor de Kinderbescherming
3. Beleidsadviseur straf, Raad voor de Kinderbescherming
4. Medewerker, Slachtofferhulp Nederland
5. Adviseur projectteam Buurtrechter Venserpolder
6. Beleidsmedewerker, Nationale Politie
7. Medewerker, Raad voor de Kinderbescherming
8. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
9. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
10. Officier van Justitie, Openbaar Ministerie
11. Projectleider, Actiecentrum Veiligheid en Zorg
12. Medewerker, Raad voor de Kinderbescherming
13. Medewerker, Buurtteam Bijlmer-Centrum
14. Medewerker, Buurtteam Bijlmer-Centrum
15. Rechter, rechtbank Amsterdam
16. Juridisch medewerker, Slachtofferhulp Nederland
17. Teamcoördinator, Reclassering Nederland

Bijlage D: Begeleidingscommissie

- Bert Marseille – Rijksuniversiteit Groningen (voorzitter)
- Suzanne Hensels – Openbaar Ministerie
- Nelleke Hilhorst – Actiecentrum Veiligheid & Zorg, gemeente Amsterdam
- Hans Hofhuis – gepensioneerd rechter
- Brechje van Houtert – projectleider Buurtrechter Venserpolder, gemeente Amsterdam
- Ashley Karsemeijer – Raad voor de rechtspraak
- Anita Vegter– plaatsvervangend projectleider Buurtrechter Venserpolder, rechtbank Amsterdam
- Esther van Voorst tot Voorst – Vrije Universiteit

Bijlage E: Terugbelscript

U bent eerder dit jaar bij de buurrechter in Venserpolder geweest. De rechtbank Amsterdam wil graag weten of deze manier van rechtspraak goed werkt. Daarom doen wij voor de rechtbank onderzoek naar de buurrechter.

Ik wil u graag een paar vragen stellen over uw bezoek aan de buurrechter:

1. Kunt u kort uitleggen waarom u bij de rechter was? Wat speelde er?
2. Hoe kijkt u nu terug op die zitting?
3. Wat was de uitkomst van de zitting?
4. Hoe gaat het nu met u? Heeft het resultaat van de zitting geholpen om uw probleem op te lossen?
5. Wilt u verder nog iets kwijt?

